

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
(ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ)**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Κριτική Ανάλυση των Μορφών Παγκοσμιοποίησης με έμφαση στην Οικονομική Παγκοσμιοποίηση: Δείκτες Παγκοσμιοποίησης για την περίπτωση της Ελλάδας στο πλαίσιο της Ε.Ε.»

ΜΠΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

A.M.: 16010

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΜΠΙΤΖΕΝΗΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2018

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα όποια δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Ημερομηνία: 6/11/2018

Ο Δηλών

Μπάγιος Σπυρίδων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, το οποίο επεκτείνεται σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης ζωής : στο οικονομικό, το πολιτικό, το επιστημονικό, το κοινωνικό, το πολιτιστικό, το ηθικό, το θρησκευτικό και το πνευματικό. Με άλλα λόγια, με τον όρο παγκοσμιοποίηση νοείται η διαδικασία μετατροπής της οικουμένης σε μια ενιαία οικονομική, πολιτική και πολιτιστική επικράτεια, μέσω της σταθερής πτώσης της σημασίας των εθνικών πολιτικών ορίων και της γεωγραφικής απόστασης. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η οικονομική παγκοσμιοποίηση, η οποία οδήγησε στην αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών και συνακόλουθα στην ενιαία λειτουργία της οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Διεθνείς θεσμοί και οργανισμοί, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ και ο ΠΟΕ διευκολύνουν, πραγματοποιούν και επιταχύνουν την παγκοσμιοποίηση, ενώ κυρίαρχο μοχλό αποτελούν και οι πολυεθνικές εταιρείες. Πέρα από την οικονομική παγκοσμιοποίηση ιδιαίτερα σημαντικές είναι και η τεχνολογική, πολιτική, πολιτισμική, κοινωνική και θεσμική παγκοσμιοποίηση. Οι αρνητικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης δημιουργούν ωστόσο πρωτοφανείς κρίσεις (όπως η τρύπα του όζοντος, η αλλαγή του κλίματος και τα ογκώδη μεταναστευτικά κύματα) και υπονομεύουν την ικανότητα των κρατών και των λαών να συνεργάζονται διασυνοριακά για να αντιμετωπίσουν αυτά τα ζητήματα.

Στόχοι της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της έννοιας της παγκοσμιοποίησης, καθώς και η προσπάθεια ορισμού αυτής και των επιμέρους μορφών της. Θα επιχειρηθεί διεξοδική ανάλυση της μορφής της οικονομικής παγκοσμιοποίησης και θα προβούμε σε παρουσίαση των θετικών και αρνητικών επιπτώσεων αυτής στις οικονομίες και την πολιτική των διαφόρων χωρών. Τέλος, θα αναλυθεί η έννοια της παγκοσμιοποίησης μέσα από την παράθεση συγκεκριμένων οικονομικών στοιχείων με βάση σειρά δεικτών παγκοσμιοποίησης.

Λέξεις-κλειδιά: Παγκοσμιοποίηση, Οικονομική Παγκοσμιοποίηση, Εκδυτικοποίηση, Περιφερειοποίηση, Μορφές Παγκοσμιοποίησης, Δείκτες Παγκοσμιοποίησης.

ABSTRACT

Globalization is a complex phenomenon that extends to all levels of human life: economic, political, scientific, social, cultural, moral, religious, and spiritual. In other words, the concept of globalization means the process of transforming the economy into a single economic, political and cultural territory, through the steady decline of the importance of national political boundaries and geographical distance. Economic globalization, which has led to the interdependence of national economies and, consequently, to the global functioning of the economy, is very important. International institutions and organizations such as the World Bank, the IMF and the WTO facilitate, realize and accelerate globalization. Multinational companies are also contribute to globalization. In addition to economic globalization, technological, political, cultural, social and institutional globalization are particularly important. However, the negative dimensions of globalization create unprecedented crises (such as the ozone hole, climate change and massive migratory waves) and undermine the ability of states and peoples to cooperate across borders to address these issues.

The aim of this study is to explore the concept of globalization and its particular forms. An in-depth analysis of the form of economic globalization will present its positive and negative effects on the economies and policies of various countries. Finally, we will analyze the concept of globalization through the specific economic data based on globalization indicators.

Στην ιερή μνήμη της μητέρας μου και στα όσα μου προσέφερε

Ευχαριστώ από καρδιάς τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Αριστείδη Μπιτζένη για την αμέριστη στήριξη και συμπαράστασή του, που κατέστησε εφικτή την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	13
I. Το αντικείμενο της διπλωματικής εργασίας.	13
II. Τα υπό κρίση ζητήματα.	14
III. Οι στόχοι της διπλωματικής εργασίας.	15
IV. Μεθοδολογία της έρευνας.	15
V. Δομή της διπλωματικής εργασίας.	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ.	17
1.1. Ο ορισμός της «παγκοσμιοποίησης».	17
1.2. Ιστορική επισκόπηση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.	23
1.3. Εναλλακτικοί Όροι Παγκοσμιοποίησης.	27
1.3.1. Εκδυτικοποίηση.	27
1.3.2. Περιφερειοποίηση (regionalism).	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : ΜΟΡΦΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ.	34
2.1. Οικονομική Παγκοσμιοποίηση.	39
2.2. Πολιτική Παγκοσμιοποίηση.	47
2.3. Πολιτισμική Παγκοσμιοποίηση.	51
2.4. Συμπέρασμα.	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.	55
3.1. Τα χαρακτηριστικά της οικονομικής παγκοσμιοποίησης.	55
3.2. Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στο εμπόριο.	59
3.3. Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στη διεθνή επιχειρηματικότητα (Ξένες Άμεσες Επενδύσεις -ΞΑΕ).	67
3.4. Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στις οικονομίες των χωρών.	72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ.	75
4.1. Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης ΚΟΦ.	76
4.2. Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης A.T. Kearney/Foreign Policy.	84
4.3. Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης Ernst & Young.	88
4.4. Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης Maastricht Globalization Index.	93
4.5. Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης CSGR Globalization Index.	97
4.6. Ο δείκτης TOP 100 COUNTRIES GLOBALISATION INDEX.	104
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	112
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	118
ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	123
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	130

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	Σελ.
ΠΙΝΑΚΑΣ 1-1: ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	22
ΠΙΝΑΚΑΣ 1-2: ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	24
ΠΙΝΑΚΑΣ 1-3 : ΟΙ ΚΙΝΗΤΗΡΙΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	26
ΠΙΝΑΚΑΣ 1-4: ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΥΠΟΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	32
ΠΙΝΑΚΑΣ 2-1 : ΜΟΡΦΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	34-35
ΠΙΝΑΚΑΣ 2-2: ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	46
ΠΙΝΑΚΑΣ 3-1: ΤΑ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ	55
ΠΙΝΑΚΑΣ 3-2: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ	59-60
ΠΙΝΑΚΑΣ 3-3: Η ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΟΓΚΟΥ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 2010-2015	60-61
ΠΙΝΑΚΑΣ 3-4: ΟΙ 10 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΙ ΕΙΣΑΓΩΓΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΕΙΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ	64-65
ΠΙΝΑΚΑΣ 3-5: ΟΙ 10 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΙ ΕΙΣΑΓΩΓΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΕΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ	66-67
ΠΙΝΑΚΑΣ 3-6: ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜΕΓΑΛΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (MNEs)	69
ΠΙΝΑΚΑΣ 3-7: ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΞΑΕ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΑΠΟΔΕΚΤΩΝ	70
ΠΙΝΑΚΑΣ 3-8 : ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΠΟΥ ΩΘΟΥΝ ΣΕ ΑΞΕ	71
ΠΙΝΑΚΑΣ 3-9: ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΩΝ	73
ΠΙΝΑΚΑΣ 3-10 : ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ	73-74
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-1: ΟΙ 30 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ	79

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΓΕΝΙΚΟ ΔΕΙΚΤΗ ΚΟF INDEX OF GLOBALISATION 2016	
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-2: ΟΙ 30 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΟF INDEX OF ECONOMIC GLOBALISATION 2016	80-81
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-3: ΟΙ 30 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΟF INDEX OF POLITICAL GLOBALISATION 2016	82-83
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-4: ΟΙ 30 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΟF INDEX OF SOCIAL GLOBALISATION 2016	83-84
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-5 : ΟΙ 50 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ Α.Τ. ΚΕΑΡΝΕΥ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 2008-2016 - Α.Τ. ΚΕΑΡΝΕΥ GLOBAL CITIES 2016	85-87
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-6: Η ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ERNST & YOUNG 2012 GLOBALISATION INDEX	89-91
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-7 : ΟΙ 50 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΕΙΚΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ GLOBALISATION INDEX 2012 – MGI 2012	95-96
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-8 : ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΕΙΚΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ CSGR GLOBALISATION INDEX 1982-2004	97-99
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-9 : ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟ ΔΕΙΚΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ CSGR ECONOMIC GLOBALISATION INDEX 1982-2004	100-101
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-10: ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ CSGR POLITICAL & SOCIAL GLOBALISATION INDEX 1982-2004	102-104
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-11: ΟΙ 50 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟΝ ΓΕΝΙΚΟ ΔΕΙΚΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ TOP 50 COUNTRIES GLOBALISATION INDEX 2017 & TOP 100 COUNTRIES GLOBALISATION INDEX 2016	105-106

ΠΙΝΑΚΑΣ 4-12: ΟΙ 55 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ TOP 100 COUNTRIES ECONOMIC GLOBALISATION INDEX 2017	107-108
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-13: ΟΙ 30 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ TOP 100 COUNTRIES POLITICAL GLOBALISATION INDEX 2017	109-110
ΠΙΝΑΚΑΣ 4-14 : ΟΙ 30 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ TOP 100 COUNTRIES SOCIAL GLOBALISATION INDEX 2017	110-111

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Σελ.

Διάγραμμα 1. Εισροές ΞΑΕ παγκοσμίως ανά ομάδα οικονομιών 1995-2012	58
Διάγραμμα 2. Παγκόσμιος Όγκος Εμπορίου	58
Διάγραμμα 3. Παγκόσμια διασυνδεσιμότητα σε σχέση με το 2005	114
Διάγραμμα 4. Βάθος παγκόσμιας διασυνδεσιμότητας σε σχέση με το 2005	115

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

I. Το αντικείμενο της διπλωματικής εργασίας.

Η τελειοποίηση των τεχνολογιών της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών στη σύγχρονη εποχή οδήγησε στην κατάργηση των χωροχρονικών συνόρων και συνακόλουθα στη διεθνοποίηση του εμπορίου και του καπιταλιστικού συστήματος. Τούτο είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, της μετατροπής, δηλαδή της οικουμένης σε μία ενιαία οικονομική, πολιτική και πολιτιστική επικράτεια, επηρεάζοντας άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά τις χώρες και τις ζωές των λαών. Σήμερα η παγκοσμιοποίηση βρίσκεται στο επίκεντρο κάθε πολιτικού διαλόγου και κάθε οικονομικής συζήτησης.

Η παγκοσμιοποίηση, ως γνωστόν, είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο που εκτείνεται σε πολλά επίπεδα : στο οικονομικό, το πολιτικό, το κοινωνικό, το πολιτιστικό κ.α. Παρόλα αυτά εξέχουσα σημασία έχει η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας που σημειώθηκε τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Οικονομική παγκοσμιοποίηση σημαίνει κατάργηση των εμποδίων ανάμεσα στις εθνικές οικονομίες των κρατών, αναφορικά κυρίως με το εμπόριο και την κίνηση των κεφαλαίων.

Η μορφή της οικονομικής παγκοσμιοποίησης περιλαμβάνει επίσης την βιομηχανική παγκοσμιοποίηση, την ενίσχυση δηλαδή και επέκταση των πολυεθνικών εταιρειών καθώς και την χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση, την ανάδυση δηλαδή των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών και την διευκόλυνση της πρόσβασης σε εξωτερικές χρηματοδοτήσεις για εταιρικούς και κρατικούς δανειζόμενους.

Η παγκοσμιοποίηση δημιούργησε, αναμφισβήτητα, νέες συνθήκες για τις εθνικές οικονομίες των χωρών με άλλοτε όμως θετικές και άλλοτε αρνητικές συνέπειες. Πιο συγκεκριμένα, συνέβαλε στη διάδοση των τεχνολογικών επιτευγμάτων και τις βελτιωμένες μεθόδους παραγωγής και οργάνωσης καθώς επίσης και στην επέκταση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, διευκολύνοντας με τον τρόπο αυτό την οικονομική ανάπτυξη ιδιαίτερα των ασθενέστερων κρατών. Το άνοιγμα των αγορών συνέβαλε στην αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων, καθώς απευθύνονται πλέον σε μία διεθνή αγορά, ενώ ο οικονομικός ανταγωνισμός οδήγησε σε μείωση των τιμών και βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων.

Παρόλα αυτά, εξίσου πολλές και σημαντικές είναι και οι αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Η απελευθέρωση των χρηματοοικονομικών αγορών επιβάρυνε το

παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, καθώς οι ρυθμιστικές αρχές δεν κατάφεραν να δομήσουν ένα επαρκές οργανωτικό πλαίσιο για να αποφύγουν τις στρεβλώσεις της αγοράς και να ελέγξουν τις αγορές. Έτσι, η παγκόσμια οικονομία αναπτύχθηκε δυσανάλογα, με αποτέλεσμα τα ελλείμματα των υποανάπτυκτων χωρών να αποτελούν το πλεόνασμα των ανεπτυγμένων και οι εποπτικές αρχές να λειτουργούν ελλιπώς, αφήνοντας τις αγορές ελεύθερες. Αποτέλεσμα αυτής της κυριαρχίας του κεφαλαίου και των ραγδαίων εξελίξεων στο Διεθνές Χρηματοοικονομικό Σύστημα, ήταν η δημιουργία αστάθειας στην Παγκόσμια Οικονομία, με την εμφάνιση αρκετών οικονομικών κρίσεων με σημαντικές επιπτώσεις στα κράτη και τις αγορές. Πέραν αυτού, στις αρνητικές συνέπειες της οικονομικής παγκοσμιοποίησης συγκαταλέγονται ο σημαντικός περιορισμός της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία, ο εποπτικός έλεγχος από τις διεθνείς χρηματαγορές, τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς και τα κέντρα ελέγχου, η όξυνση των οικονομικών ανταγωνισμών, η παγκοσμιοποίηση του καπιταλιστικού συστήματος κ.α.

II. Τα υπό κρίση ζητήματα.

Στα πλαίσια της παρούσας μελέτης καλούμαστε να απαντήσουμε σε μία σειρά από κρίσιμα ερωτήματα αναφορικά με την δομή του σύγχρονου κόσμου, το πώς έχει διαμορφωθεί αυτός κατόπιν της υφιστάμενης παγκοσμιοποίησης, ποια είναι τα οφέλη αυτής και ποιες οι αρνητικές συνέπειες, με τις οποίες, δυστυχώς, ερχόμαστε καθημερινά αντιμέτωποι.

Μεταξύ των κυριότερων προβληματισμών που τίθενται γύρω από τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και την προώθηση της παγκόσμιας οικονομίας, είναι αυτοί που σχετίζονται με τον πολιτικό τομέα και το κοινωνικό κράτος. Όσον αφορά τον πολιτικό τομέα τίθενται τα ερωτήματα κατά πόσο η παγκοσμιοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε υποχώρηση του εθνικού κράτους και έλλειμμα δημοκρατίας. Όσον αφορά το κοινωνικό κράτος, ανησυχία προκαλείται για το αν η προώθηση των οικονομικών συμφερόντων σε οικουμενικό επίπεδο οδηγεί στην υποχώρηση της κοινωνικής πολιτικής και συνακόλουθα στην κατάρρευση του κοινωνικού κράτους.

Ένα ακόμη ζήτημα που ανακύπτει, αφορά την αύξηση των ανισοτήτων τόσο μεταξύ των κρατών όσο και στο εσωτερικό αυτών, καθώς υφίσταται ανισομερής συμμετοχή των κοινωνικών ομάδων στην παγκοσμιοποίηση.

Έντονος προβληματισμός δημιουργείται επίσης και λόγω του γεγονότος ότι οι επιχειρήσεις εκμεταλλεύόμενες τις ευνοϊκές συνθήκες που επικρατούν στις φτωχότερες χώρες μεταφέρονται

εκεί, υιοθετώντας μάλιστα πολλές φορές αντιεργατικά μέτρα και προκαλώντας οικονομική κρίση στο εσωτερικό των οικονομικά ανεπτυγμένων χωρών που αφήνουν πίσω τους. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία κινδύνου σύγκλισης προς τα κάτω για τους μισθούς των εργαζομένων στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες και φυγής του ανθρώπινου δυναμικού υψηλών δεξιοτήτων και πνευματικών ικανοτήτων από τις αναπτυσσόμενες χώρες χαμηλού εισοδήματος, με ιδιαίτερα δυσμενείς επιπτώσεις γι' αυτές.

III. Οι στόχοι της διπλωματικής εργασίας.

Στόχοι της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της έννοιας της παγκοσμιοποίησης, καθώς και η προσπάθεια ορισμού αυτής και των επιμέρους μορφών της. Θα επιχειρηθεί διεξοδική ανάλυση της μορφής της οικονομικής παγκοσμιοποίησης και θα προβούμε σε παρουσίαση των θετικών και αρνητικών επιπτώσεων αυτής στις οικονομίες και την πολιτική των διαφόρων χωρών.

Περαιτέρω, θα διερευνηθεί σε ποιο βαθμό επηρεάζει η παγκοσμιοποίηση τις χώρες της ΕΕ, με ιδιαίτερη έμφαση την περίπτωση της Ελλάδας. Θα εξεταστεί πώς το διεθνές εμπόριο, οι διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες και οι διεθνείς επενδύσεις, μέσω διαφόρων παραγωγικών και εμπορικών δραστηριοτήτων συμβάλλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας και ως εκ τούτου την διασφάλιση της ευημερίας κάθε χώρας. Ακόμη, όμως, θα εξεταστεί και το πώς η οικονομική παγκοσμιοποίηση συνδέεται και επηρεάζει το χρηματοπιστωτικό σύστημα των ευρωπαϊκών χωρών, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην ενίσχυση και διατήρηση της λεγόμενης ευρωπαϊκής οικονομικής κρίσης.

Τέλος, θα αναλυθεί η έννοια της παγκοσμιοποίησης μέσα από την παράθεση συγκεκριμένων οικονομικών στοιχείων με βάση σειρά δεικτών παγκοσμιοποίησης όπως ο δείκτης KOF, ο δείκτης A.T. Kearney / Foreign Policy, ο δείκτης Ernst & Young, ο δείκτης CSGR, ο δείκτης MGI καθώς και ο δείκτης ETH.

IV. Μεθοδολογία της έρευνας.

Η μεθοδολογία στην οποία στηρίζεται η εκπόνηση της παρούσας εργασίας είναι κατ' αρχήν η βιβλιογραφική έρευνα. Κατόπιν ενδελεχούς μελέτης βιβλίων και άρθρων που έχουν δημοσιευθεί σε

επιστημονικά περιοδικά, έντυπα και στο διαδίκτυο, παρατίθενται πληροφορίες έγκυρες και αξιόπιστες προκειμένου να διερευνηθεί το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, οι συνέπειες και οι προοπτικές εξέλιξής του. Μέσα από την εξέταση της διαχρονικής εξέλιξης του φαινομένου και την παράθεση των σύγχρονων θεωριών γύρω από αυτό, επιχειρείται η κατανόηση του τρόπου σύνδεσης, αλληλεξάρτησης και επηρεασμού αυτού με τις οικονομίες των διαφόρων ευρωπαϊκών κρατών.

V. Δομή της διπλωματικής εργασίας.

Στο εισαγωγικό κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας γίνεται μία σύντομη περιγραφή του φαινομένου που θα μας απασχολήσει και παρέχονται πληροφορίες σχετικά με την συγγραφή της .

Εν συνεχεία, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία ανασκόπηση της απαρχής και διαχρονικής εξέλιξης του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης και επιχειρείται να δοθεί ο ορισμός του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι διάφορες μορφές παγκοσμιοποίησης, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην οικονομική.

Στο τρίτο κεφάλαιο καταγράφονται οι θετικές και αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής παγκοσμιοποίησης στις οικονομίες (διεθνές εμπόριο και διεθνής επιχειρηματικότητα) των κρατών. Παράλληλα, αναλύεται η επίδραση που ασκεί η παγκοσμιοποίηση στο χρηματοοικονομικό σύστημα της Ελλάδας, καθώς και στην οικονομία της γενικότερα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, γίνεται ανάλυση των προαναφερόμενων δεικτών παγκοσμιοποίησης, παράλληλα με την εξέταση της θέσης τόσο της Ελλάδας όσο και των υπολοίπων ευρωπαϊκών κρατών στους διάφορους αυτούς δείκτες, ούτως ώστε να εξακριβωθεί ο βαθμός συμμετοχής τους στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης , όπως αυτή αποτυπώνεται στους δείκτες αυτούς.

Τέλος, καταγράφονται τα τελικά μας συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ.

1.1. Ο ορισμός της «παγκοσμιοποίησης».

Το ζήτημα του ορισμού του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης έχει απασχολήσει έντονα τη διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα τις τελευταίες δεκαετίες. Ωστόσο, όπως παρατηρούν οι David & McGrew (2000:19) μέχρι σήμερα δεν έχει καταστεί εφικτή η εύρεση ενός συγκεκριμένου ορισμού ή ερμηνείας της έννοιας ή της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης που να γίνεται γενικά αποδεκτή. Πέραν όμως της προσπάθειας ορισμού του φαινομένου αυτού, προβληματισμός διαπιστώνεται και αναφορικά με τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στα κράτη, τους πολίτες, την ανάπτυξη και γενικότερα στο διεθνές οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό σύστημα (Μποζίνης, 2006:46-47).

Πλήθος διαφορετικών ερμηνειών έχουν διατυπωθεί τόσο από την ελληνική όσο και τη διεθνή βιβλιογραφία, ωστόσο όλες συγκλίνουν ως προς το γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση συνιστά μια διαδικασία που χαρακτηρίζεται από έντονα οικονομικά στοιχεία και διαδικασίες. Σύμφωνα με τους Holm και Sorensen (1995:5) παγκοσμιοποίηση συνιστά η ποιοτική στροφή προς ένα παγκόσμιο οικονομικό σύστημα που δεν βασίζεται πλέον σε αυτόνομες εθνικές οικονομίες, αλλά σε μια ενοποιημένη παγκόσμια αγορά για την παραγωγή, τη διανομή και την κατανάλωση. Όμοια και οι Hirst και Thompson (1996:19) υποστηρίζουν ότι οι ξεχωριστές εθνικές οικονομίες έχουν υπαχθεί σε ένα παγκόσμιο οικονομικό σύστημα που διέπεται ουσιαστικά από διεθνείς διαδικασίες και συναλλαγές. Τα πρωτογενή οχήματα για τη διαδικασία αυτή αποτελούν η ολοένα και αυξανόμενη διεθνοποίηση της παραγωγής, η συνεχής αύξηση της επιρροής των πολυεθνικών επιχειρήσεων, και το πιο σημαντικό, η έκρηξη στον όγκο και το εύρος των συναλλαγών στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές. Ο Waters (1995:89) αναφέρει ως χαρακτηριστικό παράδειγμα της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας την σύγχρονη αλλαγή που επέφερε στον τραπεζικό κλάδο η δυνατότητα του e-banking, το οποίο επιτρέπει την διενέργεια τραπεζικών συναλλαγών γρήγορα χωρίς χρονικούς ή τοπικούς περιορισμούς και ανεξαρτήτως νομίσματος.

Συνηθώς, λοιπόν, ως παγκοσμιοποίηση περιγράφεται το οικονομικό φαινόμενο της απελευθέρωσης των αγορών, διεθνώς, και της δημιουργίας ενιαίων κανόνων στο εμπόριο και

ευρύτερα, στην οικονομική ζωή, π.χ. φορολογία, κανόνες ανταγωνισμού, μοντέλα λειτουργίας των επιχειρήσεων του δημόσιου τομέα (Παπαγεωργίου, 2001). Πολύ συχνά δε, η έννοια της «παγκοσμιοποίησης» χρησιμοποιείται με ιδεολογική σκοπιμότητα, προβάλλοντας το «αναπόφευκτο» και την «παντοδυναμία» της αγοράς χωρίς σύνορα (Πολυχρονάκης, 2005). Συνεπεία αυτού οι περισσότεροι άνθρωποι όταν ακούν τον όρο παγκοσμιοποίηση φέρνουν αμέσως στο νου τους την οικονομική παγκοσμιοποίηση, η οποία αποτελεί μεν την κύρια όψη της παγκοσμιοποίησης, ωστόσο δεν είναι η μόνη.

Σύμφωνα με την έκθεση του ΟΗΕ για την ανθρώπινη ανάπτυξη της 12ης Ιουλίου 1999, η παγκοσμιοποίηση είναι κάτι περισσότερο από ροή χρημάτων και αγαθών· είναι η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση του κόσμου μέσα από τον συρρικνούμενο χώρο των συνόρων που εξαφανίζονται. Τα σύνορα αυτά συρρικνώνονται λόγω της χρήσης των νέων τεχνολογιών και των δορυφορικών συνδέσεων. Οι νέες τεχνολογίες επικοινωνιών και πληροφορικών συστημάτων αποτελούν το βασικό μέσο με το οποίο τα νοητά εθνικά σύνορα των κρατών «καταρρέουν» (Μποζίνης, 2006:61). Η τεράστια και γρήγορη κυκλοφορία και διανομή των πληροφοριών, μέσω κυρίως του διαδικτύου και η ευκολία της επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων από διαφορετικές γωνιές της γης, με τη βοήθεια των δορυφόρων, των ΜΜΕ και μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, του φαξ και του τηλεφώνου είναι απλά παραδείγματα, τα οποία επικυρώνουν την έννοια της παγκοσμιοποίησης. Τούτο το διεθνές επικοινωνιακό δίκτυο επιτρέπει τη μεταφορά πολιτικών και πολιτιστικών ιδεολογιών, τάσεων και ιδεών παγκοσμίως (Μπιτζένης, 2003:203). Σύμφωνα μάλιστα με τον Boniface (2003:267) παγκοσμιοποίηση συνιστά η κατάργηση των αποστάσεων χάρη στην εμφάνιση των νέων τεχνολογιών είτε αυτές αφορούν στην επικοινωνία είτε στην μεταφορά. Η μείωση αυτή των αποστάσεων μέσω της μείωσης του χρόνου που χρειάζεται για μεταφορά διευκολύνει τις μετακινήσεις των ανθρώπων και των προϊόντων.

Κατά τον Μπιτζένη (2004:407 & 2003:204) η παγκοσμιοποίηση περιλαμβάνει την πτώση της σημασίας των εθνικών πολιτικών συνόρων και της γεωγραφικής απόστασης και περιλαμβάνει επίσης την όλο και περισσότερο σύνθετη αλληλεξάρτηση μεταξύ των χωρών, ενώ σύμφωνα με τον Nye (2003:176) η παγκοσμιοποίηση οφείλεται τόσο στην τεχνολογική πρόοδο όσο και στις πολιτικές που υιοθετούν οι διάφορες κυβερνήσεις αναφορικά με την ελαχιστοποίηση των φραγμών στις διεθνείς συναλλαγές. Κεφάλαια με τη βοήθεια της τεχνολογίας στα διεθνή χρηματιστήρια, εργαζόμενοι και εμπορεύματα μέσω της άρσης των σχετικών περιορισμών από την Παγκόσμια Οργάνωση Εμπορίου, κινούνται παντού ελεύθερα, με τον ίδιο τρόπο (Παπαγεωργίου, 2001). Την άποψη αυτή υιοθετεί και ο Stiglitz (2003:54) κατά τον οποίον η παγκοσμιοποίηση αποτελεί την πιο

πλήρη ενσωμάτωση των χωρών και των λαών του κόσμου, η οποία οφείλεται στην τεράστια μείωση του κόστους μεταφοράς και επικοινωνίας καθώς και στην εξάλειψη των τεχνητών φραγμών στη ροή αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων, γνώσης και ανθρώπων δια μέσου των συνόρων.

Σύμφωνα με τους Μελά (1999:18) και Αλμπάνη (2003) ως παγκοσμιοποίηση νοείται η αντίληψη και οργάνωση του κόσμου ως ενιαίου - όλου. Ειδικότερα, ο όρος «αντίληψη» αφορά στην πνευματική - συμβολική διάσταση της παγκοσμιοποίησης, ενώ ο όρος «οργάνωση» αναφέρεται στη θεσμική - λειτουργική οργάνωση του κόσμου στην οποία περιλαμβάνεται και η οικονομία. Η παγκοσμιοποίηση αποτελεί μια σύνθετη αντικειμενική εξέλιξη με πνευματική και υλική βάση, ταυτόχρονα, όμως, αποτελεί και επιδίωξη ικανοποίησης συγκεκριμένων συμφερόντων και αναγκών. Παραπέρα, η πνευματική και υλική διάσταση της παγκοσμιοποίησης συνιστούν δυο διακριτές μεν σφαίρες, οι οποίες όμως βρίσκονται σε συνεχή αλληλόδραση. Μέσα, λοιπόν, από την σύνθετη αυτή διαδικασία της παγκοσμιοποίησης από τη μια πλευρά ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται τον κόσμο ως ενιαίο και από την άλλη ο κόσμος μέσα από την οργάνωσή του καθίσταται σταδιακά πράγματι ενιαίο. Στην επίτευξη του φαινομένου αυτού συμβάλλουν :

- η έμφυτη κλίση του ανθρώπου προς την καθολικότητα και τα κοινά στοιχεία της ανθρώπινης ύπαρξης·
- η πρόοδος της τεχνολογίας και οι υλικές και σημειολογικές μεταβολές που έχει επιφέρει στον κόσμο·
- η επίσης έμφυτη - και σύμφυτη με τον καπιταλισμό- ανθρώπινη κλίση επιδίωξης εξουσιαστικής επιβολής, η οποία οδηγεί σε συνεχή αναζήτηση ενός ευρύτερου πεδίου στο οποίο να είναι δυνατή η επιβολή αυτή.

Περαιτέρω, η παγκοσμιοποίηση εξειδικεύεται σε τρεις κύριες μορφές, οι οποίες επίσης τελούν σε συνεχή αλλά όχι απαραίτητως στενή αλληλόδραση : την οικονομική, την πολιτισμική και την πολιτική (Αλμπάνης, 2003).

Όμοια και ο Μπιτζένης (2003:202) θεωρεί πως πυρήνας της έννοιας της παγκοσμιοποίησης είναι το γεγονός ότι ο κόσμος τείνει να γίνει μια οντότητα. Βασικά, σύμφωνα με τον καθηγητή η έννοια της παγκοσμιοποίησης αντιπροσωπεύει την ενδυνάμωση μιας διεθνούς συνείδησης παρά μιας συνείδησης έθνους-κράτους.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Βοσκόπουλο (2000), η παγκοσμιοποίηση αποτελεί το μηχανισμό εξομάλυνσης των κοινωνικο-οικονομικών πολιτικών και πολιτισμικών δεδομένων, προκειμένου να

δημιουργηθεί μία νέα παγκόσμια πολιτική και οικονομική τάξη της οποίας θα ηγούνται το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα, οι G8 και η Ατλαντική Συμμαχία. Σύμφωνα με την άποψη αυτή η έννοια της παγκοσμιοποίησης ενέχει δύο κεντρικές παραμέτρους, την οικονομική και την πολιτισμική, οι οποίες αποτελούν και τα δύο βασικά πεδία δράσης των παραγόντων, οι οποίοι επιδιώκουν να διαμορφώσουν τις νέες παγκόσμιες πολιτικο-οικονομικό-κοινωνικές νόρμες. Κοινό σημείο και των δύο πεδίων της παγκοσμιοποίησης αποτελεί η ομογενοποίηση και η εξάλειψη της διαφορετικότητας, είτε αυτή είναι οικονομική (με την επιβολή περιορισμών από κρατική παρεμβατική πολιτική), είτε είναι πολιτισμική (Βοσκόπουλος, 2000).

Η Μουστάκα (2013) προσπαθεί να αποσαφηνίσει την έννοια της παγκοσμιοποίησης στη σύγχρονή της μορφή, μέσα από την εξέταση των αντιθετικών ζευγών εθνικό (κράτος-πολιτεία) - υπερεθνικό (διακρατικότητα) και πολιτική (κοινωνία) - αγορές (οικονομία). Κατ'αυτήν παγκοσμιοποίηση αποτελεί η ανάδυση μιας παγκόσμιας οικονομίας, η λειτουργία της οποίας επιδρά καταλυτικά στον χαρακτήρα και τον ρόλο του κράτους. Παρά το γεγονός ότι το έθνος - κράτος παραμένει ο κύριος παράγοντας λήψης κάθε πολιτικής απόφασης - τοπικού ή εξωτερικού ενδιαφέροντος-, η ανάπτυξη και λειτουργία διεθνοποιημένων πλέον αγορών, ισχυρότατων πολυεθνικών επιχειρηματικών ομίλων και υπερεθνικών οργανισμών, οδηγούν αναπόφευκτα σε συρρίκνωση της εθνικής κυριαρχίας και της κρατικής ανεξαρτησίας (Ritzer, 2010:142 · Hobsbawm, 2010:4), καθώς τα θεμελιώδη εργαλεία της κρατικής παρέμβασης, όπως είναι π.χ. η νομισματική και δημοσιονομική πολιτική απενεργοποιούνται, αποσταθεροποιώντας σταδιακά τις εθνικές οικονομίες και συνακόλουθα τις κοινωνίες (Βεργόπουλος, 1999:22).

Οι Wunderlich & Warrier (2009:1) υποστηρίζουν πως η αμφισημία του όρου «παγκοσμιοποίηση» και η σύγχυση που προκαλούν οι διαφορετικές ερμηνείες που δίδονται γι' αυτό, υπαγορεύουν μια επαγωγική συλλογιστική απόπειρα αποκωδικοποίησής του, βάσει των διαφορετικών θεωρητικών- ιδεολογικών του προσεγγίσεων. Σύμφωνα με την άποψη αυτή είναι και ο Scholte (2005:15). Ο Tomlinson (2007:352) πάλι, περιγράφει την παγκοσμιοποίηση ως μια πολύπλοκη και συνεχή διαδικασία ενσωμάτωσης στην σύγχρονη παγκόσμια συνδεσιμότητα μέσω ενός ραγδαία αναπτυσσόμενου και δυνητικά συμπαγούς δικτύου διασυνδέσεων και αλληλεξαρτήσεων, που αφορούν στην οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ζωή. Για τον Beck (2000) με τον όρο παγκοσμιοποίηση νοούνται οι διεργασίες εκείνες που έχουν ως αποτέλεσμα τα έθνη-κράτη και κατ' επέκταση η ανεξαρτησία αυτών να συνδέονται και να αλληλοδιαδέχονται μέσω των διεθνικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσουν. Το ίδιο ακριβώς ισχύει όσον αφορά στη δυνατότητα άσκησης εξουσίας, την κατασκευή εθνικών και συλλογικών ταυτοτήτων και τα δίκτυα

επικοινωνίας που διαμορφώνονται.

Σύμφωνα με τον Giddens (1990:64), με τον όρο παγκοσμιοποίηση νοείται η παγκόσμια αλληλεξάρτηση των κοινωνικών σχέσεων. Πρόκειται για μια διαλεκτική διαδικασία κατά την οποία μακρινές περιοχές συνδέονται με τέτοιο τρόπο που τα τοπικά συμβάντα διαμορφώνονται από γεγονότα που συμβαίνουν πολλά μίλια μακριά και το αντίστροφο. Οι Hutton και Giddens (2000), ορίζουν την παγκοσμιοποίηση ως σειρά αλληλεπικαλυπτόμενων αλλαγών επαναστατικού χαρακτήρα, με επίκεντρο την κοσμογονία στις επικοινωνίες και την οικονομία της γνώσης. Μάλιστα ο Giddens αναφερόμενος στην παγκοσμιοποίηση κάνει λόγο για ένα επαναστατικό πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο διαμορφώνει βαθύτατα τον τρόπο με τον οποίο ζούμε. Η παγκοσμιοποίηση επιδρά τόσο στο επίπεδο της καθημερινής ζωής όσο και στα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα σε παγκόσμια κλίμακα. Έτσι, επηρεάζει την σεξουαλικότητα, το γάμο και την οικογένεια. Αυτές οι πλευρές της παγκοσμιοποίησης είναι εξίσου σημαντικές με τις διαδικασίες που σχετίζονται με την παγκόσμια αγορά. Σύμφωνα με τον διαπρεπή αυτόν οικονομολόγο, η παγκοσμιοποίηση φέρνει στο προσκήνιο πολλές μορφές ρίσκου και αβεβαιότητας, ειδικότερα δε μορφές που σχετίζονται με την παγκόσμια ηλεκτρονική οικονομία, η οποία επίσης αποτελεί μια ιδιαίτερως πρόσφατη εξέλιξη. Η δυναμική υιοθέτηση του χρηματοοικονομικού και του επιχειρηματικού ρίσκου είναι αυτή καθαυτή η κινητήρια δύναμη της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Η πορεία της αν και υποδεικνύεται σε μεγάλο βαθμό από τη Δύση, φέρει το βαθύ αποτύπωμα της πολιτικής και της οικονομικής ισχύος της Αμερικής και είναι ιδιαίτερως άνιση στις συνέπειές της. Καταλήγοντας ο Giddens επισημαίνει πως οι σκεπτικιστές και οι ριζοσπάστες έχουν δεν έχουν κατανοήσει την φύση της παγκοσμιοποίησης καθώς και τις συνέπειές που αυτή επιφέρει στους ανθρώπους, γι' αυτό και κακώς προσπαθούν να αναλύσουν το εν λόγω φαινόμενο καταρχήν με οικονομικούς όρους.

Ο Lechner με την σειρά του παρουσιάζει στην αρθρογραφία του τα βασικά δομικά στοιχεία των θεωριών που έχουν αναπτυχθεί σχετικά με την ερμηνεία του όρου παγκοσμιοποίηση. Αρχικά, η «θεωρία της παγκόσμιας κουλτούρας» εστιάζει στη διευρυμένη συνειδησιακή αντίληψη του κόσμου ως ολότητα και της νοηματοδότησης της ζωής μέσα σ' αυτόν από τις κοινωνίες (έθνη-κράτη), το διεθνές σύστημα, τα άτομα και το ανθρώπινο είδος (Lechner, 2001c). Θιασώτης της άποψης αυτής υπήρξε ο Robertson (1992:8), κατά τον οποίον η παγκοσμιοποίηση ως έννοια αναφέρεται τόσο στην συμπίεση - ενοποίηση του κόσμου όσο και στην ενίσχυση της αντίληψης του κόσμου ως συνόλου. Κατά τον Robertson κάθε πτυχή της ανθρώπινης ζωής από τον 20ό αιώνα και μετά βρίσκεται σε παγκόσμια αλληλεξάρτηση. Η «θεωρία της παγκόσμιας πολιτείας» έχοντας ως

κινητήρια δύναμη την ανάπτυξη και θέσπιση μιας παγκόσμιας κουλτούρας, δηλαδή ενός πλαισίου καθολικά και ορθολογικά αποδεκτών στόχων, όπως π.χ. ανάπτυξη, πρόοδος κλπ. καθώς και θεμελιωδών αρχών, όπως είναι π.χ. τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δικαιοσύνη κλπ., ως παγκοσμιοποίηση ορίζεται η δυνατότητα δημιουργίας συλλογικών αξιών από διεθνείς κυβερνητικούς ή μη οργανισμούς, έθνη-κράτη, κοινωνικά κινήματα και επιστήμονες (Lechner, 2001b · Robertson, 1992: 59). Τέλος, η «θεωρία του παγκόσμιου συστήματος» εστιάζει στην οικονομική διάσταση της παγκοσμιοποίησης, ως διαδικασία καθολικής εξάπλωσης του καπιταλισμού στην υφήλιο, διαμορφώνοντας ένα και μόνο πεδίο εργασίας (επένδυση στην παραγωγή-συσσώρευση κέρδους μέσω πώλησης) σε μια παγκόσμια αγορά αέναης κίνησης ιδιωτικών κεφαλαίων και απεριόριστων δυνατοτήτων εμπορευματοποίησης, διατηρώντας παράλληλα στους κόλπους του διαφορετικά έθνη-κράτη, πολιτικά συστήματα και κουλτούρες (Lechner, 2001a).

Στον πίνακα που ακολουθεί (Πίνακας 1-1) καταγράφονται τα βασικά χαρακτηριστικά του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης :

ΠΙΝΑΚΑΣ 1-1 : ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

- Η ενσωμάτωση της τεχνολογίας και η ταυτόχρονη επικοινωνία σε ολόκληρο τον πλανήτη
- Η πληθώρα διεθνών οργανισμών με διακρατικό χαρακτήρα (Ε.Ε., ΝΑΤΟ, ΟΟΣΑ, Παγκόσμια Τράπεζα, ΔΝΤ, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου κλπ.)
- Η ταυτόχρονη διαχείριση χρήματος και κεφαλαίων οπουδήποτε στον κόσμο.
- Ο παγκόσμιος χαρακτήρας του μάρκετινγκ προϊόντων και υπηρεσιών.
- Η παγκόσμια διάσταση των οικολογικών επιπτώσεων στο περιβάλλον
- Η δημιουργία συνείδησης παγκοσμιότητας που επεκτείνεται συνεχώς στους τομείς της οικονομίας, της πληροφορίας, των ηλεκτρονικών μέσων μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας, της παιδείας κ.ά.

Πηγή : Πολυχρονάκης (2005), Jagdish (2015)

Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό πως η παγκοσμιοποίηση δεν συνιστά ένα αμιγώς οικονομικό φαινόμενο και κατά συνέπεια δεν περιορίζεται στις αγορές. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει άλλωστε ο Boniface (2004:267) η παγκοσμιοποίηση δεν αφορά μόνον την οικονομική

στρατόσφαιρα αλλά επηρεάζει τα άτομα και στην καθημερινή τους ζωή. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον επικρατέστερο ορισμό, ως παγκοσμιοποίηση ορίζεται η ιστορική εξέλιξη που παρατηρείται κατά τις τελευταίες δεκαετίες και οδηγεί στην συνεχώς αυξανόμενη και κατευθυνόμενη αλληλεξάρτηση μεταξύ των χωρών της γης σε επίπεδο αρχικά οικονομικό και εν συνεχεία τεχνολογικό και πολιτισμικό (Παπαγεωργίου, 2001). Σύμφωνα δε με τους David & McGrew (2000:4) παγκοσμιοποίηση συνιστά η αύξηση της κλίμακας, του μεγέθους, της ταχύτητας και της εμβάθυνσης των διαπεριφερειακών ροών και των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων. Πρόκειται, δηλαδή για μια μετατόπιση στην κλίμακα της οργάνωσης των ανθρώπινων κοινωνιών, η οποία συνδέει απομακρυσμένες κοινωνίες και διαχέει σχέσεις εξουσίας στις κυριότερες ηπείρους και περιοχές του κόσμου. Υπό αυτήν την έννοια, ως «παγκοσμιοποίηση» ορίζεται εκείνη η κοινωνική διαδικασία που οδηγεί τους λαούς της γης με γρήγορους ρυθμούς σε μια ολοκληρωτική ομογενοποίηση. Με άλλα λόγια, πρόκειται για σύνολο φαινομένων που έχουν σαν σημείο αναφοράς τους τον κόσμο και όχι την τοπική ή εθνική κοινωνία (Πολυχρονάκης, 2005). Φαινόμενα παγκοσμιοποίησης, λοιπόν, μπορούν να καταγραφούν σε όλες τις πλευρές της κοινωνικής ζωής, όπως στην σφαίρα δράσης του πολιτισμού καθώς και στην πολιτική. Έτσι, γίνεται λόγος για τεχνολογική, πολιτική, πολιτιστική και κοινωνική παγκοσμιοποίηση (Φωτόπουλος, 2003).

1.2. Ιστορική επισκόπηση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.

Η παγκοσμιοποίηση δεν αποτελεί νέο φαινόμενο. Ήδη κατά τη διάρκεια του 19ου και 20ού αιώνα ο όρος αυτός χρησιμοποιούνταν από σπουδαίους οικονομολόγους και κοινωνιολόγους όπως ο Karl Marx και ο Saint Simon αντίστοιχα. Σύμφωνα πάντως με τον Άτλα των Διεθνών Σχέσεων εμπνευστής του όρου παγκοσμιοποίηση υπήρξε ο Theodore Levitt (1983:99), προκειμένου να περιγράψει την σύγκλιση των αγορών σε παγκόσμιο επίπεδο (Boniface, 2001:50). Ο όρος ωστόσο είναι ακόμη πιο παλιός, καθώς οι διάφοροι πολιτισμοί και οι λαοί που αυτοί δημιουργούσαν έρχονταν κοντά ο ένας στον άλλον με σκοπό να οικοδομήσουν ένα ανθρώπινο σύμπαν – την Οικουμένη, όπου οι διαφορές μεταξύ τους θα έδιναν το νόημα της ζωής. Από τα προϊστορικά ακόμα χρόνια οι μεγάλες αυτοκρατορίες της Μεσοποταμίας, της Κίνας, της Αιγύπτου και οι πολιτισμοί του Αιγαίου έρχονταν σε άμεση επαφή, αντάλλασαν εμπορεύματα, πολιτισμικές επινοήσεις, λέξεις, ακόμη και οι ιδεολογίες. Οι O'Rourke και Williamson (2002:24) αναφέρουν χαρακτηριστικά πως την περίοδο από το 1250 -13950 ένα διεθνές εμπόριο απλώνονταν από τη βορειοδυτική Ευρώπη προς την Κίνα, με βάση την *rex Mongolica*, η οποία είχε μετατρέψει την Κεντρική Ασία σε «δίοδο» μέσω της οποίας οι εμπορικές συναλλαγές πραγματοποιούνταν σχετικά

ελεύθερα. Τις περισσότερες φορές βέβαια, η επαφή αυτή λάμβανε την μορφή καταστροφικής σύγκρουσης. Ο ένας πολιτισμός, με τη μορφή της τεχνολογίας, του πλούτου, της θρησκείας ή της γλώσσας, επιβαλλόταν πάνω στον άλλο και αυτή η επιβολή σηματοδοτούσε και τον αφανισμό του κατακτημένου (Πολυχρονάκης, 2005).

Στον πίνακα (Πίνακας 1-2) που ακολουθεί, παρουσιάζονται οι τρεις φάσεις - περίοδοι της παγκοσμιοποίησης σύμφωνα με την ανάλυση του Friedman (2005). Ο Friedman προβαίνει στην εν λόγω διάκριση με βάση το αντικείμενο παγκοσμιοποίησης της κάθε χρονικής περιόδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1-2: ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

- Πρώτη Φάση (1492 -1800): Παγκοσμιοποίηση Κρατών
- Δεύτερη Φάση (1800-2000) : Παγκοσμιοποίηση Εταιρειών
- Τρίτη Φάση (2000 μέχρι σήμερα) : Παγκοσμιοποίηση Ανθρώπων

Πηγή : Friedman (2005)

Σύμφωνα, ωστόσο, με τις περισσότερες αναλύσεις η παγκοσμιοποίηση οριοθετείται σε δύο φάσεις, η πρώτη άρχεται από το 1870 έως το 1914 και η δεύτερη από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και έπειτα. Η πρώτη φάση της παγκοσμιοποίησης έλαβε χώρα πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και διήρκεσε για περίπου 50 χρόνια. Την εποχή εκείνη λόγω της έλλειψης των συναλλαγματικών ελέγχων η ροή των αγαθών και των κεφαλαίων μεταξύ των κρατών ήταν ελεύθερη, γεγονός που επέτρεπε στις τότε αναπτυσσόμενες χώρες να βασίζονται στην ανάπτυξη τους στην αύξηση των εξαγωγών τους και να χρηματοδοτούν εύκολα τις επενδύσεις τους με εισροές κεφαλαίων. Η Μ. Βρετανία αποτελούσε την κυρίαρχη παγκόσμια δύναμη της εποχής και τον καλύτερο επενδυτή σε αναδυόμενες αγορές, την στιγμή που οι μεγαλοεπενδυτές στην Ευρώπη και την Αμερική πλήττονταν συχνά από οικονομικές κρίσεις (Πολυχρονάκης, 2005). Οι θαλάσσιοι δρόμοι ήταν πλέον πολυσύχναστοι, καθώς κεφάλαια και εργαζόμενοι μετανάστευαν με κύριο προορισμό τους την άλλη άκρη του Ατλαντικού (Phister, 2012:4). Επιπρόσθετα, η σταδιακή εκβιομηχάνιση της παραγωγής και ο μετασχηματισμός της κοινωνίας από αγροτική σε βιομηχανική, χάρη στην εξέλιξη της τεχνολογίας και κυρίως στην παραγωγή ενέργειας και την μεταλλουργία, προκάλεσε την ραγδαία αύξηση της παραγωγής και την παράλληλη μείωση του κόστους παραγωγής πολλών αγαθών (Hopkins, 2002:6). Η αλματώδης αυτή αύξηση των παραγωγικών δυνατοτήτων της κοινωνίας και της οικονομίας, σε συνδυασμό με την ραγδαία αύξηση του πληθυσμού η οποία δημιούργησε αυξημένη ζήτηση για αγαθά, διαμόρφωσαν την παγκοσμιοποίηση της Α' φάσης (Λιάμπας, 2014:26-27). Η εφεύρεση δε του ατμόπλοιου, του τηλεγράφου, του σιδηροδρόμου και

του τηλεφώνου συνέβαλε στην συρρίκνωση του μεγέθους του κόσμου από «μεγάλο» σε «μέτριο» (Πολυχρονάκης, 2005).

Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, η Ρωσική Επανάσταση, η οικονομική κρίση που ακολούθησε (το 1929), καθώς και η άνοδος του «οικονομικού εθνικισμού» οδήγησαν στην επιβολή περιορισμών τόσο στο διεθνές εμπόριο όσο και στην κίνηση κεφαλαίων και συνακόλουθα στο «κλείσιμο» των ανεπτυγμένων οικονομιών. Ονομαστικά, το εμπόριο μειώθηκε κατά 20% - και χτύπησε τα εμπορεύσιμα αγαθά πολύ περισσότερο από τα μη εμπορεύσιμα - σε πραγματικούς όρους, όμως, η μείωση ήταν σημαντικά μεγαλύτερη. Διεθνείς κεφαλαιαγορές αποσυντέθηκαν λόγω της ευρείας αφερεγγυότητας των κυρίαρχων οφειλετών (Phister, 2012:4).

Από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά ξεκινάει η Β' φάση της παγκοσμιοποίησης, οπότε και άρχισε μια προσπάθεια για την απελευθέρωση των διεθνών αγορών και την αντιμετώπιση τυχόν αρνητικών παρενεργειών. Προς επίτευξη τούτου στο συνέδριο του Bretton Woods, οι κυρίαρχοι πολιτικοί ηγέτες συμφώνησαν για τη δημιουργία ενός πλαισίου λειτουργίας του παγκόσμιου εμπορίου και του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την ίδρυση διεθνών οργανισμών και θεσμών, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα και η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT), οι οποίοι ήταν επιφορτισμένοι με την επιτήρηση της διαδικασίας που θα οδηγούσε στην παγκοσμιοποίηση του 20ού αιώνα (Frankel, 2000:6 ·Bordo & Eichengreen, 1993). Άνθρωποι, αγαθά και υπηρεσίες, ακατέργαστα υλικά, οικονομικά κεφάλαια, επιχειρήσεις, τεχνολογία, ονόματα εμπορικών σημάτων, τεχνογνωσία, ιδέες, κουλτούρα και αξίες περνούν πλέον πιο εύκολα από τα εθνικά σύνορα περισσότερο από κάθε άλλη φορά (Μπιτζένης, 2003:204). Η διαδικασία της απελευθέρωσης και ενοποίησης των αγορών επιταχύνθηκε τη δεκαετία του 1990 και έπειτα, όταν πολλές χώρες υιοθέτησαν πολιτικές για την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου και τη μείωση του κόστους των μεταφορών και των επικοινωνιών διεθνώς (Λιάμπας, 2014:28 ·Phister, 2012:6).

Σύμφωνα, λοιπόν, με τους οργανισμούς UNECE (2000:2), η παγκοσμιοποίηση συνιστά έναν γενικό όρο που εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1980 και τις αρχές της δεκαετίας του 1990 προκειμένου να περιγράψει τη νέα πραγματικότητα που είχε διαμορφωθεί από την προοδευτική αφαίρεση των φραγμών (trade barriers – quotas – tariffs) στο εμπόριο και στις μετακινήσεις των εμπορευμάτων, μέσα από έναν προοδευτικό επαναπροσδιορισμό των εμπορικών συνόρων στην περίοδο από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, από την αναδιοργάνωση (deregulation) των χρηματιστηριακών – χρηματοοικονομικών αγορών τη δεκαετία του 1980, και από μια τεχνολογική επανάσταση που μείωσε δραστικά το κόστος της πρόσβασης σε διεθνείς πληροφορίες και το κόστος

των διεθνών επικοινωνιών. Οι πιέσεις των αυξημένων ροών κεφαλαίων, η τεχνολογική πρόοδος και ο έντονος ανταγωνισμός της αγοράς έφεραν τις αγορές πιο κοντά και αύξησαν την αλληλεξάρτηση των εθνικών αγορών (Μπιτζένης, 2009 · του ιδίου, 2004:406-407 · του ιδίου, 2003:203).

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η παράλληλη μείωση του κόστους του εμπορίου οδήγησε στην σύναψη συμφωνιών με στόχο την επίτευξη σημαντικών μειώσεων στους δασμούς και την σχεδόν πλήρη κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών στο διεθνές εμπόριο (Fisher, 2003:3-4). Την εποχή αυτή ιδρύεται και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (World Trade Organization) αναλαμβάνοντας τον ρόλο να επεμβαίνει και να επιλύει εμπορικές διαφορές και να θέτει μια κοινή πλατφόρμα για το εμπόριο. Σήμερα, μάλιστα, σχεδόν όλες οι χώρες του κόσμου είναι μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου ή επιδιώκουν να γίνουν μέλη του, καθώς αναγνωρίζουν ότι η απρόσκοπτη πρόσβαση στις διεθνείς αγορές και το άνοιγμα της αγοράς τους στον διεθνή ανταγωνισμό παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξή τους. Η εποχή αυτή χαρακτηρίζεται επίσης από την ραγδαία επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων, οι οποίες έχοντας την έδρα τους κυρίως στις ΗΠΑ και την Δυτική Ευρώπη προσπαθούσαν να επεκταθούν για να κατακτήσουν τον μεταπολεμικό κόσμο. Η ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιακών δικτύων χαμηλού κόστους και ιδίως η ανάπτυξη του διαδικτύου κατέστησε περισσότερο ευέλικτους τους τύπους εργασίας που απαιτούσαν την χρήση κυρίως ηλεκτρονικού υπολογιστή, καθώς επέτρεψαν τη μείωση του λειτουργικού κόστους για τις επιχειρήσεις από τη μια και για τους ελεύθερους επαγγελματίες από την άλλη (Λιάμπας, 2014:28-29).

Στον πίνακα (Πίνακας 1-3) που ακολουθεί, συνοψίζονται οι δυνάμεις που ωθούν τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης :

ΠΙΝΑΚΑΣ 1-3 : ΟΙ ΚΙΝΗΤΗΡΙΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ
➤ Οι κυβερνητικές πολιτικές μείωσης των εθνικών περιορισμών στις επενδύσεις και το εμπόριο
➤ Η προώθηση εθνικών πολιτικών για το άνοιγμα των αγορών και η αναμόρφωση των ρυθμίσεων στις αγορές προϊόντων, εργασίας και κεφαλαίου.
➤ Η επίδραση των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφορικής και η διακίνηση της γνώσης γενικότερα
➤ Η διεθνοποίηση των επιχειρήσεων

Πηγή: Μπιτζένης (2009 & 2003)

Σήμερα, λοιπόν, μέσω των νέων τεχνολογιών δημιουργείται ένας ενιαίος οικονομικός χώρος, ο οποίος στηρίζεται όχι μόνο στην αλληλοσύνδεση των εθνικών οικονομιών των κρατών που αποτελούν μέλος της αλυσίδας, αλλά και στη δημιουργία ισχυρών δεσμών οικονομικής αλληλεξάρτησης. Η ανάπτυξη των μεταφορών και της τεχνολογίας των επικοινωνιών υπήρξαν ο καταλύτης στην έκρηξη των διεθνών συναλλαγών, φυσικών και οικονομικών. Η κινητικότητα κεφαλαίων είναι πλέον σχεδόν ελεύθερη σε πάρα πολλές χώρες, οι οποίες μείωσαν σημαντικά ή και εγκατέλειψαν τους διεθνείς ελέγχους κεφαλαίων. Οι διεθνείς διευκολύνσεις στην οικονομία και τις οικονομικές συναλλαγές αγοράς αποθεμάτων μέσω ηλεκτρονικών μέσων και αυτοματοποιημένων δικτύων πληροφοριών μείωσαν το κόστος των συναλλαγών και του απαιτούμενου χρόνου στο ελάχιστο (Μπιτζένης, 2003:204). Επιπλέον, η μείωση των αποστάσεων μέσω της μείωσης του χρόνου που απαιτείται για μεταφορά, λόγω της επανάστασης στα μέσα μεταφοράς, ενίσχυσε την κινητικότητα εργασίας (labor mobility) από τις αγορές με έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης σε αγορές με έλλειψη εργασίας. Επιπρόσθετα, στην ΕΕ υπάρχει ένας αυξανόμενος αριθμός ανθρώπων που σπουδάζουν στο εξωτερικό είτε με τη φυσική τους παρουσία είτε εξ αποστάσεως (studies by distance – open universities) χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο (Μπιτζένης, 2003:203-204). Ωστόσο, αξίζει να επισημάνουμε πως το σημερινό κύμα παγκοσμιοποίησης διαφέρει σημαντικά από τα προηγούμενα. Η κρίσιμη διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι παγκοσμιοποίηση αφορά στις επιχειρήσεις και συντελείται μέσω της διάδοσης ευέλικτων μορφών οργάνωσης και συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων.

Καθώς βέβαια, ο πολιτισμός των μεταναστών συνεχίζει να αναπτύσσεται επηρεασμένος από το νέο πολιτισμό της χώρας και επηρεάζει τον πολιτισμό αυτό, η μετανάστευση δεν έχει επιπτώσεις μόνο στο οικονομικό περιβάλλον μιας χώρας, αλλά και στο πολιτιστικό περιβάλλον (Μπιτζένης, 2003:203). Η πολιτιστική παγκοσμιοποίηση που προωθήθηκε από την ανάπτυξη της τεχνολογίας επικοινωνιών και την παγκόσμια ανάπτυξη των πολυεθνικών επιχειρήσεων με την προώθηση της δυτικής κουλτούρας και του τρόπου ζωής, αρχικά έγινε αντιληπτή και αντιμετωπίστηκε σαν μια διαδικασία ομογενοποίησης. Όμως γρήγορα αναδείχτηκαν κινήματα που διαμαρτύρονταν κατά της παγκοσμιοποίησης και έδιναν έμφαση στη διατήρηση της ατομικότητας, της εθνικής ταυτότητας και της μοναδικότητας.

1.3. Εναλλακτικοί Όροι Παγκοσμιοποίησης.

1.3.1. Εκδυτικοποίηση (Αμερικανοποίηση – Americanization).

Καθώς ο όρος «παγκοσμιοποίηση» δύναται να ερμηνευθεί ως μια έντονη επιρροή του δυτικού πολιτισμού, της κουλτούρας και του οικονομικού στύλ στον υπόλοιπο κόσμο, συχνά αντί του όρου αυτού χρησιμοποιείται ο όρος «εκδυτικοποίηση». Η κυριαρχία της άποψης ότι ο δυτικός τρόπος ζωής και οικονομικής δραστηριότητας είναι ο πιο ανεπτυγμένος και κατάλληλος για όλον τον κόσμο, συνδυαστικά με την τάση των λιγότερο ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών να έχουν ως πρότυπο το δυτικό μοντέλο, δημιούργησε μια συντριπτική εμμονή των δυτικών χωρών στον πολιτισμό τους και τον υπόλοιπο κόσμο στην παγκοσμιοποίηση (Μπιτζένης, 2003:206). Οι ριζικές τεχνολογικές αλλαγές και η διαμόρφωση παγκόσμιων δικτύων επικοινωνίας, πληροφόρησης και ενημέρωσης (π.χ. διαδίκτυο), επιτρέπουν την άμεση πρόσβαση στη γνώση και την πληροφορία, η οποία συνήθως παράγεται και καταναλώνεται στις δυτικές χώρες. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα την εκμηδένιση των αποστάσεων καθώς και τη δυνατότητα άμεσης και συνεχούς επικοινωνίας και πληροφόρησης για τις εξελίξεις σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Παρόλα αυτά, δεν γίνεται δεκτό από όλους ότι ο δυτικός πολιτισμός συνιστά τον βέλτιστο τρόπο ζωής. Άλλωστε, εάν οι εν λόγω χώρες μπορούσαν αποτελεσματικά να αποφύγουν την οικονομική εξάρτηση από τις δυτικές χώρες, θα πολεμούσαν την παγκοσμιοποίηση πιο σκληρά ακόμη και από κάποιες ισλαμικές και άλλες κοινότητες τα τελευταία χρόνια (Μπιτζένης, 2003:207).

Οι διαφονίες – αντιδράσεις που ανακύπτουν συνήθως αφορούν κυρίως σε πολιτικά ζητήματα αλλά και στην κουλτούρα, τις ιδέες, τα ήθη, την επιστήμη, τα οποία γίνονται αντιληπτά με διαφορετικούς τρόπους από διαφορετικούς πολιτισμούς, και όχι τόσο σε οικονομικά ζητήματα τα οποία γίνονται αντιληπτά περίπου με τον ίδιο τρόπο στις περισσότερες χώρες. Οι αντιδράσεις προέρχονται κυρίως από την Ασία εξαιτίας των μεγάλων διαφορών στον πολιτισμό, τη θρησκεία κλπ, η οποία είναι εξαιρετικά επιλεκτική στις πτυχές τις οποίες θα ακολουθήσει τον αμερικανικό πολιτισμό. Ασφαλώς, οι όροι «παγκοσμιοποίηση» και «αμερικανική ηγεμονία» δεν ταυτίζονται, ωστόσο είναι εμφανές πως οι ΗΠΑ προωθούν την παγκοσμιοποίηση με τον τρόπο που τους αρέσει περισσότερο. Ένα επιπλέον πλεονέκτημα για τις ΗΠΑ είναι η χρησιμοποίηση της αγγλικής γλώσσας στις περισσότερες διεθνείς συναλλαγές καθώς και η χρησιμοποίησή της ως διεθνούς γλώσσας επικοινωνίας των υπολογιστών. Πρόσθετο πλεονέκτημα αποτελεί και η χρήση του δολαρίου, ως κύριου νομίσματος στις διεθνείς συναλλαγές εμπορίου, επενδύσεων, συναλλάγματος και πετρελαίου. Βέβαια, η κυριαρχία των ΗΠΑ είναι περισσότερο οικονομική, στρατιωτική και πολιτική και λιγότερο πολιτιστική (Μπιτζένης, 2003:207).

1.3.2. Περιφερειοποίηση (regionalism).

Με τον όρο περιφερειοποίηση (regionalism), νοούνται οι κοινές προσπάθειες μιας ομάδας χωρών, οι οποίες μοιράζονται συνήθως τη γεωγραφική εγγύτητα, να πετύχουν κοινούς οικονομικούς, πολιτικούς και στρατηγικούς στόχους. Η έννοια δε της γεωγραφικής εγγύτητας δεν καθορίζεται αυστηρά και μπορεί να υπάγεται σε πολλές ερμηνείες, οι οποίες καθορίζονται από κοινούς στόχους, εχθρούς, πολιτισμό, ιδεολογία, πολιτικά συστήματα κλπ. και όχι απαραίτητα γεωγραφική εγγύτητα και γεωγραφική γειτνίαση (Μπιτζένης, 2003:207). Σύμφωνα με άλλη άποψη, ο όρος περιφερειακή ολοκλήρωση περιγράφει πληθώρα διαφορετικών φαινομένων, όπως την συνεργασία κρατών που συνδέονται μέσω γεωγραφικής γειτνίασης και υψηλού βαθμού αλληλεξάρτησης. Με άλλα λόγια, περιγράφει την ολοκλήρωση κρατών μιας περιοχής του κόσμου ή μιας διεθνούς περιοχής (Μανώλη & Μαρής, 2015:77). Όσον αφορά στον όρο «διεθνής περιοχή» δεν υφίσταται μέχρι σήμερα ένας κοινά αποδεκτός ορισμός, ωστόσο σύμφωνα με την επικρατούσα θέση για τον ορισμό μιας διεθνούς περιοχής, λαμβάνονται υπόψη, κατά κύριο λόγο, τρία κριτήρια (Μανώλη & Μαρής, 2015:77):

(α) η γεωγραφική γειτνίαση,

(β) η αλληλεξάρτηση και η ύπαρξη δικτύων, όπως π.χ. δίκτυα συναλλαγής και επικοινωνίας, τα οποία υποδεικνύουν την ύπαρξη υλικών συμφερόντων και συνθηκών, και

(γ) στοιχεία ταυτότητας, όπως π.χ. κοινές αξίες και ιδεολογία, τα οποία διαμορφώνουν μια κοινωνική δομή.

Σύμφωνα πάλι με τον Nye (1968:7), διεθνής περιοχή αποτελεί ένας περιορισμένος αριθμός μελών που συνδέονται με γεωγραφική σχέση και με έναν βαθμό αμοιβαίας αλληλεξάρτησης.

Έτσι, λοιπόν, παρατηρείται η διατύπωση από τη θεωρία μιας τυπολογίας διεθνών περιοχών βάσει των κοινωνικών και πολιτιστικών ομοιοτήτων, των πολιτικών συμπεριφορών, των κοινών πολιτικών θεσμών, της οικονομικής αλληλεξάρτησης και, τέλος, της γεωγραφικής γειτνίασης (Russett,1967).

Σύμφωνα πάλι με άλλον ορισμό, ως περιφερειοποίηση ή περιφερειακή ολοκλήρωση περιγράφεται η ολοκλήρωση των ανεξάρτητων οικονομικών περιοχών εντός μεγαλύτερων οικονομικών οντοτήτων. Η έννοια αυτή της ολοκλήρωσης μπορεί να υποδηλώνει είτε μια διαδικασία με απώτερο στόχο την ενοποίηση, την σταδιακή δηλαδή μείωση των διακρίσεων μεταξύ των οικονομικών μονάδων, είτε το τελικό στάδιο της ενοποίησης, δηλαδή την κατάσταση εκείνη από όπου απουσιάζει κάθε μορφής διάκριση (Balassa, 1962).

Σύμφωνα, λοιπόν, με τους Μανώλη & Μαρή (2015:77), οι περιοχές στο πλαίσιο της διεθνούς πολιτικής οικονομίας αποτελούν στην πραγματικότητα κοινωνικές κατασκευές, οι οποίες με το πέρασμα του χρόνου μεταβάλλονται, ενώ συχνά δε συνδέονται με την υλοποίηση συγκεκριμένων πολιτικών. Οι εν λόγω περιοχές δημιουργούνται άλλοτε εκ των έσω, εξαιτίας των ενδογενών πιέσεων που ασκούνται ή των αλληλεξαρτήσεων που υφίστανται, και άλλοτε οφείλεται σε εξωγενείς παράγοντες και τρίτους δρώντες. Π.χ. η «διεθνής» πλέον περιοχή των «Δυτικών Βαλκανίων» αναδύθηκε στις αρχές του 2000, ως αποτέλεσμα της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ.

Σύμφωνα με τους Groom & Taylor (1994:45), οι διεθνείς περιοχές χαρακτηρίζονται από «παγκόσμια εμβέλεια». Οι πιο σημαντικές θεσμοθετημένες διεθνείς περιοχές σήμερα, είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), το Βορειοαμερικανικό Σύμφωνο Ελεύθερου Εμπορίου (NAFTA) και η Οικονομική Συνεργασία Ασίας-Ειρηνικού (APEC), οι οποίες αντανακλούν συσχετισμούς σε μεγάλα τμήματα του κόσμου (Μανώλη & Μαρή, 2015:81).

Η περιφερειοποίηση διευκολύνει τη δημιουργία ζωνών ελεύθερου εμπορίου καθώς και την απελευθέρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων γενικότερα. Συμβάλει επίσης σημαντικά στην πρόοδο των υποανάπτυκτων χωρών, μέσω της αλληλεπίδρασης με εξωτερικούς μηχανισμούς ελέγχου, οι οποίοι απεδείχθησαν ιδιαίτερα σημαντικοί κατά τις δεκαετίες μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Επιπλέον, η περιφερειοποίηση εξομαλύνει τις πολιτικές και στρατιωτικές εντάσεις μεταξύ των χωρών αυτών, απομακρύνοντας παράλληλα τις απειλές που τις περιτριγυρίζουν ιδιαίτερα στις περιπτώσεις εκείνες, στις οποίες υφίσταται συνεργασία με τη μορφή ενός επίσημου οργανισμού. Τέλος, η περιφερειοποίηση προωθεί την είσοδο μικρών και αναπτυσσόμενων χωρών μέσα σε ενώσεις, όπως η ΕΕ (Μπιτζένης, 2003:208).

Παραπέρα, η περιφερειοποίηση μπορεί να μην είναι προφανής μέσω ενός επίσημου θεσμού ή οργανισμού, αλλά μέσω μιας συνεργασίας και συμμαχιών μεταξύ των εν λόγω χωρών (Μπιτζένης, 2003:207). Χαρακτηριστικά αναφέρουμε πως το 90% των χωρών που είναι μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), είναι επίσης μέλη τουλάχιστον ενός περιφερειακού οργανισμού. Η περιφερειοποίηση συντελείται μεταξύ χωρών με διαφορετική οικονομική ανάπτυξη. Οι πολιτιστικές ομοιότητες από την άλλη μπορεί να είναι απαραίτητες, σπάνια όμως είναι αναγκαίες για την ύπαρξη του όρου περιφερειοποίηση.

Ειδικότερα, η περιφερειοποίηση είναι ιδιαίτερα ευεργετική και δημοφιλής μεταξύ των λιγότερο αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών, καθώς οι συμφωνίες των περιφερειακών οργανισμών και πρωτοβουλιών ελκύουν Ξένες Άμεσες Επενδύσεις (ΞΑΕ) και τα κόστη

αναδιάρθρωσης και φιλελευθεροποίησης μπορούν να μειωθούν πάλι με τη βοήθεια των περιφερειακών οργανισμών. Έτσι, για παράδειγμα η ΕΕ μπορεί να θεωρηθεί ως μια εκτεταμένη περιφερειακή οργάνωση. Μάλιστα, η ΕΕ ικανοποιεί τις προσδοκίες των λιγότερο αναπτυγμένων κρατών-μελών της, όπως π.χ. η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία (Μπιτζένης, 2003:208).

Ο «συντονισμός» πολιτικών που δεν στοχεύει στην ενσωμάτωση ή ολοκλήρωση των κρατών μιας περιοχής καλείται συνήθως με τον όρο «περιφερειακή συνεργασία». Οι όροι που χρησιμοποιούνται ευρέως για να υποδηλώσουν την διεθνή περιφερειακή ολοκλήρωση είναι ο «περιφερεισμός» (regionalism) και η περιφερειοποίηση (regionalization). Όπως επισημαίνει ο Haas (1970: 607-610), αν και οι δύο αυτοί όροι χρησιμοποιούνται εναλλακτικά ως συνώνυμοι (Μπιτζένης, 2003:208), δεν περιγράφουν ωστόσο το ίδιο φαινόμενο συνεργασίας. Συγκεκριμένα, ο πρώτος εξ αυτών αναφέρεται στην *de jure*, θεσμοποιημένη, περιφερειακή ολοκλήρωση, η οποία προωθείται «εκ των άνω» (top down) και εκφράζει πολιτικό σχεδιασμό, ενώ η δεύτερη αναφέρεται στην *de facto* περιφερειακή ολοκλήρωση, η οποία είναι αυθόρμητη και προωθείται «από κάτω προς τα πάνω» (bottom up). Οι δύο αυτές διαδικασίες δύνανται να συνυπάρχουν αρμονικά και να λειτουργούν προς ενίσχυση η μία της άλλης (Μανώλη & Μαρής, 2015:77).

Την εποχή της μεταψυχροπολεμικής Ευρώπης τα φαινόμενα της διακρατικής συνεργασίας περιγράφονται με τον όρο «υπο-περιφερεισμός», ο οποίος αποτελεί έκφανση του νέου περιφερεισμού (new regionalism), ο οποίος άρχισε να ανθίζει από το 1990 και έπειτα (Μανώλη, 2012:451-468). Ο υπο-περιφερεισμός θεωρείται ότι αποτελεί μια μορφή χαλαρής συνεργασίας, και όχι μια μορφή ενδοπεριφερειακής ολοκλήρωσης. Κατά συνέπεια, η επιτυχία της συνεργασίας αυτής εξαρτάται από την ένταξη των μελών της σε ένα ευρύτερο περιφερειακό πρόγραμμα και όχι από τη δημιουργία ισχυρών, κλειστών οικονομικών συνασπισμών ή κοινοτήτων ασφαλείας (Μανώλη & Μαρής, 2015:82).

Η νέα περιφερειοποίηση αποτελεί το προϊόν ενός διαφορετικού κόσμου, εξετάζει διαφορετικές ανάγκες και κατέχει διαφορετικά χαρακτηριστικά. Κατ' αρχήν περιέχει μερικές μικρές χώρες, οι οποίες είναι συνδεδεμένες σε μια τουλάχιστον μεγάλη χώρα και οι οποίες επιδιώκουν να συμμετέχουν σε εμπορικές συμφωνίες με μεγαλύτερες χώρες, προκειμένου να καταστήσουν πιο ασφαλή την πρόσβασή τους στις μεγάλες αγορές (Μπιτζένης, 2003:208). Σήμερα δε, λόγω της απελευθέρωσης του εμπορίου και των ΞΑΕ, οι χώρες συμμετέχουν σε ολοένα και περισσότερες νέες περιφερειακές πρωτοβουλίες (regional initiatives), οι οποίες θεωρούνται ως συμπλήρωμα στις πολιτικές εισόδων των πολυεθνικών εταιρειών σε ξένες αγορές. Από αυτές τις περιφερειακές συμφωνίες τα περισσότερα πλεονεκτήματα που παράγονται αφορούν τις μικρές χώρες (Μπιτζένης,

2003:209). Οι περιφερειακές αυτές συμφωνίες, οι οποίες συνήθως συνάπτονται μεταξύ γειτονικών χωρών, υποδεικνύουν την προσπάθεια μιας ομάδας χωρών να συντονίσουν τη δράση τους ως μέρος μιας ευρύτερης διαδικασίας ολοκλήρωσης, έτσι ώστε να μπορούν να μοιραστούν τα οφέλη που απορρέουν από αυτήν (Μανώλη & Μαρής, 2015:77).

Όσον αφορά στην ΕΕ, αυτή παρουσιάζεται συνήθως ως το «υψηλότερο επίπεδο» μιας περιοχής (Hook & Kearns, 1999: 6), ωστόσο ορισμένοι αναλυτές υποστηρίζουν ότι ορθότερο είναι η Ένωση να θεωρείται ως ένα «υπο-περιφερειακό» σύστημα (Wallace, 1997: 202). Ο ευρωπαϊκός υπο-περιφερεισμός, αν και φέρει τα περισσότερα από τα χαρακτηριστικά της νέας περιφερειοποίησης, όπως π.χ. πολυδιάστατη δράση, «ανοικτός» χαρακτήρας, ορισμός εκ των υστέρων και γένεση εκ των έσω, παραμένει απλώς ένα πολιτικό σχέδιο, το οποίο επηρεάζεται και διαμορφώνεται είτε άμεσα είτε έμμεσα από την ΕΕ (Μανώλη & Μαρής, 2015:81). Ως εκ τούτου, και η συνεργασία μεταξύ κρατών με στόχο την υποστήριξη των ειδικών συμφερόντων τους στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης έχει χαρακτηριστεί ως υπο-περιφερειακή συνεργασία. Στον πίνακα που ακολουθεί καταγράφονται τα βασικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων υπο-περιφερειακών σχημάτων συνεργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1-4 : ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΥΠΟΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Ο πολυδιάστατος χαρακτήρας τους αναφορικά με τους τομείς δράσης τους (πολιτικούς, οικονομικούς, τεχνολογικούς, κλπ)
- Οι φιλελεύθερες ιδέες τους ·πρόκειται για «ανοιχτές» μορφές συνεργασίας με στόχο την απελευθέρωση του εμπορίου και τη διεύρυνση του ανταγωνισμού.
- Δεν συγκροτούν αποκλειστικές ταυτότητες ούτε δημιουργούν νέες · τα μέλη τους δεν έχουν την αίσθηση ότι διαθέτουν κοινή ταυτότητα.
- Είναι αποτέλεσμα πρωτοβουλιών πολιτικών ελίτ, οι οποίες δημιουργούνται μέσω της σύναψης συμφωνιών σε πολιτικό επίπεδο, χωρίς να προϋποθέτουν την συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών.
- Σε επίπεδο ασφαλείας, αναπτύσσουν δράση μόνο όσον αφορά στη διαχείριση ήπιων μορφών ασφάλειας, όπως π.χ. το οργανωμένο έγκλημα, η παράνομη διακίνηση ατόμων κ.λπ.

Πηγή: Μανώλη & Μαρής (2015:82)

Εκτός Ευρώπης, ο όρος αυτός έχει χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει κατά κύριο λόγο σχήματα πολιτικής συνεργασίας και ασφάλειας, όπως π.χ. ο Οργανισμός του Συμφώνου της Νοτιοανατολικής Ασίας (SEATO), ο Αραβικός Σύνδεσμος και η Ένωση Εθνών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN) (Μανώλη & Μαρής, 2015:82).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ:

ΜΟΡΦΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ.

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα (Πίνακας 2-1) που ακολουθεί, η παγκοσμιοποίηση εξειδικεύεται σε οικονομική, χρηματοπιστωτική, τεχνολογική, κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική (Μπιτζένης, 2009:335-337 · Giddens,2002:10).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2-1 : ΜΟΡΦΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

- **Οικονομική Παγκοσμιοποίηση:** αποτελεί την κύρια όψη της παγκοσμιοποίησης, η οποία χαρακτηρίζεται (α) από ανοικτές αγορές κεφαλαίου και εμπορευμάτων που καθιερώνονται καθολικά, από διεθνείς οργανισμούς, καθώς και (β) από ελαστικές αγορές εργασίας που επιβάλλονται από τους ίδιους τους οργανισμούς.
- **Χρηματοπιστωτική Παγκοσμιοποίηση :** αναφέρεται στη ραγδαία αύξηση των ξένων άμεσων επενδύσεων (ΞΑΕ)
- **Τεχνολογική Παγκοσμιοποίηση:** αναφέρεται στις νέες τηλεπικοινωνιακές τεχνολογίες και στην επανάσταση της πληροφορικής, όπως π.χ. το Ίντερνετ.
- **Παγκοσμιοποίηση της Πληροφόρησης:** αφορά στην ραγδαία αύξηση της ροής πληροφόρησης μεταξύ γεωγραφικά μακρινών περιοχών (μέρος της τεχνολογικής παγκοσμιοποίησης).
- **Κοινωνική Παγκοσμιοποίηση:** αναφέρεται στην ομογενοποίηση του σημερινού τρόπου ζωής, ο οποίος βασίζεται σε μια ατομικιστική και καταναλωτική κουλτούρα.
- **Πολιτική Παγκοσμιοποίηση:** αναφέρεται στην παρακμή του έθνους-κράτους, τουλάχιστον όσον αφορά στην οικονομική κυριαρχία. Αναφέρεται δε και στην άτυπη πολιτική διακυβέρνηση σε παγκόσμιο επίπεδο, η οποία έχει δημιουργηθεί λόγω της ανάδυσης μιας υπερεθνικής ελίτ και η οποία αποτελεί την συμπληρωματική πολιτική έκφραση της οικονομικής παγκοσμιοποίησης.
- **Πολιτισμική Παγκοσμιοποίηση:** αναφέρεται στην παρούσα ομογενοποίηση της κουλτούρας, π.χ. σχεδόν όλοι στο σημερινό «παγκόσμιο χωριό» βλέπουν τις ίδιες τηλεοπτικές σειρές και ταινίες, καταναλώνουν ή ποθούν να καταναλώνουν τα ίδια προϊόντα κ.λ.π.
- **Θρησκευτική Παγκοσμιοποίηση :** αναφέρεται στην ανάπτυξη επαφών μεταξύ

διαφορετικών θρησκειών, την ευρεία διάδοση των χαρακτηριστικών της κάθε θρησκείας μέσω του internet, την εμφάνιση τάσεων για ένωση των εκκλησιών.

- **Παγκοσμιοποίηση της Μετανάστευσης:** αναφέρεται στην αύξηση της μετανάστευσης για ανεύρεση εργασίας ή την διενέργεια σπουδών, η οποία οφείλεται στην εγκατάλειψη των εμποδίων - των φυσικών συνόρων, τη δημιουργία ενώσεων όπως η ΕΕ και η ΟΝΕ, το άνοιγμα των συνόρων, την πτώση του πρώην ανατολικού μπλοκ, την απελευθέρωση της αγοράς εργασίας και την ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων, την άμεση ενημέρωση για νέες θέσεις εργασίας σε όλο τον κόσμο μέσω του internet, την εξέλιξη των μεταφορικών μέσων.
- **Περιβαλλοντική Παγκοσμιοποίηση:** οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις και η αλόγιστη χρήση αυτών έχει οδηγήσει σε τεράστια μόλυνση του περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα όμως με τη χρήση της πληροφόρησης και μέσω της μεταφοράς της τεχνολογίας επιτυγχάνεται η λήψη κατάλληλων και απαραίτητων μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος και την αποτελεσματική καταπολέμηση φαινομένων, όπως το λιώσιμο των πάγων, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, την τρύπα του όζοντος, τη μείωση των εκπομπών των αυτοκινήτων, την αύξηση της χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κλπ.
- **Παγκοσμιοποίηση και Υγεία:** αναφέρεται στην εξέλιξη της τεχνολογίας στον τομέα της υγείας, αλλά και τη μεταφορά ασθενειών ειδικά λόγω της μετανάστευσης αλλά και λόγω της έλλειψης των απαραίτητων ελέγχων και της κατάλληλης υγειονομικής περίθαλψης σε αρκετές χώρες.
- **Στρατιωτική Παγκοσμιοποίηση:** αφορά στην επεκτατική πολιτική των κρατών και την επιρροή των ισχυρών αυτών χωρών μέσω της χρήσης της στρατιωτικής ισχύος (πόλεμοι) ή της δημιουργίας στρατιωτικών συνασπισμών (ΝΑΤΟ) ή της πώλησης εξελιγμένων οπλικών συστημάτων.
- **Θεσμική Παγκοσμιοποίηση:** αφορά στην εναρμόνιση των νόμων – κανόνων δικαίου και τη δημιουργία παγκόσμιων θεσμών και οργανισμών. Παράδειγμα της θεσμικής παγκοσμιοποίησης αποτελεί η πολιτική ολοκλήρωση, καθώς και η ενοποίηση στο πλαίσιο της ΟΝΕ. Η θεσμική λειτουργία παγκόσμιων οργανισμών όπως ο ΠΟΕ, η Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ και τα Ηνωμένα Έθνη ενισχύει την εν λόγω παγκοσμιοποίηση.
- **Παγκοσμιοποίηση και Εγκληματικότητα/Τρομοκρατία:** αναφέρεται στην επέκταση και γεωγραφική διεύρυνση της δράσης του οργανωμένου εγκλήματος και την αύξηση των τρομοκρατικών επιθέσεων εξαιτίας της απουσίας των κατάλληλων ελέγχων.

Πηγή : Μπιτζένης (2009:335-337) · Φωτόπουλος (2003)

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι όψεις αυτές της παγκοσμιοποίησης, αν και είναι σε μεγάλο βαθμό αλληλένδετες, υποστηρίζεται ότι η οικονομική παγκοσμιοποίηση είναι εκείνη που καθορίζει τις υπόλοιπες συνιστώσες της. Τούτο άλλωστε είναι και το αναμενόμενο, καθώς σε μια οικονομία της αγοράς το οικονομικό στοιχείο είναι εκείνο που κυριαρχεί σε μια κοινωνία. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημάνουμε πως το γεγονός αυτό δεν αποκλείει την αυτονομία των υπολοίπων. Με άλλα λόγια, η σχέση ανάμεσα στις διάφορες όψεις της παγκοσμιοποίησης είναι μια σχέση αυτονομίας και αλληλεξάρτησης. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για μια διαδικασία αλληλεπίδρασης, στην οποία η οικονομική παγκοσμιοποίηση - διάσταση της οποίας αποτελεί και η χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση - προωθείται από την τεχνολογική παγκοσμιοποίηση, ταυτόχρονα, όμως, ενισχύεται από την πολιτική παγκοσμιοποίηση, η οποία αποτελεί το αναγκαίο συμπλήρωμα της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Από την άλλη, η κοινωνική και η πολιτιστική παγκοσμιοποίηση συνιστούν αναπόφευκτες συνέπειες της οικονομικής παγκοσμιοποίησης (Φωτόπουλος, 2003).

Ιδιαίτερα σημαντική πτυχή της παγκοσμιοποίησης αποτελεί και η περιβαλλοντική παγκοσμιοποίηση. Η προτεραιότητα στην οικονομική ανάπτυξη, η τεχνολογική πρόοδος και η χρήση της επιστημονικής γνώσης για την αξιοποίηση των φυσικών πόρων σε βάρος του περιβάλλοντος, σε συνδυασμό με την εκ των υστέρων προσπάθεια αποκατάστασης των περιβαλλοντικών συστημάτων, είχε ως αποτέλεσμα την σημαντική υποβάθμιση αυτού (Ευθυμίουπουλος & Μοδινός, 2002) :

- Το φαινόμενο του θερμοκηπίου – Η υπερθέρμανση του πλανήτη
- Η εξάντληση φυσικών και ενεργειακών πόρων
- Η εξάντληση των πηγών του νερού
- Η επάρκεια της τροφής
- Η ερημοποίηση της γης
- Η τρύπα του όζοντος
- Η καταστροφή σημαντικών υγροτόπων – οικοσυστημάτων
- Η ρύπανση ατμόσφαιρας, νερών, εδάφους, θαλασσών
- Η απειλή της βιοποικιλότητας
- Η καταστροφή των δασών
- Η αστικοποίηση
- Η ευημερία του 25% του πληθυσμού της γης κόστισε την εξάντληση του 70% του φυσικού της κεφαλαίου. Η απορρύθμιση του παγκόσμιου κλίματος, προκάλεσε την ανατροπή της

παγκόσμιας οικολογικής ισορροπίας, την επιδείνωση ακραίων φαινομένων, την συχνότερη εναλλαγή περιόδων ξηρασίας - καταιγίδων, καύσωνα – ψύχους, καθώς και την αύξηση φυσικών καταστροφών - λειψυδρία, πλημμύρες, πυρκαγιές, αύξηση στάθμης θάλασσας.

Εν προκειμένω, αξίζει να αναφέρουμε πως η αποσταθεροποίηση του παγκόσμιου κλίματος έχει προκαλέσει μια σειρά από παράπλευρες επιπτώσεις και στην ανάπτυξη των χωρών, καθώς η παραγωγή και κατανάλωση της ενέργειας, η βιομηχανία, η γεωργία, οι μεταφορές, ακόμα και ο τουρισμός επηρεάζονται και πλήττονται άμεσα (Ευθυμίουπουλος & Μοδινός, 2002:269).

Με την έκρηξη της παγκοσμιοποίησης συνδέεται όμως και η έξαρση του μεταναστευτικού ζητήματος. Ιστορικά, δε, οι μετακινήσεις εργατικών χεριών πάντοτε πύκνωναν όποτε αναδύονταν ένα κύμα παγκοσμιοποίησης, δηλαδή όποτε το καπιταλιστικό κοσμοσύστημα βρισκόταν σε φάση διεύρυνσης των σχέσεων εξάρτησης μητρόπολης-περιφέρειας. Οι επικριτές της, ωστόσο, επισημαίνουν τον συσχετισμό μεταξύ της μετανάστευσης και της τεράστιας ανάπτυξης φτωχών συννοικιών σε πόλεις του αναπτυσσόμενου κόσμου. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζουν πως η κυκλική φύση του καπιταλισμού, η αυξημένη ζήτηση για ειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό σε σχέση με το ανειδίκευτο και οι αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης και ιδιαίτερα οι απότομες βελτιώσεις και επιδεινώσεις της οικονομίας ανά τον κόσμο, συμβάλλουν δραστικά στην ανισότητα και τη μη ομοιόμορφη κατανομή του νέου πλούτου στην τεράστια ανάπτυξη των φτωχογειτονιών (Μπιτζένης, 2009:341).

Το φαινόμενο, επίσης, της παγκοσμιοποίησης του αθλητισμού έκανε την εμφάνισή του κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου με τον υπέρμετρο πολλαπλασιασμό των αγώνων και την «αθλητικοποίηση» του κοινωνικού συνόλου, η οποία αποτελεί στην ουσία ένα κοινό για τις χρηματοοικονομικές δυνάμεις πολιτικό-ιδεολογικό μέσο επιβολής της βούλησής τους στον πλανήτη (Χατζηγιάννη, 2018). Το αθλητικό φαινόμενο χαρακτηρίζεται σήμερα από μια διεθνή ομογενοποίηση των περισσότερων αθλημάτων σε ολόκληρο τον πλανήτη μέσω της κωδικοποίησης ενιαίων κανόνων διεξαγωγής αυτών, καθώς και από μια σταδιακή εξαφάνιση των σωματικών τεχνικών και των τοπικών αγώνων (Donnelly, 1966:239).

Η εξέλιξη αυτή είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την καθιέρωση ασφυκτικών αγωνιστικών προγραμμάτων που ανακυκλώνονται διαρκώς, ενώ παράλληλα η παγκόσμια τηλεοπτική αναμετάδοση των αθλητικών αγώνων οδήγησε στην αναδιαμόρφωση του γεωπολιτικού χώρου, καθώς παρουσιάστηκε ραγδαία αύξηση των αθλητικών χώρων, π.χ. στο ισόγειο των πολυκατοικιών, στα στάδια, στο σπίτι. Η απευθείας σύνδεση, η προβολή στιγμιотύπων, οι επαναλήψεις των σημαντικών/κρίσιμων στιγμών σε αργή κίνηση και από όλες τις γωνίες μαγεύουν

το πλήθος και καθιστούν σχετικά εύκολα τον εκάστοτε τηλεθεατή σε εν δυνάμει οπαδό του προβαλλόμενου αθλήματος (Συλλογικό Έργο, 2003).

Αναμφίβολα, η παγκοσμιοποίηση του αθλητισμού συνοδεύεται και από μια ολόενα και αυξανόμενη σύνδεσή της με οικονομικά συμφέροντα. Η δε προβολή των κατορθωμάτων, των ρεκόρ και των επιδόσεων των αθλητών από τα ΜΜΕ έχει ως επακόλουθο τη δημιουργία «θρύλων» - διαφημιστικών προτύπων, με τα οποία καλούνται ιδίως οι νέοι να ταυτιστούν. Εντός λοιπόν αυτού του πλαισίου της επιχειρηματικής/εμπορικής αξιοποίησης του αθλητισμού σε παγκόσμιο επίπεδο, ο τρόπος ζωής των αθλητών παρουσιάζεται εξαιρετικά ομογενοποιημένος, ενώ και οι ίδιοι εξομοιώνονται συνήθως με τα αθλητικά παπούτσια που φορούν, τα τονωτικά ροφήματα που καταναλώνουν κλπ (Wright, 2010: 19-20, Harvey & Houle, 1994:337).

Είναι κοινός τόπος πλέον πως ο αθλητισμός συγκροτεί την καθημερινή ζωή των κοινωνιών και συγκαταλέγεται μάλιστα μεταξύ των βασικών αναγκών ενός ατόμου.

Τέλος, μια τελευταία και βασική μορφή παγκοσμιοποίησης είναι και η λεγόμενη «Παγκοσμιοποίηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας». Αναλυτικότερα, ο όρος «Κοινωνία της Πληροφορίας» χαρακτηρίζει τις κοινωνίες εκείνες που κάνουν χρήση μιας συγκεκριμένης μορφής τεχνολογίας της επικοινωνίας. Η πλήρης ψηφιοποίηση της γνώσης και οι νέες τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας επιτρέπουν στους χρήστες αυτών να έχουν πρόσβαση από απόσταση σε μεγάλο όγκο πληροφοριών μέσω του υπολογιστή τους (Γαβαλά, 2012: 25). Πιο αναλυτικά ως «Κοινωνία της Πληροφορίας» καλείται *«μία κοινωνία όπου η παραγωγή, διανομή, χρήση, ενσωμάτωση και διαχείριση πληροφοριών αποτελεί σημαντική οικονομική, πολιτική και πολιτιστική δραστηριότητα... Σκοπός μιας κοινωνίας της πληροφορίας είναι να κερδίσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε διεθνές μάλιστα επίπεδο, δια μέσου της χρήσης της πληροφορικής με δημιουργικό και παραγωγικό τρόπο»* (Μήτρου, 2002:58).

Σύμφωνα με τον Castells (1989: 17-19) η ανάπτυξη του εν λόγω θεσμού δεν οφείλεται τόσο στην αλματώδη εξέλιξη της τεχνολογίας της πληροφορικής και των επικοινωνιών αλλά στην αυτοματοποίηση της βιομηχανικής παραγωγής, η οποία οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ανάπτυξη και εφαρμογή της κυβερνητικής, καθώς και στην εκμηχάνιση των υπηρεσιών μέσω της χρήσης των νέων μέσων επικοινωνίας που δημιούργησε η εξέλιξη στον τομέα της πληροφορικής. Έτσι, στην παραγωγική διαδικασία έχουν μετατοπιστεί πλέον οι πηγές παραγωγικότητας από το κεφάλαιο και την εργασία σε άλλους συντελεστές άμεσα συνδεδεμένους με την επιστήμη και τη διαχείριση της ροής πληροφοριών. Τούτο βέβαια είχε ως επακόλουθο την προσαρμογή της παραγωγής στις

ιδιαίτερες απαιτήσεις του καταναλωτικού κοινού (Γαβαλά, 2012: 22-23).

Στην Κοινωνία της Πληροφορίας, οι πληροφορίες αξιοποιούνται για τη δημιουργία νέας γνώσης, η οποία θα οδηγήσει σε περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη της κοινωνίας. Με άλλα λόγια, η πληροφορία συνιστά το βασικό μέσο βελτίωσης της οικονομικής λειτουργίας της κοινωνίας. Κατά τον Castells (1989: 12-15, 28-32), η εξέλιξη αυτή έχει φέρει σημαντικές αλλαγές στην τάξη του εργατικού δυναμικού, καθώς η εξουσία της πληροφορίας συγκεντρώνεται στα χέρια μιας ελίτ γνώσεων εντός των επιχειρήσεων. Άξια μνείας είναι επίσης και η συνεπαγόμενη αυτοματοποίηση των εργασιών χαμηλής εξειδίκευσης.

Υποστηρίζεται, επίσης, πως η πληροφορία στην σημερινή κοινωνία έχει αντικαταστήσει την παραγωγική εργασία σε επίπεδο πηγής αξίας που δύναται να επιφέρει μελλοντικά κέρδη και ως εκ τούτου αποτελεί «εμπόρευμα», το οποίο δύναται να πωληθεί στην αγορά. Η ανάπτυξη και εφαρμογή των νέων τεχνολογιών δύναται να μεταβάλλουν τους τρόπους και τις διαδικασίες με τις οποίες παράγει και καταναλώνει ένα άτομο. Σε τούτο οφείλεται, άλλωστε, και το γεγονός πως στις μέρες μας, τα επαγγέλματα στον χώρο της πληροφορίας καθίστανται ολοένα και πιο αναγκαία για την ευημερία των μεταβιομηχανικών οικονομιών (Foray, 2010: 259) .

2.1. Οικονομική Παγκοσμιοποίηση.

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, σε γενικές γραμμές, ορίζεται ως η συρρίκνωση των οικονομικών αποστάσεων (δηλαδή το κόστος της επιχειρηματικής δραστηριότητας) μεταξύ των εθνών. Ειδικότερα, η οικονομική παγκοσμιοποίηση θεωρείται ότι αποτελείται από δύο ξεχωριστές, αλλά όχι απαραίτητα αλληλοαποκλειόμενες συνιστώσες: (α) την παγκοσμιοποίηση της παραγωγής και του εμπορίου και (β) την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και της κίνησης κεφαλαίων (Rajan, 2001:1). Σύμφωνα με τους Baldwin και Martin (1999) οι δύο αυτές όψεις της οικονομικής παγκοσμιοποίησης ενισχύονται και υποκινούνται από τρεις παράγοντες. Ο πρώτος παράγοντας είναι οι καινοτομίες και η πρόοδος στον τομέα των μεταφορών, των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών, όπως π.χ. το Διαδίκτυο. Ο δεύτερος παράγοντας είναι η ώθηση από τα διάφορα διεθνή όργανα για την παγκόσμια οικονομική φιλελευθεροποίηση - δηλαδή την πρόβλεψη και εφαρμογή πολιτικών για την επιβολή όσο το περισσότερο μειωμένων φραγμών στο εμπόριο και τις επενδύσεις - μέσω της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT) και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) στην περίπτωση του παγκόσμιου εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) στην περίπτωση της παγκόσμιας οικονομίας και της κίνησης κεφαλαίων. Τρίτος και τελευταίος παράγοντας, είναι η στροφή στις αντιλήψεις

σχετικά με τον κατάλληλο ρόλο που καλείται να διαδραματίσει η εκάστοτε κυβέρνηση και η σχεδόν παγκόσμια συνείδηση της ανάγκης για εκτεταμένη και συνετή χρήση των κινήτρων της αγοράς, με στόχο την οικονομική επιτυχία.

Ο Van de Wale (1998:9) ορίζει την οικονομική παγκοσμιοποίηση ως μια εξελικτική διαδικασία της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης. Ο όρος συλλαμβάνει την έννοια της οικονομικής παγκοσμιοποίησης ως την αύξηση των διαφόρων μορφών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των εθνικών οικονομιών. Στην πράξη, τούτο σημαίνει ότι οι πρωτογενείς δείκτες της έκτασης της οικονομικής παγκοσμιοποίησης συνιστούν την αναλογία των εθνικών οικονομιών, που τηρούνται λογιστικά από τις διεθνείς οικονομικές συναλλαγές, συμπεριλαμβανομένων κυρίως των διεθνών ροών εμπορίου, του κεφαλαίου και της εργασίας. Ο εν λόγω ορισμός της οικονομικής παγκοσμιοποίησης αδυνατεί να συμπεριλάβει τη λιγότερο απτή διασυνοριακή κίνηση των ιδεών, εκτός εάν η ροή αυτών καταγράφεται σε εθνικούς λογαριασμούς. Ο περιορισμός αυτός, ωστόσο, δεν υποδηλώνει ότι η διασυνοριακή ροή των ιδεών δεν είναι εξίσου σημαντική, όπως αυτή των εμπορευμάτων ή των κεφαλαίων.

Ο Dunkan (2010:9) στην προσπάθειά του να δώσει έναν σύντομο ορισμό της παγκόσμιας οικονομίας, κάνει λόγο για μια διακρατική αύξηση των εμπορικών συναλλαγών και των κεφαλαιακών μεταβιβάσεων πέρα από τα εθνικά σύνορα. Σύμφωνα με τον Dunkan όταν αναφερόμαστε στην παγκόσμια οικονομία σκεφτόμαστε το «εμπόριο», την αγορά και την πώληση αγαθών και υπηρεσιών, όπως π.χ. τα αυτοκίνητα, ο καφές κ.λ.π., ακόμη μεγαλύτερη, όμως, είναι η κίνηση των «κεφαλαίων», δηλαδή οι επενδύσεις και τα προκύπτοντα από αυτές έσοδα – κέρδη. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, η αξία των νομισμάτων των εθνών-κρατών που αγοράζονται και πωλούνται καθημερινά στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος ξεπερνούν το ένα τρισεκατομμύριο δολάρια. Τα περισσότερα από αυτά, όμως, δεν αποτελούν άμεσες ξένες επενδύσεις (π.χ. την αγορά ενός εργοστασίου), αλλά απλώς εικασίες σχετικά με την αξία του χρήματος.

Από την πλευρά του, ο Shangquan (2000:1) υποστηρίζει πως η οικονομική παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στην αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των οικονομιών σε παγκόσμιο επίπεδο, που παρουσιάζεται ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης κλίμακας του διασυνοριακού εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών, της κίνησης του διεθνούς κεφαλαίου καθώς και της ευρείας και ταχείας διάδοσης των τεχνολογιών. Το φαινόμενο αυτό αντανακλά την συνεχή επέκταση και την αμοιβαία ολοκλήρωση των συνόρων της αγοράς, και συνιστά πλέον μια μη αναστρέψιμη τάση οικονομικής ανάπτυξης σε όλο τον κόσμο. Σύμφωνα με τον Shangquan η ραγδαία αυξανόμενη σημασία των πληροφοριών σε όλα τα είδη των παραγωγικών δραστηριοτήτων και η αγοραιοποίηση (marketization) αποτελούν τις

δύο κύριες κινητήριες δυνάμεις της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Με άλλα λόγια, η ταχεία παγκοσμιοποίηση των οικονομιών του κόσμου τα τελευταία χρόνια βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην συνεχή ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας, η οποία συνέβαλε στην ταχεία εξάπλωση του οικονομικού συστήματος της αγοράς σε όλο τον κόσμο, καθώς κατέστησε εφικτή την ανάπτυξή του με βάση την αύξηση του διασυνοριακού καταμερισμού εργασίας στο επίπεδο των αλυσίδων παραγωγής των επιχειρήσεων των διαφόρων χωρών.

Σύμφωνα με τους Ζανιά (2000) και Ανδριανόπουλο (2000), - όπως και με όλους τους νεοφιλελευθεριστές - η παγκοσμιοποίηση δεν συνιστά συνειδητή πολιτική επιλογή, αλλά μια πραγματικότητα, η οποία αποτελεί το φυσιολογικό επακόλουθο των αλματωδών εξελίξεων στις τεχνολογίες της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών, καθώς και της απελευθέρωσης των αγορών κατά την διάρκεια των τριών τελευταίων δεκαετιών. Συγκεκριμένα, αναφέρουν πως στη διεθνή οικονομία έχουν απελευθερωθεί δυνάμεις, οι οποίες οδηγούν στη δημιουργία μιας μεγάλης παγκόσμιας αγοράς. Κατ' αυτήν την άποψη η τεχνολογία δίνει τέτοια ώθηση στην παραγωγή που επιτρέπει τη διασπορά αυτής ανά τον κόσμο, τον εκμηδενισμό των εμποδίων του χώρου και του χρόνου, ενώ παράλληλα χαρακτηρίζεται από την αύξηση της παγκόσμιας κίνησης των κεφαλαίων, με κύριους «οδηγούς» τη μεγάλη αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου, την Ξένη Άμεση Επένδυση και την πρωτοφανή μεγέθυνση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού τομέα (Γραμματικός – Κατσορίδας, 2001). Το άνοιγμα των αγορών που επήλθε με την σταδιακή κατάργηση των προστατευτικών μέτρων και κυρίως του δασμού ως προς τις εισαγωγές, αλλά και η δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων για την ανάπτυξη αλλοδαπών επιχειρήσεων, η ενίσχυση των εξαγωγών με την πριμοδότηση των επιχειρήσεων και την επιδότηση των προϊόντων, καθώς και με την παροχή φορολογικών ελαφρύνσεων, η επίδραση των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφορικής, ο νέος τρόπος παραγωγής που στηρίζεται σε ευέλικτες μορφές εργασιακών σχέσεων, στην τάση μετακίνησης του τόπου εργασίας από το εργοστάσιο στο σπίτι ή σε άλλους χώρους ατομικής απομόνωσης του ατόμου από τους υπόλοιπους εργαζόμενους, η ενδυνάμωση των υψηλά ειδικευμένων εργατών και η αναβάθμιση του ρόλου της πνευματικής εργασίας έναντι της χειρονακτικής, η αυξανόμενη δραστηριότητα συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων σε διαφορετικά κράτη και η διακίνηση της γνώσης γενικότερα αποτελούν τις βασικότερες κινητήριες δυνάμεις που έδωσαν ώθηση στην έναρξη και την εξέλιξη της διαδικασίας της οικονομικής παγκοσμιοποίησης (Filipenko, 2010:1-2).

Σύμφωνα με την παραπάνω άποψη ο ρόλος της επικοινωνίας στην οικονομία είναι σήμερα καθοριστικός (Frankel, 2000:2), καθώς το δίκτυο και η παραγωγή, επεξεργασία και διακίνηση της

πληροφορίας αποτελούν κεντρικό στοιχείο της οικονομικής οργάνωσης, η πληροφορία εμπορεύσιμο αγαθό και η παγκόσμια επικοινωνιακή αλληλόδραση κινητήρια δύναμη της σύγχρονης οικονομίας. Ο Stiglitz, ωστόσο, υποστηρίζει πως μια τέτοια προσέγγιση αγνοεί το γεγονός πως στο μεγαλύτερο μέρος του αναπτυσσόμενου κόσμου οι αγορές λειτουργούν εύρυθμα όταν οι θεσμοί είναι αδύναμοι και οικονομικές πληροφορίες δεν είναι ευρέως διαθέσιμες. Όπως υποστηρίζει ο Stiglitz (2003:5-6), παρά το γεγονός ότι οι ανοικτές αγορές κεφαλαίων φέρουν κάποια οφέλη, όπως οι άμεσες ξένες επενδύσεις, δημιουργούν επίσης έναν σημαντικό κίνδυνο αστάθειας. Σύμφωνα, λοιπόν, με τον διαπρεπή αυτόν οικονομολόγο το ΔΝΤ πιστεύοντας, λανθασμένα, πως οι ελεύθερες αγορές κεφαλαίων καθιστούν τις εθνικές οικονομίες περισσότερο αποτελεσματικές, προώθησε την απελευθέρωσή τους σε όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες (Mohandas, 2002).

Παραπέρα, όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί ο Πολυχρονάκης (2005), η οικονομική παγκοσμιοποίηση συνήθως ταυτίζεται – λανθασμένα βέβαια- με την ύπαρξη μιας αγοράς, η οποία ασκεί πλέον έντονη κανονιστική και ομογενοποιητική επιρροή σε παγκόσμιο επίπεδο, έχει καταστεί ιδεολογία και παράγει αυτόνομο και κυρίαρχα πολιτισμό, αποτελεί δε δομικό στοιχείο του παγκόσμιου συστήματος (παγκόσμια αγορά). Η παγκοσμιοποίηση των αγορών αφορά όμως μόνο μια όψη, διαδικασία της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, καθώς η οικονομία δεν περιλαμβάνει μόνο το εμπόριο των αγαθών. Άλλωστε, αυτό που χαρακτηρίζει την οικονομική παγκοσμιοποίηση δεν είναι κυρίως η ενίσχυση του υπερεθνικού εμπορίου, αλλά η άμεση ενίσχυση του εμπορίου υπηρεσιών, ο πολλαπλασιασμός των υπερεθνικών κινήσεων στα χρηματιστήρια καθώς και του χρηματιστικού κεφαλαίου.

Ο Φωτόπουλος (2003) με τη σειρά του προβαίνει σε μια διάκριση μεταξύ «οικονομικής παγκοσμιοποίησης» και «διεθνοποίησης της οικονομίας της αγοράς». Συγκεκριμένα, υποστηρίζει πως η «οικονομική παγκοσμιοποίηση» αναφέρεται στην περίπτωση μιας παγκόσμιας οικονομίας χωρίς σύνορα, στην οποία ο οικονομικός εθνικισμός έχει εξαλειφθεί και η ίδια η παραγωγή έχει διεθνοποιηθεί με την έννοια ότι οι μεγάλες επιχειρήσεις έχουν καταστεί α-κρατικά σώματα που εμπλέκονται σε έναν ενιαίο εσωτερικό καταμερισμό της εργασίας, ο οποίος καλύπτει πολλές χώρες. Αντίθετα, η «διεθνοποίηση της οικονομίας» αφορά στην περίπτωση όπου οι αγορές έχουν μεν διεθνοποιηθεί, με την έννοια των ανοιχτών συνόρων για την ελεύθερη διακίνηση του κεφαλαίου των εμπορευμάτων και της εργασίας - και εντός της ΕΕ - τα έθνη-κράτη, όμως, εξακολουθούν να υπάρχουν και να μοιράζονται την εξουσία με τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, σε ένα σύστημα στο οποίο ο ρόλος του κράτους περιορίζεται στο να εξασφαλίζει απλώς ένα σταθερό πλαίσιο για την

οικονομικά αποτελεσματική λειτουργία της αγοράς.

Για τον Μπιτζένη (2003:202) ο όρος οικονομική παγκοσμιοποίηση χρησιμοποιείται για να εκφράσει την τάση της διεθνούς παγκόσμιας οικονομίας για ενοποίηση – ολοκλήρωση (integration), όχι μόνο όσον αφορά το εμπόριο και τις επενδύσεις μεταξύ χωρών, αλλά και την εναρμόνιση των χωρών με τις νομοθεσίες και τους κανονισμούς που διέπουν τις οικονομικές δραστηριότητες. Η οικονομία οργανώνεται λειτουργικά ως μια ενιαία μονάδα παγκοσμίως και τα οικονομικά υποκείμενα αποκτούν πλέον υπερεθνική αντίληψη και δράση. Η εθνική οικονομία παύει σταδιακά να αποτελεί μονάδα οικονομικής ολοκλήρωσης και η παγκόσμια οικονομία αντίστοιχα καθίσταται βαθμιαία υπερεθνική. Παράλληλα, οι όροι της οικονομικής δράσης μεταβάλλονται ουσιαστικά και αναδεικνύονται νέα, παγκόσμια οικονομικά υποκείμενα.

Οι Gartzke και Li (2003:563), υιοθετώντας την θέση του Veseth (1998), ορίζουν την οικονομική παγκοσμιοποίηση ως την ολοκλήρωση των χρηματοοικονομικών αγορών και την αύξηση της διασποράς των κεφαλαίων παραγωγής. Οι Gartzke και Li εντοπίζουν την ύπαρξη δύο σημαντικών αντιπαραθέσεων στην υπάρχουσα ακαδημαϊκή βιβλιογραφία: η πρώτη αφορά στην έκταση της παγκοσμιοποίησης και η δεύτερη στον ορθό χαρακτηρισμό των σχέσεων κράτους-αγοράς. Μερικοί οικονομικοί αναλυτές και κοινωνιολόγοι, όπως οι Friedman (1999) και Greider (1997) υποστηρίζουν ότι η συνεχής ενοποίηση των οικονομικών αγορών είναι άνευ προηγουμένου, ενώ αντίθετα οι Gilpin (2001) και Waltz (1999:699) επικρίνοντας την άποψη αυτή αναφέρουν πως η περιορισμένη φύση και γεωγραφική κατανομή της ολοκλήρωσης τα τελευταία χρόνια σε σύγκριση με εκείνη του τέλους του 19ου αιώνα.

Έτσι, σύμφωνα με τον Wade (1996:87), η υπάρχουσα οικονομική ολοκλήρωση βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη – είναι ελλιπής- καθώς τόσο η διακίνηση κεφαλαίων μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος, όσο και οι άμεσες επενδύσεις εμφανίζονται κυρίως σε μερικές συστάδες σε όλο τον κόσμο, προκαλώντας οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες. Όμοια και ο Φωτόπουλος (2003) υποστηρίζει πως η σημερινή μορφή της οικονομίας της αγοράς σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να περιγραφεί ως μια «παγκόσμια» οικονομία, εφόσον η παγκοσμιοποίηση και κυρίως με την έννοια της παγκοσμιοποίησης της παραγωγής είναι ακόμη περιορισμένη. Γι' αυτόν το λόγο, λοιπόν, ο Φωτόπουλος καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ορθότερο είναι να χρησιμοποιείται ο όρος «διεθνοποίηση» και όχι «παγκοσμιοποίηση» της οικονομίας της αγοράς.

Όσον αφορά στο βαθμό στον οποίον τα κράτη απειλούνται από την παγκοσμιοποίηση ο Strange (1996) προαναγγέλλει τον θάνατο του κράτους ως κυρίαρχου φορέα, ενώ και ο Ruggie (1993) μιλά για την έλευση ενός «κόσμου χωρίς σύνορα». Οι Μουστάκα (2013) και Ritzer (2011:109) υποστηρίζουν πως το κράτος δεν αποτελεί πλέον τον κύριο ρυθμιστή της οικονομικής δραστηριότητας μέσα στην επικράτειά του, οι εξουσίες του αναφορικά με τη διεύθυνση της οικονομίας αποδυναμώνονται διαρκώς και εν τέλει αυτό είτε περιορίζεται στο ρόλο ενός απλού εγγυητή μιας παγκόσμιας, υπερεθνικής οικονομικής τάξης είτε μετατρέπεται σε μέσο στήριξης και προώθησης ιδιωτικών, υπερεθνικών οικονομικών συμφερόντων. Αντίθετα δε, η δυνατότητα τόσο των ατόμων, όσο και των πολυεθνικών επιχειρήσεων, καθώς και των χρηματαγορών να επηρεάζουν την οικονομία των χωρών και κατ' επέκταση την παγκόσμια οικονομία ολοένα και αυξάνεται. Το εξαγωγικό εμπόριο, οι επενδύσεις στο εξωτερικό, η υπεργολαβία, η δημιουργία κοινών επιχειρήσεων, η συνεργασία σε διάφορα επίπεδα αποτελούν πλέον μέρος της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων (Μελάς, 1999: 161 επ.). Κατά τη διάρκεια μάλιστα των τελευταίων δεκαετιών οι περισσότερες χώρες έχουν καταβάλει σημαντικές προσπάθειες για τη διαμόρφωση ενός ομοιόμορφου οικονομικού περιβάλλοντος, το οποίο κατέστησε τις οικονομικές συναλλαγές ιδιαίτερος ευέλικτες, αποδεκτές και προσιτές σε ένα μεγάλο αριθμό επιχειρηματιών και πολυεθνικών επιχειρήσεων (MNEs) (Μπιτζένης, 2003:202). Λόγω δε της συνολικής μεταβολής του πολιτισμού – και όχι μόνο της παγκοσμιοποίησης - ο ρόλος και η σημασία του ιδιωτικού τομέα ενισχύεται έναντι του κρατικού, ο οποίος παρουσιάζεται πλέον συρρικνωμένος και αδύναμος να συμμετάσχει στη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου της παγκόσμιας οικονομίας.

Από την άλλη πλευρά, ο Kapstein (1994) ισχυρίζεται πως «τα κράτη παραμένουν οι πιο σημαντικοί παίκτες» στο διεθνές σύστημα. Η παγκόσμια οικονομία εξακολουθεί να λειτουργεί στο πλαίσιο των κανονιστικών δομών που ελέγχονται από το κράτος, με την εκάστοτε πολιτική εξουσία να καθορίζει τα πολύπλοκα συστήματα συσσώρευσης διασυνοριακών κεφαλαίων. Κατά τον Drucker (1997:160) είναι αδιανόητο να γίνεται λόγος για έκλειψη του έθνους – κράτους, καθώς αυτό σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αντικατασταθεί, αναγκάζεται, όμως, να περιορίσει σημαντικά την άσκηση εθνικής εξωτερικής πολιτικής στις παγκόσμιες αγορές, καθώς οι πολιτικές του επιλογές περιορίζονται σε κατασταλτικές μεθόδους για την αποφυγή της οικονομικής τους κατάρρευσης ή την προσφυγή σε καθεστώς χρηματοδότησης από υπερεθνικούς οργανισμούς, όπως π.χ. το ΔΝΤ (Reinicke, 1998). Σχεδόν παρόμοια θέση υιοθετεί και ο καθηγητής Μουζέλης (2007), ο οποίος επισημαίνει πως μπορεί το κράτος-έθνος να περιθωριοποιείται και να χάνει λειτουργίες στο εσωτερικό της επικράτειάς του, ωστόσο αποκτά νέες λειτουργίες στην παγκόσμια αρένα. Τούτο, όμως σύμφωνα με τον Μουζέλη δεν μικραίνει αλλά αντίθετα μεγαλώνει την κρατική

μηχανή (σε ό,τι αφορά υλικούς και ανθρώπινους πόρους). Αυτό, λοιπόν, που σταδιακά εκλείπει, δεν είναι το κράτος αλλά ο κρατισμός, δηλαδή η ικανότητα των κρατικών ελίτ να ελέγχουν εντός των εθνικών συνόρων τις κινήσεις κεφαλαίων, την εγκληματικότητα, τις αυξανόμενες ανισότητες κτλ.

Κατά τον Schmukler (2004:3-4), οι νέες τεχνολογικές εξελίξεις καθώς και η απελευθέρωση του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος και της κίνησης κεφαλαίων συνέβαλαν στην εξάπλωση της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Οι κύριοι παράγοντες που ωθούν τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης είναι κατά τον Schmukler, οι κυβερνήσεις, οι ιδιώτες επενδυτές, οι δανειολήπτες και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Ο κάθε παράγοντας συμβάλλει ανάλογα με τις δυνάμεις του στην οικονομική ολοκλήρωση των χωρών. Πιο αναλυτικά, οι κυβερνήσεις αποτελούν έναν από τους κύριους παράγοντες της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, καθώς έχουν τη δυνατότητα να άρουν τους εθνικούς περιορισμούς στον εγχώριο χρηματοπιστωτικό τομέα και τη διακίνηση των κεφαλαίων του ισοζυγίου πληρωμών, π.χ. έχουν την εξουσία να θεσπίσουν την άρση των περιορισμών στις συναλλαγές συναλλάγματος, στις συναλλαγές παραγωγής, δανεισμού, στις δανειοληπτικές δραστηριότητες τόσο των τραπεζών όσο και των επιχειρήσεων, καθώς και στην συμμετοχή των ξένων επενδυτών στο τοπικό χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Δανειολήπτες και επενδυτές, συμπεριλαμβανομένων των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, έχουν καταστεί εξίσου κύριοι παράγοντες της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Με τη δυνατότητα του εξωτερικού δανεισμού, οι επιχειρήσεις και οι ιδιώτες μπορούν να χαλαρώσουν τους οικονομικούς τους περιορισμούς προκειμένου να επιτύχουν την εξομάλυνση της κατανάλωσης και των επενδύσεων. Οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν εναλλακτικές λύσεις χρηματοδότησής τους αντλώντας κεφάλαια απευθείας μέσω ομολόγων. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνουν τη μείωση του κόστους του κεφαλαίου, την επέκταση της βάσης των επενδυτών τους, και την αύξηση της ρευστότητας. Επιπρόσθετα, οι περισσότερες εναλλακτικές λύσεις χρηματοδότησης βοηθούν τους ξένους επενδυτές να ξεπεράσουν τόσο τα άμεσα όσο και τα έμμεσα εμπόδια στις επενδύσεις (Schmukler, 2004:5).

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, μέσω της διεθνοποίησης των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, αποτελούν επίσης μια σημαντική κινητήρια δύναμη της οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Σε παγκόσμιο επίπεδο, τα επιτεύγματα στον τομέα της τεχνολογίας των πληροφοριών έχουν μειώσει αισθητά τη σημασία της γεωγραφίας, καθώς επιτρέπουν διεθνείς εταιρείες να εξυπηρετούν αρκετές αγορές από μια μόνο τοποθεσία. Στις ανεπτυγμένες χώρες, ο αυξημένος ανταγωνισμός οδήγησε τις τράπεζες και άλλες μη χρηματοπιστωτικές εταιρείες να επιδιώξουν την επένδυση των μεριδίων τους σε νέες επιχειρήσεις και αγορές, την προσέλκυση

πελατών από άλλες χώρες κλπ.. Η μείωση του κόστους λόγω της απορρύθμισης και τεχνικές βελτιώσεις συνοδεύτηκε από περισσότερο ανταγωνισμό. Επιπλέον, η απελευθέρωση των κανονιστικών συστημάτων άνοιξε την πόρτα στις διεθνείς επιχειρήσεις για τη συμμετοχή τους στις τοπικές αγορές. Η μακροοικονομική σταθεροποίηση, η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και τα ισχυρότερα θεμελιώδη μεγέθη στις αναδυόμενες αγορές εξασφάλισαν ένα πιο ελκυστικό κλίμα για τις ξένες επενδύσεις (Schmukler, 2004:5-6).

Κατά τον Schmukler (2004:6) τα χρηματοπιστωτικά συστήματα συνήθως δεν λειτουργούν όπως θα έπρεπε και οι δανειστές αντιμετωπίζουν προβλήματα ασύμμετρης πληροφόρησης, η οποία μπορεί να οδηγήσει στη λήψη λανθασμένων επιλογών και κατ' επέκταση στην πρόκληση επιχειρηματικού κινδύνου. Η οικονομική παγκοσμιοποίηση, όμως, συμβάλλει στην ανάπτυξη και την εύρυθμη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, με την παροχή κονδυλίων σε δανειολήπτες (νοικοκυριά, επιχειρήσεις και κυβερνήσεις) που θέλουν να «αρπάξουν» τις επενδυτικές ευκαιρίες, καθώς και με τη βελτίωση της όλης υποδομής του χρηματοπιστωτικού συστήματος, μειώνοντας έτσι το πρόβλημα της ασύμμετρης πληροφόρησης.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, η παγκοσμιοποίηση στην οικονομική της μορφή προβλέπει ένα ανεξάρτητο διεθνές - παγκόσμιο οικονομικό σύστημα στο οποίο θα κυριαρχούν διεθνείς – παγκόσμιες επιχειρήσεις οι οποίες δεν θα συνδέονται με καμία μεμονωμένη χώρα, δηλαδή δεν θα υπάρχει συγκεκριμένη προέλευση της εταιρείας.

Σύμφωνα με την Λυμπεράκη (2003: 128-130), τρεις είναι οι βασικοί μηχανισμοί που κινούν την διαδικασία της οικονομικής παγκοσμιοποίησης (βλ. Πίνακα 2-2)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2-2 : ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

- Ο **Πρώτος Μηχανισμός** αφορά στην ταυτότητα των πολυεθνικών επιχειρήσεων
- Ο **Δεύτερος Μηχανισμός** επιδρά στην πραγματική οικονομία των εθνών – κρατών μέσω της άσκησης πίεσης στους μισθούς και την απασχόληση
- Ο **Τρίτος Μηχανισμός** αφορά στον έλεγχο και την υποταγή των εθνικών οικονομιών

Πηγή : Λυμπεράκη (2003: 128-130)

Τα δύο δε θεμελιακά χαρακτηριστικά που χαρακτηρίζουν την σημερινή οικονομική παγκοσμιοποίηση είναι:

➤ Πρώτον, οι ανοικτές αγορές κεφαλαίου και εμπορευμάτων που καθιερώνονται καθολικά από διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΠΟΕ και επιβάλλονται από οργανισμούς όπως το ΔΝΤ και η ΠΤ και

➤ Δεύτερον, οι ελαστικές αγορές εργασίας που επιβάλλονται από τους ίδιους οργανισμούς καθώς και από πολυμερείς συνθήκες όπως οι συνθήκες Μάαστριχτ - Άμστερνταμ όσον αφορά την ΕΕ, ή οι συνθήκες που καθιέρωσαν την NAFTA.

Η κατάργηση του κρατικού παρεμβατισμού στην οικονομία, οι ιδιωτικοποιήσεις, η δραστική μείωση του κράτους πρόνοιας, η αναδιανομή του φορολογικού βάρους υπέρ των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων κ.λ.π. αποτελούν δευτερογενή χαρακτηριστικά που είναι συνέπεια των θεμελιακών χαρακτηριστικών .

2.2. Πολιτική Παγκοσμιοποίηση.

Από καιρό, έχουν ξεκινήσει οι προσπάθειες για να φέρουν ολόκληρο τον κόσμο κάτω από μία κυβέρνηση. Η Κοινωνία των Εθνών και τα Ηνωμένα Έθνη έχουν καταβάλει πολλές προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση, καθώς θεωρείται πως ο κόσμος κάτω από μια κυβέρνηση θα είναι περισσότερο ασφαλής και προστατευμένος από τις συγκρούσεις: Ο ΟΗΕ, η ΕΕ, η ASEAN, η APEC, η SAARC, καθώς και πολυπολιτισμικοί οικονομικοί οργανισμοί όπως ο ΠΟΕ έχουν αναλάβει δράση προκειμένου να επιτύχουν τον παραπάνω στόχο (Samir, 2011).

Η πολιτική παγκοσμιοποίηση εκδηλώνεται θεσμικά, λειτουργικά και συμβολικά και αφορά στο κράτος, στην πολιτική και στο παγκόσμιο σύστημα (Μπαλάτσου, 2000:7). Η συνολική πολιτισμική μεταβολή που συντελείται σήμερα σε παγκόσμιο επίπεδο, επιφέρει την λειτουργική αποδυνάμωση και τη συμβολική απαξίωση του έθνους. Σταδιακά, το στοιχείο της κοινής προσπάθειας και της κοινής προοπτικής χάνει τη χρησιμότητά του για την οργάνωση της κοινωνίας και της οικονομίας, ενώ η εσωτερική και εξωτερική κυριαρχία του έθνους – κράτους περιορίζεται σημαντικά. Οι λειτουργίες και οι δυνατότητες του κράτους συνεχώς συρρικνώνονται και αποδυναμώνονται, με αποτέλεσμα αυτό να χάνει το μονοπώλιο άσκησης νόμιμης βίας και να μετατρέπεται σε απλό μηχανισμό τοπικής διαχείρισης και σε εκφραστή μιας παγκόσμιας υπερεθνικής τάξης (Μουστάκα, 2013). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Sassen (2008), η παγκοσμιοποίηση ενισχύει το τοπικό στοιχείο μέσα από μία διαδικασία «από-εθνικοποίησης»,

μετατροπής δηλαδή του έθνους-κράτους τόσο στο πλαίσιο του εθνικού χώρου όσο και στο πλαίσιο του εθνικού κρατικού μηχανισμού.

Όμοια και ο Πολυχρονάκης (2005) αναφερόμενος στις πολιτικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης κάνει λόγο για «από-εθνικοποίηση». Κατά τον Πολυχρονάκη, τα εθνικά σύνορα δεν ορίζουν πλέον έναν κλειστό και «συνεχώς» ελεγχόμενο χώρο, αλλά μετακινούνται όλο και περισσότερο σε περιφερειακό επίπεδο. Οι πολυεθνικές εταιρίες δε μειώνουν μόνο το εύρος και την εμβέλεια των αποφάσεων του εθνικού κράτους, αλλά ταυτόχρονα μέσω των διεθνών μετακινήσεών τους αφαιρούν από το εθνικό κράτος πόρους κυρίως από την φορολογία, τους οποίους το τελευταίο θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει για την ικανοποίηση μιας σειράς λειτουργιών του, όπως π.χ. στον τομέα της υγείας ή την εκπαίδευση. Με άλλα λόγια, οι λειτουργίες του εθνικού κράτους, ιδιαίτερα αυτές που αναφέρονται στο «κράτος πρόνοιας», μειώνονται και περιορίζονται σημαντικά. Όπως επισημαίνει ο Πολυχρονάκης (2005), το κράτος αναλαμβάνει τη διττή δραστηριότητα ενσωμάτωσης του «εθνικού του χώρου» στις διαδικασίες «αποεθνικοποίησης» και παγκοσμιοποίησης. Από τη μια, ενσωματώνει στον εσωτερικό χώρο διαδικασίες, κανονισμούς και ρυθμίσεις, οι οποίες αποφασίστηκαν σε χώρο ευρύτερο του εθνικού, ενώ από την άλλη επιδιώκει να μεγιστοποιήσει την επιρροή του εθνικού χώρου και των δικών του μηχανισμών σ' αυτό το διεθνές γίγνεσθαι.

Η Μπαλάτσου (2000:7) από την πλευρά της υποστηρίζει πως μέσω της πολιτικής παγκοσμιοποίησης επέρχεται θεσμική, λειτουργική και πολιτισμική κατάρρευση των συνόρων, η πολιτική λειτουργία αμφισβητείται, ο δημόσιος χώρος παραχωρεί τη θέση του στον ιδιωτικό, η νομιμοφροσύνη των ανθρώπων αναπροσανατολίζεται, η κοινωνία πολυδιασπάται, ενώ παράλληλα αναπτύσσονται ποικίλες μικροσυλλογικότητες, οι πολίτες μεταβάλλονται σε άτομα και τα πρότυπα ζωής και συμπεριφοράς ομογενοποιούνται παγκοσμίως.

Παράλληλα, ομογενοποιείται παγκοσμίως και ο πολιτικός λόγος, ο οποίος επιχειρείται να μεταλλαχθεί σε λόγο της καθημερινότητας, της αγοράς, της παγκόσμιας τάξης, η πολιτική επιχειρείται να στεγανοποιηθεί σε έκφραση μιας παγκόσμιας υπερεθνικής πολιτικής τάξης και συνακόλουθα η πολιτική εξουσία να μετατραπεί σε έκφραση της τάξης αυτής. Η δε πολιτική ιδεολογία, όπως επισημαίνει η Μπαλάτσου (2000:7), έχει πέσει πλέον σε παρακμή. Βαθμιαία, οι διεθνείς σχέσεις μετατρέπονται σε μια παγκόσμια αλληλόδραση ατόμων, ομάδων και κοινωνιών, που επιδιώκουν την ισχύ και την επιβολή τους στη διεθνή κοινότητα, η οποία βαθμιαία μετατρέπεται σε παγκόσμια, παύει να είναι πολιτειοκεντρική και σιγά σιγά καθίσταται υπερεθνική (Μπαλάτσου, 2000:8).

Επιπρόσθετα, η επικράτηση της παγκοσμιοποίησης και στο πολιτικό επίπεδο, οδήγησε στην άνοδο των εθνικιστικών, ρατσιστικών και φονταμενταλιστικών κινήματων, θέτοντας σε σοβαρό κίνδυνο τον θεσμό της δημοκρατίας και τις ατομικές ελευθερίες. Στις περιπτώσεις αυτές, σύμφωνα με τον Diez (2011:2) η καταπολέμηση της «πολιτικής ηττοπάθειας» και η υποστήριξη των εθνών-κρατών προβάλλεται ως το μόνο μέσο προάσπισης των δικαιωμάτων των πολιτών. Όπως επισημαίνει ο Diez (2011:1), η ουσία της δημοκρατίας έχει αλλάξει, καθώς η εξουσία από τα χέρια των λαών πέρασε στα χέρια υπερεθνικών οργάνων και οργανισμών. Συγκεκριμένα, η επιρροή και το ειδικό βάρος των διεθνικών οργανισμών όπως είναι π.χ. η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Παγκόσμια Τράπεζα Επενδύσεων, το NATO και ο ΠΟΕ αποδυναμώνουν σταδιακά το έθνος-κράτος, το οποίο έχει καταλήξει να λειτουργεί ως απλός μεσολαβητής και φορέας νομιμοποίησης των αποφάσεων των ως άνω οργανισμών. Οι τελευταίοι με τη σειρά τους λειτουργούν ως μεσολαβητές και φορείς νομιμοποίησης των πολιτικών στρατηγικών των μεγάλων πολυεθνικών επιχειρήσεων. Με έναυσμα μάλιστα την περίπτωση της Ελλάδας, ο Habermas (2011:1) εκφράζει τους φόβους του ότι η χώρα μας θα αποτελέσει προάγγελο μιας μετάβασης από την Ευρώπη των κυβερνήσεων σε μια Ευρώπη της «διακυβέρνησης», υπό τη μορφή σκληρού πολιτικού δεσποτισμού. Η θέση του αυτή στηρίζεται στην άποψη των Held και Rosenau οι οποίοι υποστηρίζουν ότι στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης το σύστημα εξουσίας διχοτομείται και διακλαδώνεται. Τούτο σημαίνει πως το έθνος-κράτος μοιράζεται με άλλα κράτη και θεσμούς τις ευθύνες διακυβέρνησης σε επίπεδο τοπικό, περιφερειακό, εθνικό, υπερεθνικό και παγκόσμιο («πολυκεντρική διακυβέρνηση»). Ωστόσο, δεν λείπει και ο αντίλογος κατά τον οποίον τα κράτη-μέλη παραμένουν κυρίαρχα, ωστόσο επειδή σε κάποιο βαθμό δεσμεύονται απέναντι στους ως άνω αναφερόμενους οργανισμούς, από τις μεταξύ τους συμφωνίες, υποχρεούνται να ενσωματωθούν σε αυτούς σχηματίζοντας ομάδες (Samir, 2011).

Οι Hardt και Negri (2002:37) υποστηρίζουν πως η κυριαρχία έχει λάβει πλέον μια νέα μορφή, συντιθέμενη από μια σειρά εθνικών και υπερεθνικών οργανισμών τους οποίους διέπει μια εξουσιαστική λογική. Τη νεοφανή αυτή παγκόσμια μορφή κυριαρχίας οι Hardt και Negri αποκαλούν «Αυτοκρατορία». Με τον όρο «Αυτοκρατορία» νοείται μια νέα τάξη πραγμάτων, ένα καθεστώς χωρίς χρονικά όρια με τεράστιες δυνάμεις καταδυνάστευσης και καταστροφής. Εν προκειμένω, το «έθνος-κράτος» μπορεί να παρακμάζει, ωστόσο δεν συμβαίνει το ίδιο με την «κυριαρχία», η οποία αναβαθμίζεται σε «παγκόσμια». Αναπτύσσοντας ολοένα και πιο υβριδικά και μετακινούμενα υποκείμενα για την ικανοποίηση των αναγκών τους, η Αυτοκρατορία και το κεφάλαιο ανοίγουν το δρόμο στα πλήθη, ούτως ώστε να κινηθούν προς την κατεύθυνση μιας αληθινά παγκόσμιας δημοκρατίας χωρίς τους εθνικού τύπου περιορισμούς. Σιγά σιγά το πλήθος καθίσταται το νέο (επαναστατικό) πολιτικό υποκείμενο, οργανώνει διαμαρτυρίες σε παγκόσμια

βάση και παγκόσμιες διαδηλώσεις, διενεργεί Παγκόσμια Κοινωνικά Φόρουμ, ενώ έχει στη διάθεσή του τα παγκόσμια δίκτυα οργάνωσης και επικοινωνίας.

Η παγκοσμιοποίηση, λοιπόν, αναδεικνύει τον ρόλο της πολιτικά ευαίσθητης κοινωνίας στη θέση του απρόσωπου και πολιτικά ψυχρού κράτους και διευκολύνει. Η υλική και ηθική ισχύς της κοινωνίας, η πολιτισμική ανταγωνιστικότητά της και η δυνατότητά της να ελέγχει και να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά το κράτος, παρέχουν στα μέλη της λιγότερες ή περισσότερες δυνατότητες μέσα στο παγκόσμιο υπερεθνικό πλαίσιο (Μπαλάτσου, 2000:8). Όμοια και ο Αλμπάνης (2014) διαβλέπει τη δημιουργία και αφύπνιση μιας «παγκόσμιας συνείδησης», γεγονός που αποδεικνύεται από τις παγκόσμιου χαρακτήρα κινητοποιήσεις για μια εναλλακτική παγκοσμιοποίηση, τις παγκόσμιες αντιπολεμικές πορείες, τις οικολογικές εξεγέρσεις εναντίον της επιδείνωσης της περιβαλλοντικής κρίσης, η οποία εντείνεται συνεχώς με την ανεξέλεγκτη δράση των πολυεθνικών εταιριών.

Κατά την άποψή της Weiss η παγκοσμιοποίηση μπορεί να καταστήσει τα κράτη ισχυρότερα στο πεδίο της χάραξης πολιτικής (policy making). Η νέα παγκόσμια τάξη που επιχειρείται να επιβληθεί, βασίζεται στην αντίληψη της ύπαρξης ανάγκης για μια παγκόσμια διακυβέρνηση του κόσμου, μέσω της οποίας θα επιτευχθεί η καλύτερη προστασία των παγκόσμιων αγαθών ή αξιών. Έτσι, σύμφωνα με τον Πεσμαζόγλου (2015:6-7), ζήτημα παγκόσμιας διακυβέρνησης συνιστά η ανάγκη θέσπισης και επιβολής κάποιου κώδικα συμπεριφοράς στις πολυεθνικές εταιρείες, οι οποίες θεωρούνται οι μεγάλοι κερδισμένοι της παγκοσμιοποίησης, καθώς ναι μεν προσφέρουν στις αναπτυσσόμενες χώρες πρόσβαση σε κεφάλαια και εξαγωγικές αγορές, ωστόσο, επαναπατρίζοντας τα κέρδη τους και αποφεύγοντας τη φορολογία στις χώρες υποδοχής μέσω ενδοεταιρικών συναλλαγών, δεν συμβάλλουν όσο θα έπρεπε στην οικονομία των χωρών αυτών, το αντίθετο μάλιστα, ασκούν έντονες πιέσεις για έναν «ανταγωνισμό προς τα κάτω», όσον αφορά το φορολογικό καθεστώς, τα εργατικά δικαιώματα και τους περιβαλλοντικούς κανόνες (Πεσμαζόγλου, 2015:7).

Σύνηθες ζήτημα της παγκόσμιας διακυβέρνησης συνιστά και η κλιματική αλλαγή, η οποία έχει ανθρωπογενή αίτια, τα οποία πηγάζουν από την οικονομία των αναπτυγμένων χωρών και των αναδυόμενων κρατών, ωστόσο προβλέπεται να επηρεάσουν κυρίως φτωχές, λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, καθώς πολλές από αυτές είναι είτε νησιωτικά κράτη που κινδυνεύουν να πλημμυρίσουν, είτε περιοχές που πλήττονται από την ερημοποίηση. Για την αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών σύμφωνα με τον Πεσμαζόγλου (2015:6), η διεθνής κοινότητα οφείλει να συμβάλει στη μεταφορά τεχνολογίας ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σε αυτές τις χώρες.

2.3. Πολιτισμική Παγκοσμιοποίηση.

Ο προσδιορισμός της πολιτισμικής παγκοσμιοποίησης είναι εξαιρετικά δυσχερής, καθώς αυτή συνδυάζει μια ουσιώδη μεταβολή του πολιτισμού, η οποία συντελείται σήμερα σε παγκόσμιο μάλιστα επίπεδο, έχοντας ως κύρια χαρακτηριστικά την αξιακή ρευστότητα και τη βαθμιαία επιβολή ενός εξω-κοινωνικά κατασκευασμένου πολιτισμού. Αναπόφευκτα βέβαια, η εξέλιξη προς έναν ενιαίο κόσμο και η ύπαρξη ενός ενιαίου παγκόσμιου χώρου υπαγορεύουν τη διαμόρφωση πολιτισμικής συλλογικότητας στη βάση της κοινής ανθρώπινης συνείδησης και όχι στη βάση της συλλογικής ιδιαιτερότητας (Μπαλάτσου, 2000:11).

Στην κύρια, τη βασική του διάσταση, ο όρος «πολιτισμός» αναφέρεται κυρίως στην πνευματική ανάπτυξη και εξέλιξη των ανθρώπων. Στη γνώση και εξέλιξη της επιστήμης σε όλες τις μορφές της και στα δημιουργήματα του ανθρώπινου πνεύματος γενικότερα. Στην πιο απλοϊκή του μορφή, ο όρος αναφέρεται στα βιώματα ενός λαού, στον τρόπο γενικά της ζωής του, όπως αυτός εκφράζεται μέσα από τα ήθη, τα έθιμά του, το δίκαιό του, τη θρησκεία του, την κοινωνική του οργάνωση (Κατράκης, 2012). Ενώ, λοιπόν, η πρώτη μορφή του πολιτισμού, τα προϊόντα του ανθρώπινου πνεύματος, είναι από τη φύση τους «παγκοσμιοποιήσιμα» και δεν νοείται εθνική ιδιοποίησή τους, δεν συμβαίνει το ίδιο και με τη βιωματική μορφή του πολιτισμού. Στην πρώτη, τα προϊόντα της διάνοησης, ανεξάρτητα από τον τόπο «παραγωγής τους», πρέπει να διακινούνται σε κάθε γωνιά της γης, ως αποκτήματα του ανοριοθέτου ανθρώπινου πνεύματος. Πρόκειται δηλαδή για αγαθά που ανήκουν στο ανθρώπινο γένος, ανεξάρτητα από τη φυλή, τη γλώσσα, το χρώμα, το θρήσκευμα ή την καταγωγή του δημιουργού και των αποδεκτών τους, γι' αυτό και δεν πρέπει να γνωρίζουν σύνορα ή άλλου είδους εμπόδια (Κατράκης, 2012).

Βασικά χαρακτηριστικά του πολιτισμού, ο οποίος γέννησε και τρέφει την παγκοσμιοποίηση, είναι η αντικατάσταση της έννοιας του προσώπου από εκείνη του ατόμου. Η διαφορά μεταξύ των δύο εννοιών είναι ριζική και οριοθετεί τη δυτική φιλοσοφική παράδοση. Η μεταξύ τους διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι το μεν άτομο είναι έννοια αριθμητική, προσφέροντας έδαφος τόσο στη μόνωση, την αυτάρκεια και την εσωστρέφεια, όσο και στο αντίθετό τους, την ομαδοποίηση. Στο άτομο δεν είναι απαραίτητη η ύπαρξη του «άλλου», για να υφίσταται, ενώ στο πρόσωπο η σχέση με τον «άλλο», η ετερότητα είναι προϋπόθεση για την ύπαρξή του. Η παγκοσμιοποίηση έχει ως ιδεολογικό υπόβαθρο τον ατομισμό, τα δικαιώματα του ατόμου -όχι του προσώπου-και μάλιστα στη χρηστική τους μορφή, δηλαδή στη μορφή της ευδαιμονίας του ατόμου, όπως αυτή προβλέπεται και θεσπίζεται από το Αμερικανικό Σύνταγμα (Ζηζιούλας, 2003).

Στην εποχή που διανύουμε, ο πολιτισμός, νοούμενος ως συνολικός τρόπος ζωής και σκέψης και ως σύστημα αξιών, αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για τη διαμόρφωση του κόσμου. Συγκεκριμένα, αποτελεί προϊόν πνευματικής και ηθικής διάστασης του ανθρώπου, σηματοδοτεί διαχρονικά μια συνειδητή εξελικτική πορεία της ανθρωπότητας και σύμφωνα με την Μπαλάτσου (2000:11) δεν μπορεί να απομειωθεί *«ούτε σε επιφαινόμενο μιας οικονομικής βάσης, όπως θεωρεί ο μαρξισμός, ούτε σε αγαθό που παράγεται στο θερμοκήπιο της αγοράς, όπως επιθυμεί ο νεο-φιλελευθερισμός»*. Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, ο πολιτισμός αποκτά επιπλέον άμεση πολιτική διάσταση και λειτουργία, καθώς καθίσταται δομικό στοιχείο της παγκόσμιας τάξης και αποφασιστικό μέσο παγκόσμιας επιβολής.

Η ανάπτυξη των διαπολιτισμικών επαφών, η δημιουργία μιας παγκόσμιας κουλτούρας (δυτικοποίηση του πολιτισμού), καθώς και η παγκοσμιοποίηση της πληροφόρησης που εμφανίζεται με την αύξηση της ροής της πληροφόρησης μεταξύ γεωγραφικά μακρινών περιοχών αποτελούν τα βασικά χαρακτηριστικά της πολιτισμικής παγκοσμιοποίησης (Κάππου, 4).

Περαιτέρω, η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει αποφασιστικά όλα τα επιμέρους στοιχεία του πολιτισμού, όπως είναι η γλώσσα, η θρησκεία, η διάνοηση και η τέχνη κ.λπ. Παράλληλα, δημιουργεί μεγέθη που υπερβαίνουν τις δυνατότητες αφομοίωσης του ατόμου και των κοινωνιών, συμπιέζοντας σημαντικά την ατομικότητά τους. Με άλλα λόγια, το παγκόσμιο αποδυναμώνει το τοπικό στοιχείο, ενώ το καθολικό τείνει να εξαλείψει το ιδιαίτερο (Puja, 2016).

Βάση του πολιτισμού αποτελεί η γνώση, η οποία αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την πραγμάτωση της ανθρώπινης ελευθερίας, ενώ την ίδια στιγμή και η ίδια η γνώση προϋποθέτει την ύπαρξη ελευθερίας προκειμένου να αποκτηθεί. Σήμερα, όμως, αν και βιώνουμε την «εποχή της γνώσης και της πληροφορίας», η γνώση περιορίζεται, προσδιορίζεται ή καθίσταται σταδιακά απροσπέλαστη για τους πολλούς και προνομιακό μέσο ισχύος και επιβολής των λίγων. Παράλληλα, οι νοητικές και γνωστικές ικανότητες των ανθρώπων αποδυναμώνονται, περιορίζονται ή εκτρέπονται και επιδιώκεται μια συνολική καταστολή της ανθρώπινης προσωπικότητας (Μπαλάτσου, 2000:11). Τούτο οφείλεται στην επανάσταση της πληροφορίας, την εξάπλωση των δορυφορικών επικοινωνιών, των δικτύων τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής και του Internet κλπ. Αυτή η παγκόσμια ροή των ιδεών, γνώσεων και αξιών, το πιθανότερο είναι να ισοπεδώσει τις πολιτισμικές διαφορές μεταξύ των εθνών, των περιφερειών και των ατόμων (Samir, 2011).

Κυρίαρχο στοιχείο της ανθρώπινης φύσης είναι η τάση επιβολής, η οποία ενισχύεται τόσο από την υλιστική κατεύθυνση του σύγχρονου πολιτισμού όσο και από την ιδεολογία της αγοράς,

ενώ καθίσταται πιο αποτελεσματική χάρη στη σύγχρονη τεχνολογία, που χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο για την πραγμάτωση επιδιώξεων της ανθρώπινης φύσης και όχι της ανθρώπινης πνευματικότητας.

Στο σημείο αυτό, λοιπόν, εκφράζονται δύο ανησυχίες: πρώτον, αν η πολιτισμική επιβολή, που με τη βοήθεια της επικοινωνίας προωθείται πολύπλευρα, θα επιφέρει εν τέλει την αλλοίωση της ανθρώπινης συνείδησης και δεύτερον, αν η ατομική ετερότητα θα εξακολουθήσει να αποτελεί στοιχείο του πολιτισμού.

Κατ' αρχήν, κάθε λαός βιώνει τον δικό του πολιτισμό και δεν τίθεται ζήτημα εκτόπισης του πολιτισμού του από την όποια αφηρημένη παγκοσμιοποίηση. Το ζήτημα ανακύπτει σε όλη του τη διάσταση όταν πρόκειται για ομαδικές μετακινήσεις και εγκατάσταση πληθυσμών από έναν γεωγραφικό χώρο σε άλλον, ο οποίος κατοικείται από ανθρώπους με εντελώς διαφορετική πολιτισμική κουλτούρα από εκείνη των μεταναστών. Ενώ, δηλαδή, αρχικά δίδεται η εντύπωση ότι με την υλοποίηση της όποιας μορφής πολιτισμικής παγκοσμιοποίησης – είτε με την έννοια της απλής συνύπαρξης λαών με διαφορετικά πολιτιστικά γνωρίσματα είτε με εκείνη της συναφομοίωσής τους – τίθενται οι προϋποθέσεις για την σύσταση μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας ανθρώπων, απαλλαγμένης από εθνικές ή άλλης μορφής αντιπαλότητες, στην πραγματικότητα διαμορφώνονται όλες εκείνες οι προϋποθέσεις που οδηγούν στην πρόκληση έκρυθμων καταστάσεων, καθώς τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους δεν είναι συμβατά (Κατράκης, 2012).

Ωστόσο, σύμφωνα με αντίθετη άποψη, ο φόβος αυτός, με τη μορφή αυτή τουλάχιστον, δεν βρίσκει σοβαρά ερείσματα, καθώς η έννοια της ελευθερίας και των δικαιωμάτων του ατόμου, στην οποία βασίζεται η παγκοσμιοποίηση, δεν επιτρέπει τη βίαιη επιβολή κανενός είδους πολιτισμού. Για παράδειγμα, αν κάποιος θεωρούν τα κινηματογραφικά προϊόντα μιας χώρας πιο ελκυστικά από όσα τους προσφέρει η δική τους τέχνη, τούτο δεν σημαίνει τίποτε άλλο από το ότι δεν είναι σε θέση να εκτιμήσουν όσο αξίζει, αν βέβαια αξίζει, το δικό τους πολιτισμό. Η παγκοσμιοποίηση, με άλλα λόγια, απειλεί μόνο τις πολιτιστικές ταυτότητες εκείνες, οι οποίες έχουν ήδη ατονήσει και εξασθενήσει από μόνες, και κατά συνέπεια δεν προξενούν κανένα πρόβλημα στην παγκοσμιοποίηση (Ζηζιούλας, 2003).

2.4. Συμπέρασμα.

Οι τρεις κύριες μορφές της παγκοσμιοποίησης, όπως αναφέραμε και παραπάνω, τελούν σε συνεχή αλλά όχι απαραίτητα στενή αλληλόδραση. Παρόλα αυτά διέπονται από κοινή εσωτερική

λογική, η οποία μπορεί κατά περίπτωση να ταυτίζεται, να συνυπάρχει ή να συγκρούεται με την εξωτερική λογική της παγκοσμιοποίησης ως σκοπούμενου αποτελέσματος ανθρώπινης μεθόδευσης, δηλαδή ως επιδίωξης συμφερόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ:
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ
ΤΗΣ ΕΕ.

3.1. Τα χαρακτηριστικά της οικονομικής παγκοσμιοποίησης.

Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, το πρώτο κύμα της μεγάλης διεθνούς οικονομικής διασύνδεσης έλαβε χώρα στα τέλη του 19ου αιώνα. Από τις αρχές, όμως, του 20ού αιώνα το φαινόμενο της οικονομικής παγκοσμιοποίησης εμφανίστηκε δριμύτερο, ισχυρότερο και με πολλές εκδηλώσεις, υπονομεύοντας ή πάντως οριοθετώντας τον οικονομικό ρόλο του κράτους. Οι εθνικές οικονομίες ολοκληρώνονται με αυξανόμενο ρυθμό μέσω του εμπορίου, της διεθνοποίησης των χρηματοοικονομικών ροών, της διεθνοποίησης της παραγωγής των προϊόντων και της δημιουργίας ενός βασικού συστήματος κανόνων και θεσμών (Sachs & Krugman, 2000: 52). Στον πίνακα (Πίνακα 3-1) που ακολουθεί, καταγράφονται τα βασικότερα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το φαινόμενο της οικονομικής παγκοσμιοποίησης:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3-1 : ΤΑ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

- Η ένταξη των εθνικών οικονομιών στις παγκόσμιες αγορές
- Η μετάβαση από μια οικονομία μεγάλης ποσότητας σε μια οικονομία υψηλής αξίας
- Το τέλος της διπολικότητας και της παραδοσιακής πάλης μεταξύ κεφαλαιοκρατίας και σοσιαλισμού
- Η διαμόρφωση νέων εμπορικών ομάδων

Πηγή : Μοροζίνης (2006 : 62)

Το βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει πλέον τη σύγχρονη πραγματικότητα είναι η αυξημένη αλληλεξάρτηση που παρατηρείται μεταξύ των εθνικών οικονομιών ανά τον κόσμο, η οποία αποτελεί βέβαια άμεσο επακόλουθο της κυριαρχίας του καπιταλισμού και της επικρατούσας νεο – φιλελεύθερης ιδεολογίας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μελάς (1999:117), για να επιτευχθεί η ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας και η ευημερία του παγκόσμιου πληθυσμού αρκεί η απελευθέρωση της οικονομίας από οποιαδήποτε μορφή κρατικής ή κοινωνικής παρέμβασης. Εάν λειτουργήσουν οι κανόνες της ελεύθερης οικονομίας, το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα θα βρει επιτέλους την ισορροπία του και θα κατορθώσει να αυτορυθμιστεί, χωρίς να απαιτείται

οποιαδήποτε πολιτική παρέμβαση.

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση συντελείται κυρίως μέσα από δύο μηχανισμούς (Milberg, 2004 :46-47): (α) την χρηματοοικονομική παγκοσμιοποίηση μέσω της ελεύθερης κίνησης κεφαλαίων και (β) την εξάπλωση του καπιταλιστικού παραγωγικού συστήματος και της παραγωγικής διαδικασίας σε σειρά νέων χωρών στον πλανήτη.

Το κοινό χαρακτηριστικό των δύο αυτών συνιστωσών της οικονομικής παγκοσμιοποίησης είναι η απόλυτα ελεύθερη κινητικότητα του παραγωγικού συντελεστή κεφάλαιο. Σύμφωνα δε με τα υπάρχοντα στοιχεία η διακίνηση χρηματοοικονομικών κεφαλαίων έχει αυξηθεί δραματικά, ενώ και στον ρυθμό παγκοσμιοποίησης της παραγωγικής διαδικασίας παρατηρούνται εξίσου σημαντικές πρόοδοι (Μελάς, 2007).

Ο Μελάς (1999:117) επισημαίνει πως η οικονομία αποτελεί πλέον τον βασικό πυλώνα της παγκοσμιοποίησης. Με άλλα λόγια το κέντρο βάρους της λήψης των αποφάσεων έχει παρέλθει από το πολιτικό σε οικονομικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, αντί των εκάστοτε εθνικών κυβερνήσεων, κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν σήμερα Διεθνείς Οργανισμοί Οικονομικού Χαρακτήρα, όπως π.χ. το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), η Παγκόσμια Τράπεζα και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ). Παράλληλα, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις ενσωματώνονται στην ευρύτερη έννοια της οικονομικής πλευράς της παγκοσμιοποίησης και αποτελούν έναν από τους βασικούς παράγοντες μαζί με τα κράτη, τους διεθνείς οικονομικούς και πολιτικούς – κυβερνητικούς ή μη - οργανισμούς που καθορίζουν και επηρεάζουν τις εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία (Μπιτζένης, 2009). Μάλιστα, η δύναμη των πολυεθνικών επιχειρήσεων έχει αυξηθεί τόσο πολύ που η αξία των πωλήσεων των μεγαλύτερων από αυτές ξεπερνούν πολλές φορές και το ΑΕΠ ολόκληρων χωρών. Μάλιστα γίνεται δεκτό πως οι ισχυρότερες από αυτές επειδή έχουν πρόσβαση στην τελευταία λέξη της τεχνολογίας, δύνανται να ασκήσουν σημαντική επιρροή σε πολλά επίπεδα είτε στη χώρα που βρίσκεται η έδρα τους είτε στο εξωτερικό, ακόμη δε και στους επονομαζόμενους τομείς αιχμής, σε εκείνους δηλαδή που στηρίζεται η σύγχρονη ισχύς και θεμελιώνονται τα μελλοντικά μονοπώλια (Μελάς, 1999: 124).

Σύμφωνα με τον Μποζίνη (2006: 61 - 62), μέσω των τεχνολογιών δημιουργείται ένας ενιαίος οικονομικός χώρος, ο οποίος στηρίζεται τόσο στην αλληλοσύνδεση των εθνικών οικονομιών των κρατών που αποτελούν μέρος της παγκόσμιας οικονομικής αλυσίδας όσο και στους ισχυρούς δεσμούς οικονομικής αλληλεξάρτησης που δημιουργούνται. Κανένα κράτος αυτής της υπερεθνικής – παγκόσμιας οικονομικής αλυσίδας δεν έχει τη δυνατότητα να δράσει αυτόνομα στις διεθνείς

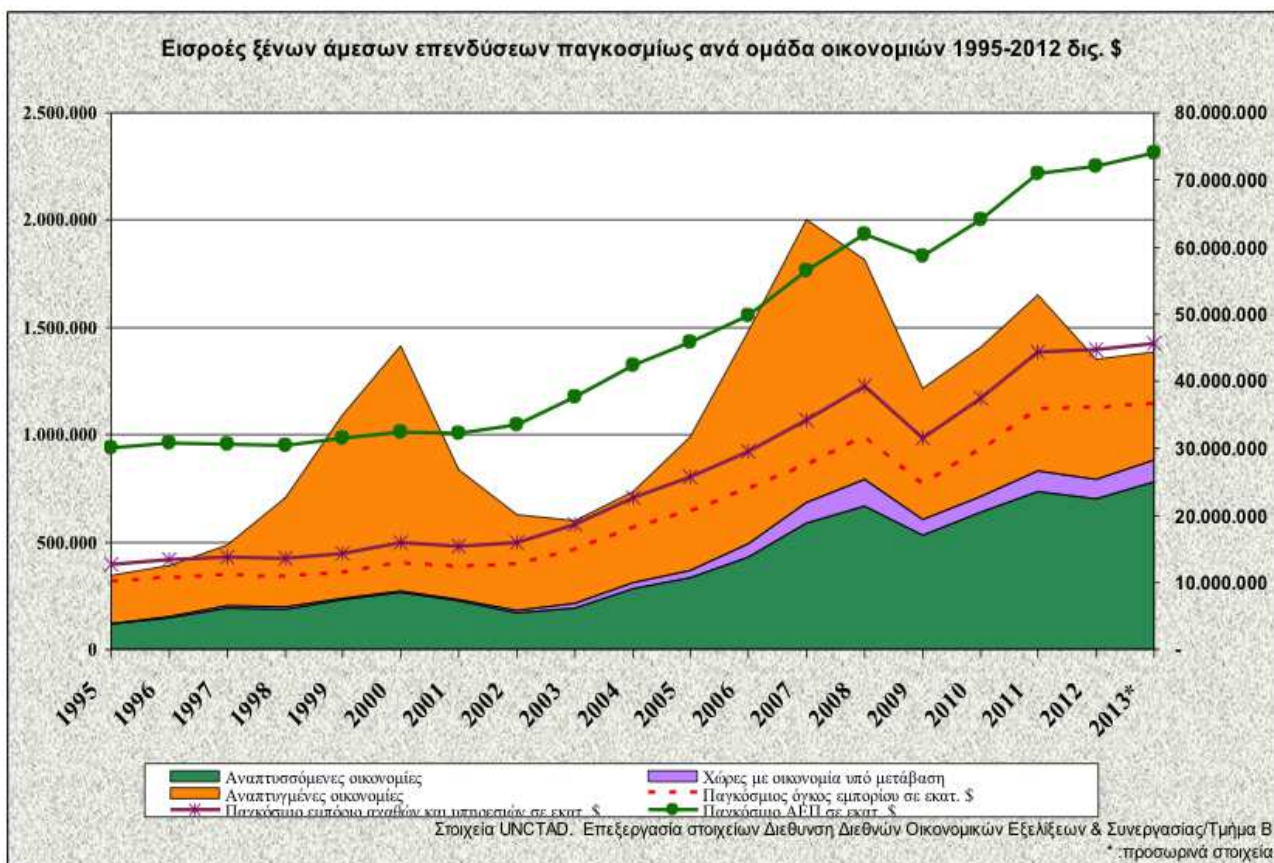
οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις, δύναται όμως να επηρεάσει σε μικρό ή μεγάλο βαθμό της εξελίξεις αυτές, καθώς και να επηρεαστεί το ίδιο από αυτές. Η θεωρία του οικονομικού και πολιτικού ντόμινο με τη χρήση των νέων τεχνολογιών ενδυναμώνει τη σειρά των εξελίξεων και των μεταβολών σε παγκόσμια κλίμακα. Το ενδεχόμενο κατάρρευσης μιας εθνικής οικονομίας, η οποία αποτελεί μέρος της παγκόσμιας οικονομικής αλυσίδας ή μια πολιτική εξέλιξη στα εσωτερικά μιας χώρας που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις διεθνείς οικονομικές εξελίξεις μπορεί να λάβει τη μορφή μικρής ή μεγάλης χιονοστιβάδας, με ανάλογες θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις.

Οι νέες τεχνολογίες αποτελούν το βασικό εργαλείο με το οποίο τα κράτη αποκτούν άμεση επικοινωνία μεταξύ τους, μειώνουν τις αποστάσεις, ελαχιστοποιούν το κόστος επικοινωνίας και δημιουργούν σχέσεις οικονομικής και πολιτικής αλληλεξάρτησης, με τελικό αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας παγκόσμιας κοινωνίας. Η δυνατότητα λήψης, επεξεργασίας και μεταβίβασης της οικονομικής – πολιτικής πληροφορίας στον ελάχιστο δυνατό ή και σε πραγματικό χρόνο με τη χρήση των τεχνολογιών ενδυναμώνει την δυναμική των παγκόσμιων χρηματιστηριακών αγορών και του διεθνούς εμπορίου.

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση επικεντρώνεται στα εξής φαινόμενα:

- α) Τη ραγδαία αύξηση του διεθνούς εμπορίου, με απόλυτους όρους αλλά και ως ποσοστό του ΑΕΠ.
- β) Τη μεγάλη αύξηση των ξένων άμεσων επενδύσεων (ΞΑΕ) και, ακόμα περισσότερο, των επενδύσεων χαρτοφυλακίου, όπου η αναλογία αυτών των ροών προς την πραγματική οικονομία έχει κυριολεκτικά εκτοξευθεί.

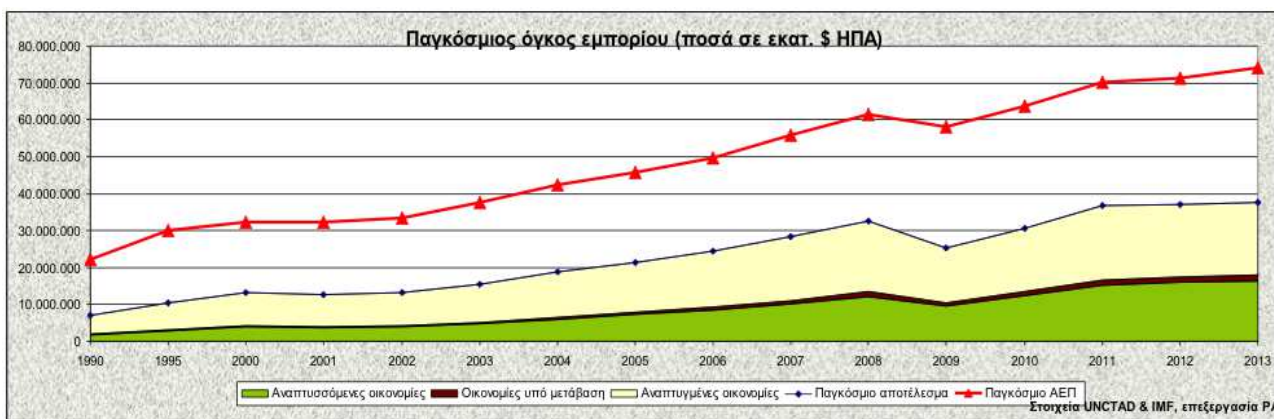
Η άνοδος της παγκοσμιοποίησης τα τελευταία 25 χρόνια, η οποία σηματοδοτείται από το «άνοιγμα» της Κίνας στα δυτικά κεφάλαια και την πτώση των Σοβιετικών Δημοκρατιών, είναι εντυπωσιακή. Ως δείκτη μέτρησης της παγκοσμιοποίησης, οι Παγκόσμιοι Οικονομικοί Οργανισμοί συνήθως υπολογίζουν τον παγκόσμιο όγκο εμπορίου (εισαγωγές + εξαγωγές), τις παγκόσμιες ροές για ξένες άμεσες επενδύσεις (εισροές και εκροές) καθώς και τις διμερείς ή πολυμερείς οικονομικές συμφωνίες που υπογράφονται ή έχουν υπογραφεί και είναι σε ισχύ. Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα που ακολουθεί (Διάγραμμα 1), η παγκοσμιοποίηση έχει οδηγήσει το παγκόσμιο εμπόριο και τις ροές επενδύσεων σε απίστευτα υψηλά μεγέθη.

Διάγραμμα 1. Εισροές ΞΑΕ παγκοσμίως ανά ομάδα οικονομιών 1995-2012

Πηγή: Αντωνίου, 2014

Στο αμέσως παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 2) παρατηρούμε πως ο παγκόσμιος όγκος του εμπορίου υπερπενταπλασιάστηκε το έτος 2013 σε σχέση με το 1990 και έφτασε τα 37.564 τρις \$ από 7.103 τρις \$. οι ετήσιες παγκόσμιες επενδυτικές ροές υπερπενταπλασιάστηκαν το έτος 2013 σε σχέση με το 1990 και έφτασαν τα 1,45 τρις \$ έναντι 0,2 τρις \$, ενώ τα παγκόσμια επενδυτικά αποθέματα υπερπενταπλασιάστηκαν και έφτασαν τα 25,5 τρις \$ έναντι 2 τρις το 1990.

Εξίσου εντυπωσιακή είναι και η είσοδος των αναπτυσσομένων χωρών στο παγκόσμιο προσκήνιο. Το μερίδιο συμμετοχής των αναπτυσσομένων χωρών στο παγκόσμιο εμπόριο έφτασε το 2013 στο 44% και των αναπτυγμένων στο 53%, όταν το 1990 τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 23% και 73%. Η θεαματική αυτή αύξηση παρουσιάζεται τόσο στις εισαγωγές όσο και στις εξαγωγές (Αντωνίου, 2014).

3.2. Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στο εμπόριο.

Τα στατιστικά στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) το 2016 παρουσιάζουν την εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα και συγκεκριμένα τις δεκαετίες από το 1948 έως το 2015. Όπως βλέπουμε και στον πίνακα που ακολουθεί (Πίνακας 3-2), οι παγκόσμιες εξαγωγές κατά το παραπάνω χρονικό διάστημα παρουσιάζουν θεαματική αύξηση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3-2 : Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ		
ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ (WORLD)	Η ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΣΕ ΔΙΣ. \$ (VALUE)	
	1948	2015
	62 \$	16.986 \$
ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ (SELECTED REGION & ECONOMY)	ΜΕΡΙΔΙΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ	
	1948	2015
ΗΠΑ	21,6%	9,4%
ΕΥΡΩΠΗ	35,01%	37,3%
ΑΦΡΙΚΗ	2,00%	5,3%
Μ. ΑΝΑΤΟΛΗ	14,00%	34,2%

ΑΣΙΑ	7,3%	2,4%
ΛΑΤ. ΑΜΕΡΙΚΗ	11,3%	3,4%

ΠΗΓΗ :WTO (2016c) : World trade statistical review : Table A4: World merchandise exports by region and selected economy, 1948, 1953, 1963, 1973, 1983, 1993, 2003 and 2015 2016, in https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts16_chap9_e.htm

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, πως από το 1948 έως το 2015 οι παγκόσμιες εξαγωγές αυξήθηκαν από σχεδόν 60 δισ. \$ (το 1948) σε σχεδόν 17.000 δισ. \$ (το 2015). Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλε η λειτουργία της GATT – ΠΟΕ, καθώς και η σημαντική μείωση του κόστους μεταφοράς και των επικοινωνιών. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούμε πως οι ΗΠΑ περιορίζουν σταδιακά το αρχικά μεγάλο μερίδιό τους, ενώ η Ευρώπη διατηρεί το μερίδιό της χάρη στην ευρωπαϊκή ενοποίηση και το ολοένα και αυξανόμενο ενδοευρωπαϊκό εμπόριο. Το ποσοστό της Ασίας πάλι παρουσιάζεται ιδιαίτερα αυξημένο. Το ίδιο και της Μέσης Ανατολής, η οποία αυξάνει το ποσοστό της λόγω του πετρελαίου που διαθέτει. Αφρική και Λατινική Αμερική αντίθετα εμφανίζουν μείωση του μεριδίου τους. Οι ανακατατάξεις αυτές οφείλονται βέβαια στο γεγονός ότι η Ανατολική Ασία μετατράπηκε σε μεγάλο οικονομικό και εξαγωγικό πόλο διεθνώς.

Στην τελευταία στατιστική επισκόπηση του ΠΟΕ για το 2016 καταγράφεται η αύξηση του όγκου των εξαγωγών και εισαγωγών εμπορευμάτων (Πίνακας 3-3), καθώς και οι μεγαλύτεροι εξαγωγείς και εισαγωγείς του παγκόσμιου εμπορίου αγαθών (Πίνακας 3-4) και υπηρεσιών (Πίνακας 3-5).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3-3: Η ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΟΓΚΟΥ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 2010-2015

	ΕΞΑΓΩΓΕΣ (EXPORTS)			ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ (IMPORTS)		
	2015	2014	2010-2015	2015	2014	2010-2015
ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ (WORLD)	3	2,7	3,2	2,4	2,8	2,9
ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ (SELECTED REGION & ECONOMY)						
ΗΠΙΑ	-0,9	3,1	3,2	6,5	4,7	3,7
ΕΥΡΩΠΗ	3,7	2	2,7	4,3	3,2	1,7
ΑΦΡΙΚΗ	0,1	-2,1	-1,1	1,3	4,2	5,6
Μ. ΑΝΑΤΟΛΗ	4,7	0,7	4,7	-1,9	2,3	4
ΑΣΙΑ	3,1	4,8	4,4	1,8	3,3	4
ΛΑΤ. ΑΜΕΡΙΚΗ (ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ Ν. ΑΜΕΡΙΚΗ)	1,3	-1,8	1,6	-5,8	-2,2	1,5

Πηγή: WTO (2016b) :World trade statistical review 2016 : Table A2 : Growth in the volume of world merchandise trade by selected region and economy, 2010-2015 in https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts16_chap9_e.htm

Η αύξηση του όγκου των παγκόσμιων εμπορικών συναλλαγών παρέμεινε υποτονική το 2015, στο 2,7 %, όπως προκύπτει από το μέσο όρο των παγκόσμιων εξαγωγών και εισαγωγών. Ο αριθμός αυτός έχει αυξηθεί στο 2,8 % σύμφωνα με μια προκαταρκτική εξέταση που διενεργήθηκε τον Απρίλιο του 2016 με βάση τα σχετικά διαθέσιμα στοιχεία κατά τη χρονική εκείνη στιγμή. Η αργή αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου συνοδεύτηκε από μια μέτρια αύξηση του παγκόσμιου ΑΕΠ κατά 2,4 % σε πραγματικούς όρους με τις συναλλαγματικές ισοτιμίες της αγοράς την περίοδο αυτή. Η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας στην Κίνα, η ύφεση που υφίσταντο μεγάλες αναπτυσσόμενες οικονομίες όπως η Βραζιλία, η πτώση της τιμής του πετρελαίου και άλλων

πρωτογενών εμπορευμάτων, οι έντονες διακυμάνσεις στην συναλλαγματικές ισοτιμίες και η χρηματοοικονομική αστάθεια λόγω της άσκησης διαφόρων νομισματικών πολιτικών από τις ανεπτυγμένες χώρες, συνέβαλαν στην μη ικανοποιητική επίδοση της παγκόσμιας οικονομίας τα τελευταία έτη. Η ταχεία οικονομική ανάπτυξη και η αύξηση της ζήτησης εισαγωγών στις ανεπτυγμένες χώρες, άφησε σχεδόν αμετάβλητο - σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (2,8% το 2014 και 2,4% το 2015) - το βαθμό ανάπτυξης του εμπορίου καθώς και την αύξηση της παραγωγής. Μάλιστα, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του ΠΟΕ, το 2015 σηματοδότησε την τέταρτη συνεχόμενη χρονιά κατά την οποία η αύξηση του όγκου των παγκόσμιων εμπορικών συναλλαγών κυμαίνεται κάτω από το 3% (WTO, 2016a : 18).

Την περίοδο 2012-2013, η αυξημένη ζήτηση για εισαγόμενα αγαθά και υπηρεσίες από την Κίνα και άλλες αναπτυσσόμενες οικονομίες αποτέλεσε το αντιστάθμισμα της αργής αύξησης του ΑΕΠ καθώς και της μειωμένης ζήτησης για εισαγωγές στις αναπτυγμένες χώρες, ιδίως σε χώρες της ζώνης του ευρώ. Ωστόσο, το 2015 η αύξηση της ζήτησης εισαγωγών στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική (ΗΠΑ) ισοφόρισε την μειωμένη ζήτηση για εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών στις αναπτυσσόμενες χώρες, αποζημιώνοντας κυρίως τους εξαγωγείς φυσικών πόρων (WTO, 2016a : 19).

Η Ασία συνέβαλε περισσότερο από κάθε άλλη περιοχή για την ανάκαμψη του παγκόσμιου εμπορίου μετά την οικονομική κρίση του 2008-2009. Ωστόσο, η παγκόσμια ζήτηση για εισαγωγές από την Κίνα μειώθηκαν το 2015, με άμεσο αποτέλεσμα το πάγωμα των ασιατικών οικονομιών. Το 2015, η Ασία συνέβαλε μόλις 0,6 ποσοστιαίες μονάδες στην παγκόσμια αύξηση της τάξης του 2,4 % του όγκου των εισαγωγών. Σε αντίθεση με άλλες περιοχές, το μερίδιο της Ασίας στην αύξηση των παγκόσμιων εισαγωγών άρχισε να συρρικνώνεται κατά το πρώτο τρίμηνο του 2015 (WTO, 2016a : 20).

Από το 2012, η συμβολή της Ευρώπης στην ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου παρουσιάζεται μειωμένη καθώς οι περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης πλήττονται από βαθύτατη οικονομική κρίση. Παρόλα αυτά από το 2015 η συνεισφορά της Ευρώπης ανέρχεται σε 1,5 ποσοστιαίες μονάδες στην παγκόσμια αύξηση της τάξης του 2,4 % του όγκου των εισαγωγών. Τούτο οφείλεται στη σταδιακή ανάκαμψη του εμπορίου εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τα έτη 2014 και 2015, η οποία συνέβαλε σημαντικά στην ανάκαμψη ολόκληρης της Ηπείρου (Ευρώπη) (WTO, 2016a : 21).

Εν προκειμένω, αξίζει να αναφέρουμε πως αν η Ευρώπη ολοκληρώσει τις συμφωνίες για το

ελεύθερο εμπόριο, τούτο μπορεί να οδηγήσει σε δυνητική αύξηση του ΑΕΠ της κατά 275 δις ευρώ. Με πιο απλά λόγια, θα είναι σαν να προσθέτουμε στην οικονομία μία χώρα του μεγέθους της Αυστρίας ή της Δανίας. Τούτο συνεπάγεται επίσης και τη δημιουργία 2,2 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας εντός της Ευρώπης.

Τέλος, το 2015 θετική υπήρξε η συμβολή των ΗΠΑ όσον αφορά στην αύξηση των εισαγωγών ανά τον κόσμο, ενώ αρνητικές συνεισφορές καταγράφηκαν για τη Λατινική Αμερική (-0,2%) καθώς και σε άλλες περιοχές, συμπεριλαμβανομένης της Αφρικής και της Μ. Ανατολής (-0,6%) (WTO, 2016a : 21).

**ΠΙΝΑΚΑΣ 3-4 : ΟΙ 10 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΙ ΕΙΣΑΓΩΓΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΕΙΣ
ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ**

RANK	ΕΞΑΓΩΓΕΙΣ (EXPORTERS)	ΑΞΙΑ ΣΕ US \$ (VALUE)	ΜΕΡΙΔΙΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ (SHARE)
1	Κίνα	2276 \$	13,8
2	ΗΠΑ	1606 \$	9,1
3	Γερμανία	1329 \$	8,1
4	Ιαπωνία	624 \$	3,8
5	Ολλανδία	567 \$	3,4
6	Η Δημοκρατία της Κορέας	527 \$	3,2
7	Χονγκ Κονγκ	511 \$	3,1
8	Γαλλία	505 \$	3,1
9	Ηνωμένο Βασίλειο	460 \$	2,8
10	Ιταλία	459 \$	2,8
RANK	ΕΙΣΑΓΩΓΕΙΣ (IMPORTERS)		
1	ΗΠΑ	2308 \$	13,8
2	Κίνα	1682 \$	10,1
3	Γερμανία	1050 \$	6,3
4	Ιαπωνία	648 \$	3,9
5	Ηνωμένο Βασίλειο	625 \$	3,7
6	Γαλλία	573 \$	3,4
7	Χονγκ Κονγκ	559 \$	3,3
8	Ολλανδία	505 \$	3
9	Η Δημοκρατία της Κορέας	436 \$	2,6

10	Καναδάς	436 \$	2,6
----	---------	--------	-----

Πηγή: WTO (2016c) : World trade statistical review 2016 : Table A6: Leading exporters and importers in world merchandise trade, 2015, in https://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/wts2016_e/wts16_chap9_e.htm

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα (Πίνακας 3-4), η Κίνα, οι ΗΠΑ, η Γερμανία και η Ιαπωνία αποτελούν για το 2015 τους τέσσερις κορυφαίους εμπόρους παγκοσμίως τόσο στις εξαγωγές εμπορευμάτων και υπηρεσιών όσο και στις εισαγωγές. Η Κίνα αποτελεί τον μεγαλύτερο εξαγωγέα εμπορικών αγαθών, με συνολικές εξαγωγές 2.276 τρις \$ και ποσοστό σχεδόν 14 % επί των παγκόσμιων εξαγωγών. Ακολουθούν οι ΗΠΑ με περίπου 1,6 τρις \$ και ποσοστό σχεδόν 9% επί του συνόλου των εξαγωγών παγκοσμίως, η Γερμανία με περίπου 1.330 τρις \$ και σχεδόν 8% επί του συνόλου των παγκόσμιων εξαγωγών και η Ιαπωνία με 624 δις \$ και ποσοστό 3,8 % επί των παγκόσμιων εξαγωγών. Ο πέμπτος μεγαλύτερος εξαγωγέας για το 2015 είναι η Ολλανδία, με συνολικές εξαγωγές 567 δις \$.

Ο μεγαλύτερος εισαγωγέας για το 2015 είναι οι ΗΠΑ , με εισαγωγές ύψους 2308 τρις \$ που αντιπροσωπεύουν σχεδόν το 14 % του συνόλου των εισαγωγών σε παγκόσμιο επίπεδο. Ακολουθεί η Κίνα με εισαγωγές ύψους 1682 τρις \$ και ποσοστό σχεδόν 10 % επί του συνόλου των παγκόσμιων εισαγωγών, η Γερμανία με εισαγωγές ύψους 1.050 τρις \$ και ποσοστό συμμετοχής στο σύνολο των εισαγωγών παγκοσμίως σχεδόν 6% και η Ιαπωνία με 648 δις \$ και ποσοστό σχεδόν 4 % επί των παγκόσμιων εισαγωγών. Το Ηνωμένο Βασίλειο είναι ο πέμπτος μεγαλύτερος εισαγωγέας αγαθών, με εισαγωγές ύψους 626 δις \$, αντιπροσωπεύοντας επίσης το σχεδόν 4 % του συνόλου των εισαγωγών παγκοσμίως.

Το 2015, η Ευρωπαϊκή Ένωση γνώρισε - μετά από μια μικρή αύξηση της τάξης του 2% την περίοδο 2012-2014 - μια μείωση της τάξης του 12 % επί της αξίας των εξαγωγών της. Η Ασία ξεπέρασε την Ευρώπη για πρώτη φορά όσον αφορά στο μερίδιό της επί των παγκόσμιων εξαγωγών με ποσοστό 36.17 % έναντι του 36.15 % που πέτυχε η Ευρώπη. Ωστόσο, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ασία, οι οποίες αποτελούν κορυφαίους προορισμούς των εξαγωγών, οι εισαγωγές εμπορευμάτων σε αυτές παρουσίασαν το 2015 σημαντική μείωση της τάξης του 13% και 14%, αντίστοιχα (WTO, 2016a : 44).

Όσον αφορά στην Ελλάδα, η τελευταία φορά που συμπεριλήφθηκε στον κατάλογο με τους μεγαλύτερους εισαγωγείς εμπορευμάτων παγκοσμίως ήταν το 2011 και συγκεκριμένα μεταξύ των

50 μεγαλύτερων εισαγωγέων παγκοσμίως, η Ελλάδα καταλάμβανε την 48η Θέση (προ-προ-τελευταία) (WTO, 2012 :26).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3-5 : ΟΙ 10 ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΙ ΕΙΣΑΓΩΓΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΕΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΣ			
RANK	ΕΞΑΓΩΓΕΙΣ (EXPORTERS)	ΑΞΙΑ ΣΕ US \$ (VALUE)	ΜΕΡΙΔΙΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ (SHARE)
1	ΗΠΑ	690 \$	14,6
2	Ηνωμένο Βασίλειο	345 \$	7,3
3	Κίνα	286 \$	6
4	Γερμανία	247 \$	5,2
5	Γαλλία	240 \$	5
6	Ολλανδία	178 \$	3,7
7	Ιαπωνία	168 \$	3,3
8	Ινδία	155 \$	3,3
9	Σιγκαπούρη	139 \$	2,9
10	Ιρλανδία	128 \$	2,7
RANK	ΕΙΣΑΓΩΓΕΙΣ (IMPORTERS)		
1	ΗΠΑ	469 \$	10,2
2	Κίνα	466 \$	10,1
3	Γερμανία	289 \$	6,3
4	Γαλλία	228 \$	4,9
5	Ηνωμένο Βασίλειο	208 \$	4,6
6	Ιαπωνία	174 \$	3,8
7	Ολλανδία	167 \$	3,4

8	Ιρλανδία	162 \$	3,3
9	Σιγκαπούρη	143 \$	3,1
10	Ινδία	122 \$	2,7

Πηγή : WTO (2016d) : World trade statistical review 2016 : Table A8: Leading exporters and importers in world trade in commercial services, 2015 in https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts16_chap9_e.htm

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 3-5), οι τέσσερις μεγαλύτεροι εξαγωγείς εμπορικών υπηρεσιών σε παγκόσμιο επίπεδο για το 2015 είναι οι ΗΠΑ με ποσοστό σχεδόν 15% επί του συνόλου των παγκόσμιων εξαγωγών εμπορικών υπηρεσιών, το Ηνωμένο Βασίλειο με ποσοστό σχεδόν 7%, η Κίνα με ποσοστό 6%, και η Γερμανία με ποσοστό 5,2%, ενώ στην πέμπτη θέση βρίσκεται η Γαλλία με ποσοστό 5% επί του συνόλου των εξαγωγών σε παγκόσμιο επίπεδο.

Αντίστοιχα, οι τέσσερις μεγαλύτεροι εισαγωγείς για το 2015 είναι η ΗΠΑ με ποσοστό 10,2% επί του συνόλου των παγκόσμιων εισαγωγών, η Κίνα με ποσοστό 10%, η Γερμανία με ποσοστό 6,3% και η Γαλλία με ποσοστό σχεδόν 5%, ενώ την πέμπτη θέση καταλαμβάνει Ηνωμένο Βασίλειο με ποσοστό 4,6% επί του συνόλου των εισαγωγών υπηρεσιών παγκοσμίως. Αξίζει δε να αναφέρουμε πως στον κατάλογο με τους μεγαλύτερους εισαγωγείς εμπορικών υπηρεσιών - παγκοσμίως - για το έτος 2015, η Ελλάδα βρίσκεται στην 33η Θέση (WTO, 2016d).

3.3. Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στη διεθνή επιχειρηματικότητα (Ξένες Άμεσες Επενδύσεις -ΞΑΕ).

Συστατικό της οικονομικής παγκοσμιοποίησης είναι επίσης η μεγάλη αύξηση των ξένων άμεσων επενδύσεων (ΞΑΕ) και, ακόμα περισσότερο, των επενδύσεων χαρτοφυλακίου (χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση). Οι ΞΑΕ αποτελούν μία δέσμη εισροών, η οποία περιλαμβάνει πέρα από τη μεταφορά κεφαλαίου και άλλους χρήσιμους και ουσιαστικούς «άυλους» πόρους όπως είναι π.χ. η τεχνογνωσία, οι ειδικές δεξιότητες διοίκησης, οι νέες μέθοδοι παραγωγής,

η τεχνολογία. Οι πόροι αυτοί, στο πλαίσιο των υποδειγμάτων της ενδογενούς οικονομικής μεγέθυνσης, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη και μεγέθυνση των χωρών δημιουργώντας οικονομίες κλίμακας στην παραγωγή (Κοτταρίδη & Γιακούλας, 2013 :6). Με λίγα λόγια, ΞΑΕ συνιστούν οι κινήσεις κεφαλαίων, οι οποίες επιτρέπουν είτε τη δημιουργία μιας μονάδας παραγωγής στο εξωτερικό, είτε την εξαγορά μιας ήδη υπάρχουσας μονάδας στο εξωτερικό. Ειδικότερα, ως ΞΑΕ χαρακτηρίζεται η μακροπρόθεσμη εκείνη επένδυση, η οποία πραγματοποιείται από έναν επενδυτή - κάτοικο μιας οικονομίας, στοχεύοντας στην απόκτηση ή την αύξηση ενός σταθερού ενδιαφέροντος σε μια άλλη επιχείρηση, σε μια άλλη οικονομία προσπαθώντας να διατηρήσει επιρροή στην διαχείριση (Ρήγας, 2012:9).

Όταν ένας επενδυτής αποκτά τουλάχιστον το 10% του μετοχικού κεφαλαίου μιας επιχείρησης σε άλλη χώρα, τότε ο συγκεκριμένος επενδυτής έχει δημιουργήσει μια ΞΑΕ. Όταν, αντίθετα ένας επενδυτής αποκτά ποσοστό μικρότερο του 10 % του μετοχικού κεφαλαίου μιας επιχείρησης, τότε δεν πρόκειται για άμεση επένδυση, αλλά για επένδυση χαρτοφυλακίου (Duce & De Espana, 2003: 3).

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 ο όγκος των άμεσων ξένων επενδύσεων παρουσιάζει ραγδαίους ρυθμούς αύξησης (Μελάς, 2007). Οι περισσότερες μεγάλες επιχειρήσεις (MNEs) έχουν αποκτήσει πλέον έναν παγκόσμιο προσανατολισμό αναφορικά με την επέκταση των δραστηριοτήτων τους και τη δημιουργία – ολοκλήρωση των επενδυτικών τους προγραμμάτων. Οι διεθνείς, οι παγκόσμιες και οι πολυεθνικές εταιρείες, αποτελούν σημαντικούς παίκτες στη διεθνή σκηνή, καθώς η ετήσια παραγωγή καθεμίας από αυτές υπερβαίνει συχνά το ΑΕΠ μικρών κρατών. Όπως παρατηρούμε στον πίνακα που ακολουθεί, οι διάφορες ονομασίες των MNEs, αντανakλούν και διαφορές στη φύση τους, ενώ και η κατανομή των αρμοδιοτήτων στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις από εταιρεία σε εταιρεία (Πεσμαζόγλου, 2015: 3-4).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3-6 : ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜΕΓΑΛΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (MNEs)

MNEs	Χαρακτηριστικά των MNEs
Διεθνείς Εταιρείες (International Companies)	Επιδίδονται αποκλειστικά στο διεθνές εμπόριο, δηλαδή εξαγωγές και εισαγωγές.
Παγκόσμιες Εταιρείες (Global Companies)	Χαρακτηρίζονται από την παραγωγή διεθνώς τυποποιημένων αγαθών και υπηρεσιών, με συγκεντρωτικό κεντρικό μανάτζμεντ της παραγωγής και πώλησης ανά τον κόσμο
Πολυεθνικές Εταιρείες (Multinational Companies) ή Διεθνικές Εταιρείες (Transnational Companies)	Έχουν την έδρα τους σε μία χώρα αλλά λειτουργούν σε πολλές άλλες, όπου οι θυγατρικές τους επηρεάζουν την απασχόληση, το εισόδημα και την κατανάλωση στη χώρα υποδοχής. Οι θυγατρικές αυτές ενδέχεται να διαφέρουν ως προς τον βαθμό της αυτονομίας τους, αλλά δεν μπορούν να βλάψουν τη μητρική εταιρεία.

Πηγή : Πεσμαζόγλου (2015: 3-4)

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να σημειώσουμε πως οι «πολυεθνικές» ή «διεθνικές» εταιρείες προσαρμόζονται πολύ ευκολότερα και πολύ πιο γρήγορα των υπολοίπων στις τοπικές συνθήκες (ως προς την παραγωγή ή την κατανάλωση) των χωρών υποδοχής, συνδυάζοντας τον παγκόσμιο κεντρικό σχεδιασμό με τις συγκεκριμένες τοπικές συνθήκες, γι' αυτό και συνήθως καλούνται με την ονομασία «Glocal (global+local) Companies» (Πεσμαζόγλου, 2015: 3-4). Η ικανότητα δε των πολυεθνικών να διασπών την παραγωγική αλυσίδα σε μικρά κομμάτια, στη συνέχεια να την «σπέρνουν» σε πολλές χώρες και μετά να την ενσωματώνουν στο παγκόσμιο παραγωγικό σύστημα που έχουν υφάνει, συνιστά ένα από τα σύμβολα της παγκοσμιοποίησης (Μελάς, 2007). Από την άλλη, χαρακτηριστικό των παγκόσμιων εταιριών αποτελεί το γεγονός ότι το τυποποιημένο αναγνωρίσιμο πλέον προϊόν τους πωλείται σε χώρες όλου του κόσμου χωρίς να υφίστανται διαφοροποιήσεις. Κλασικό παράδειγμα αποτελούν οι υπολογιστές και τα κινητά τηλέφωνα (Πεσμαζόγλου, 2015: 3-4).

Ειδικότερα, οι MNEs επενδύουν σε συγκεκριμένες χώρες, όταν εκτιμούν ότι οι εν λόγω χώρες ικανοποιούν τους στόχους τους (Μπιτζένης, 2003: 201-202). Οι επιχειρήσεις επιδίδονται σε

επενδύσεις, προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση στις μεγάλες και αναπτυσσόμενες αγορές, ούτως ώστε να πωλούν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τις οποίες παράγουν και όχι για να αποκτήσουν πρόσβαση σε χαμηλό κόστος εργασίας (Μελάς, 2007).

Όπως ορθά επισημαίνουν πολλοί οικονομικοί αναλυτές, για να καταστεί παγκοσμιοποιημένη μια χώρα, δεν αρκεί μόνο η επιθυμία αυτής να μετατρέψει την οικονομία της σε οικονομία της αγοράς, ανοίγοντας απλώς τα σύνορά της και προσελκύνοντας εισροές ΞΑΕ. Η παγκοσμιοποίηση μιας χώρας πρέπει να συνιστά το αποτέλεσμα της συμμετοχής των ξένων πολυεθνικών και τεράστιων ΞΑΕ, καθώς επίσης και των εισροών στη χώρα αποδέκτη (host country). Αν κάτι τέτοιο δεν συμβεί ποτέ, τότε η χώρα δεν θα επωφεληθεί από την παγκοσμιοποίηση (Μπιτζένης, 2003: 201-202). Στον πίνακα που ακολουθεί, καταγράφονται οι συνέπειες των ΞΑΕ στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών αποδεκτών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3-7 : ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΞΑΕ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΑΠΟΔΕΚΤΩΝ

- Οικονομική ανάπτυξη για τις χώρες αποδέκτες, ιδίως τις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες αντιμετωπίζουν θέματα ρευστότητας.
- Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, καθώς και εξειδικευμένων θέσεων εργασίας.
- Διάχυση της γνώσης και της τεχνολογίας.
- Αύξηση της παραγωγικότητας και της καινοτομίας
- Αντιμετώπιση της υψηλής ανεργίας και της περιορισμένης ρευστότητας στην αγορά, ιδίως σε περιόδους οικονομικής ύφεσης,

Πηγή : Krifa-Schneider και Matei (2010 : 54-55)

Στο σημείο, αυτό λοιπόν, παρατηρείται το εξής παράδοξο. Ενώ οι MNEs είναι αυτές που αποφασίζουν για το ποιες χώρες επωφελούνται από την οικονομική ολοκλήρωση (economic intergration – globalisation), καθώς και για το ποιες χώρες συμμετέχουν με επιτυχία στην τεράστια παγκοσμιοποιημένη οικονομική αλυσίδα, λόγω των μεγάλων επενδυτικών ευκαιριών που παρέχουν ορισμένες χώρες στις MNEs, όπως και του μεγάλου αριθμού των χωρών, οι οποίες αποτελούν τους εν δυνάμει αποδέκτες, έχουν ως αποτέλεσμα οι τελευταίες να επενδύουν εν τέλει μόνο σε συγκεκριμένες χώρες, απομονώνοντας τις λοιπές χώρες από το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα.

Επιπλέον, οι μικρότερες σε οικονομικό μέγεθος MNEs επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους κυρίως στις γειτονικές χώρες επιδιώκοντας την μεγιστοποίηση των κερδών τους και την ελαχιστοποίηση των δαπανών τους (regionalisation) αντίστοιχα. Το μερίδιο των ΞΑΕ δεν είναι το ίδιο σε όλες τις χώρες και οι εισροές ΞΑΕ στις λιγότερο αναπτυγμένες ή τις φτωχές χώρες παρουσιάζουν μικρή ή και καθόλου αύξηση (Μπιτζένης, 2003:202).

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε το Ινστιτούτο ΒΕΑ (2006) κίνητρα των επενδυτικών πρωτοβουλιών αποτελούν : η οικονομική δραστηριότητα, ο πληθυσμός, η γεωγραφική απόσταση (απόσταση της τοποθεσίας από τις κεντρικές δραστηριότητες μίας πολυεθνικής επιχείρησης), η πολιτιστική απόσταση, η ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου, οι συνθήκες εργασίας και η πολιτική σταθερότητα. Ο βασικότερος προσδιοριστικός παράγοντας της γεωγραφικής τοποθεσίας που επιλέγει να επενδύσει μία πολυεθνική είναι η εκμετάλλευση του χαμηλού κόστους εργασίας και η πρόσβασή της σε φτηνό εργατικό δυναμικό. Αντίθετα, σύμφωνα με την συγκεκριμένη έρευνα ο σημαντικότερος και ο πιο καθοριστικός παράγοντας φαίνεται να είναι πρόσβαση στις μεγάλες και ακμάζουσες αγορές (Kozlow, 2006).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3-8: ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΠΟΥ ΩΘΟΥΝ ΣΕ ΑΞΕ

- Αναζήτηση νέων αγορών (μεγάλου μεγέθους /ρυθμού ανάπτυξης / πληθυσμού κ.λπ.) με στόχο την επέκταση των δραστηριοτήτων, την αποφυγή δασμών και περιορισμών, καθώς και του συχνά απαγορευτικού κόστους των εξαγωγών.
- Αναζήτηση πόρων (φυσικών, τεχνολογικών κ.λπ.) σε χαμηλότερο κόστος από αυτό της χώρας προέλευσης.
- Αναζήτηση της αποτελεσματικότητας για την εκμετάλλευση οικονομιών κλίμακας και φάσματος και του χαμηλότερου κόστους εργατικού δυναμικού
- Μακροπρόθεσμος στρατηγικός σχεδιασμός με στόχο τη διατήρηση και την επέκταση των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων

Πηγή: Dunning (1993 : 19)

Παραπέρα, οι ΞΑΕ διακρίνονται σε «οριζόντιες» και «κάθετες». Συγκεκριμένα, οι οριζόντιες ΞΑΕ, οι οποίες συνήθως καλούνται ως επενδύσεις «αναζήτησης νέων αγορών», κατά κύριο λόγο στοχεύουν στην πώληση των παραγόμενων από την επένδυση προϊόντων (Franco et all., 2008: 7, 12). Για την προσέλκυση μιας τέτοιας επένδυσης θα πρέπει : πρώτον, οι αγορές στις συγκεκριμένες χώρες να είναι ανεπτυγμένες ή τουλάχιστον να βρίσκονται σε φάση ανάπτυξης και δεύτερον, η

επιλογή της παραγωγής των συγκεκριμένων προϊόντων – τα οποία προορίζονται να πουληθούν στη συγκεκριμένη χώρα - να είναι από οικονομικής πλευράς περισσότερο συμφέρουσα συγκριτικά με την εισαγωγή των ιδίων προϊόντων από την χώρα όπου έχει την έδρα της η πολυεθνική επιχείρηση (Economou & Hassapis, 2015:182). Τούτο προκύπτει, άλλωστε, και από τις σχετικές οικονομετρικές μελέτες, σύμφωνα με τις οποίες τον σημαντικότερο παράγοντα για τον προσδιορισμό της χώρας όπου τελικά θα επιλέξουν οι επενδυτές να πραγματοποιήσουν μία ΞΑΕ αποτελεί το επίπεδο ανάπτυξης της εγχώριας αγοράς για τις υπονήφιες χώρες υποδοχής ΞΑΕ (Μελάς, 2007).

Με τον όρο «κάθετες» ΞΑΕ, νοείται η κίνηση των κεφαλαίων από χώρα σε χώρα μέχρις ότου επιτευχθεί η αποτελεσματικότερη αξιοποίησή τους (Franco et all., 2008: 8). Τούτο επιτυγχάνεται μέσω της διασύνδεσής του με τις καταλληλότερες μορφές οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας καθώς και με τους αναγκαίους φυσικούς πόρους, προκειμένου να παραχθεί το επιθυμητό τελικό παραγωγικό αποτέλεσμα. Προκειμένου να προσελκυστούν ΞΑΕ τέτοιου τύπου πρέπει να συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις, όπως π.χ. χαμηλό κόστος εργασίας, χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές επί της κερδοφορίας, χαμηλού επιπέδου ή «ευέλικτα» πρότυπα εργασιακής ή περιβαλλοντικής προστασίας. Οι κάθετες ΞΑΕ θεωρούνται συνήθως ως επενδύσεις που κατευθύνονται κυρίως προς χώρες χαμηλού κόστους εργασίας, αλλά όχι μόνο (Μελάς, 2007).

3.4. Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στις οικονομίες των χωρών.

Η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει σημαντικά και με ποικίλους τρόπους τις αναπτυσσόμενες χώρες, οδηγώντας σε εκ νέου ομαδοποιήσεις και στην πρόκληση του φαινομένου χωρών που βρίσκονται στο περιθώριο της διεθνούς κοινότητας κρατών, εξαιτίας της φτώχειας και της ανισότητας που επικρατεί στο εσωτερικό τους. Οι προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας επικεντρώνονται στο πώς θα ξεφύγουν αυτές οι «ξεχασμένες», «περιθωριοποιημένες» λιγότερο αναπτυγμένες χώρες από τη φτώχεια [«στόχοι της χιλιετίας» (Millennium Development Goals)]. Οι 48 αυτές χώρες, οι οποίες συμμετέχουν κατά κανόνα στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ), αντιπροσωπεύουν μεν το 12% του παγκόσμιου πληθυσμού αλλά μόλις το 2% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Επιπρόσθετα, οι χώρες αυτές έχουν πολύ χαμηλό δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης (Πεσμαζόγλου, 2015: 4).

Σύμφωνα με τον ΠΟΕ δεν υπάρχει ένας επίσημος ορισμός που να καθορίζει απόλυτα πότε μία οικονομία πρέπει να θεωρείται ως αναπτυγμένη και πότε ως αναπτυσσόμενη. Ο διαχωρισμός

αυτός συνιστά τον τρόπο με τον οποίον υποδηλώνεται η επιτυχία και η ευημερία μιας οικονομίας ή μιας χώρας. Έτσι, μία αναπτυγμένη οικονομία απολαμβάνει σταθερή οικονομική μεγέθυνση και ασφάλεια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3-9: ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΩΝ

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Χαμηλός δείκτης γεννήσεων ➤ Υψηλό προσδόκιμο ζωής ➤ Υψηλό μορφωτικό επίπεδο
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Εξαγωγή υψηλής προστιθέμενης αξίας προϊόντων ➤ Υψηλό ακαθάριστο εθνικό προϊόν.

Πηγή: Γκέκας (2015)

Όσον αφορά στην Ελλάδα, αυτή ανήκει και επίσημα στις αναπτυγμένες χώρες του κόσμου, ωστόσο στα χρόνια της κρίσης έχει αναπτύξει σοβαρά στοιχεία που παραπέμπουν στις καθαρά αναπτυσσόμενες ή υπανάπτυκτες χώρες (βλ. τον πίνακα που ακολουθεί), ακολουθώντας μία επικίνδυνη πορεία όχι μόνο για την μελλοντική της ανάπτυξη αλλά και για την ίδια την ύπαρξή της.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3-10 : ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Χαμηλό επίπεδο ζωής ➤ Το χαμηλό κατά κεφαλή εισόδημα
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Υψηλά ποσοστά φτώχειας.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Κοινωνική & οικονομική ανισότητα ➤ Υψηλό ποσοστό ανεργίας ➤ Χαμηλό επίπεδο παραγωγικότητας ➤ Εξαγωγές πρωτογενών προϊόντων μη προστιθέμενης αξίας ➤ Έλλειψη πόρων ➤ Έλλειψη εθνικής κυριαρχίας και δημιουργία εξάρτησης από πολιτικά και οικονομικά

ισχυρότερες χώρες, αναφορικά με το εμπόριο, την πρόσβαση στην τεχνολογική εξάρτηση, την πολιτική και οικονομική βοήθεια.

- Η ποιότητα της εκπαίδευσης και η αδυναμία της να αναπτύξει ένα σοβαρό επαγγελματικό περιβάλλον όπου θα μπορούσε να αναπτυχθεί η επιχειρηματικότητα

Πηγή: Γκέκας (2015)

Πιο αναλυτικά, το πλαίσιο εντός του οποίου χαρακτηρίζονται ως «αναπτυγμένες» ή «αναπτυσσόμενες» οι χώρες διαμορφώνεται από τρεις διεθνείς οργανισμούς: (α) το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), (β) τα Ηνωμένα Έθνη (ΗΕ) και (γ) την Παγκόσμια Τράπεζα (ΠΤ). Τα ΗΕ αξιολογούν την ανάπτυξη των χωρών βάσει περισσότερο ανθρωποκεντρικών κριτηρίων σε αντίθεση με το ΔΝΤ και την ΠΤ, οι οποίοι αξιολογούν την ανάπτυξη μιας χώρας με καθαρά οικονομικά κριτήρια. Ως εκ τούτου, το ποσοστό των αναπτυγμένων χωρών με βάση τα ΗΕ εμφανίζεται αισθητά πιο υψηλό σε σχέση με την αξιολόγηση των υπόλοιπων οργανισμών. Η αξιολόγηση προκύπτει από το ετήσιο Μεικτό Εθνικό Εισόδημα (ΜΕΕ). Οι χώρες με ΜΕΕ μικρότερο από US\$11.905 εκατ. χαρακτηρίζονται από την Παγκόσμια Τράπεζα ως αναπτυσσόμενες. Σύμφωνα με την πρόσφατη αξιολόγηση της Παγκόσμιας Τράπεζας, η Ελλάδα κατέχει την 48^η θέση με US\$22.090 εκατ. στην παγκόσμια κατάταξη με βάση το ετήσιο μεικτό εθνικό εισόδημα, και την 54^η με US\$26.130 εκατ. βάσει της αγοραστικής της δύναμης. Τέλος, με κριτήριο το ΑΕΠ η Ελλάδα κατέχει την 45^η θέση με US\$237,592 εκατ. (Γκέκας, 2015).

Η ολοένα μεγαλύτερη παγκόσμια οικονομική ολοκλήρωση, ή παγκοσμιοποίηση όπως έχει καθιερωθεί να λέγεται, δημιουργεί πάμπολλες ευκαιρίες, καθώς διευκολύνει την πρόσβαση των επιχειρήσεων της ΕΕ σε νέες και διευρυνόμενες αγορές και σε χρηματοδοτικούς και τεχνολογικούς πόρους, και παράλληλα αυξάνει τις επιλογές των Ευρωπαίων καταναλωτών από την άποψη της ποικιλίας προϊόντων και τιμών. Έτσι διανοίγονται για την Ένωση προοπτικές για σημαντικά οφέλη όσον αφορά την αύξηση της παραγωγικότητας και των πραγματικών αποδοχών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι το ένα πέμπτο περίπου της αύξησης του βιοτικού επιπέδου στην ΕΕ των 15 τα τελευταία πενήντα χρόνια οφείλεται στην παγκοσμιοποίηση. Για τον λόγο αυτό, η ΕΕ τάσσεται σταθερά υπέρ ενός μεγαλύτερου οικονομικού ανοίγματος, και η εμπορική της πολιτική αποτελεί σημαντικό μέσο για την προώθηση της ελευθέρωσης του παγκόσμιου εμπορίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ:

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ.

Η παγκοσμιοποίηση, λόγω της γενικότερης αοριστίας της ως έννοια, δεν δύναται να μετρηθεί αποτελεσματικά ως σύνολο ή ως διαδικασία. Ένας βασικός λόγος είναι το γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση ως όρος θεωρείται αρκετά πολύπλοκος, εξαιτίας των πολλαπλών μορφών της. Οι μορφές που λαμβάνει η παγκοσμιοποίηση δύναται να μετρηθούν με δείκτες ποσοτικούς, αντικατοπτρίζοντας τη διαδικασία (process), ωστόσο οι μετρήσεις αυτές δεν μπορούν να προσδώσουν μια συνολική εικόνα για την πορεία της παγκοσμιοποίησης (Μποζίνης, 2006:51-52).

Ένας τρόπος μέτρησης της οικονομικής παγκοσμιοποίησης για παράδειγμα, μπορεί να γίνει με τη χρήση οικονομικών δεικτών και τη συγκριτική ανάλυση δεικτών που αναφέρονται στις διεθνείς ροές του εμπορίου. Ένας άλλος τρόπος είναι η συγκριτική ανάλυση δεικτών της δύναμης πολυεθνικών επιχειρήσεων (ΞΑΕ) και του ποσοστού που κατέχουν στο διεθνές εμπόριο. Στα πλαίσια του διεθνούς εμπορίου καταμέτρηση μπορεί να συντελεστεί επίσης και με τη συγκριτική αναφορά ή χρησιμοποίηση δεικτών που αναφέρονται στις ροές των κεφαλαίων των διεθνών και ενοποιημένων χρηματιστηριακών και χρηματοπιστωτικών αγορών. Η μέτρηση της οικονομικής παγκοσμιοποίησης μπορεί να συντελεστεί ακόμη και με τη χρήση δεικτών για την ενσωμάτωση και χρήση νέων τεχνολογιών.

Οι ως άνω συγκρίσιμοι δείκτες μπορούν να δώσουν μια σχετική εικόνα της παγκοσμιοποίησης, αλλά πάντα με σχετικές μετρήσεις και όχι συνολικά ή απόλυτα αποτελέσματα. Έναν τρόπο μέτρησης της παγκοσμιοποίησης μας δίνει το Global Policy Forum, το οποίο αναφέρει ότι λόγω της πολλαπλής διαδικασίας είναι αδύνατο να καταμετρηθεί και χρησιμοποιεί δείκτες για να δώσει μια εικόνα όσον αφορά την αλλαγή στη δημογραφική κατάσταση (demographic change), την οικονομική ενοποίηση των αγορών (economic integration), τη χρήση της τεχνολογίας (technology), δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο ψηφιακό χάσμα (digital divide) και τέλος στην κοινωνική και πολιτισμική αλλαγή (cultural change).

Η παγκοσμιοποίηση είναι μια ευρεία έννοια που χρησιμοποιείται περιστασιακά για να περιγράψει μια ποικιλία φαινομένων που αντανακλά την αύξηση των οικονομικών, κοινωνικών και

πολιτικών αλληλεξαρτήσεων των χωρών. Παρά την αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με την παγκοσμιοποίηση, όπως αναφέραμε και παραπάνω, δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός, ούτε και ένα συγκεκριμένο πρότυπο μέτρησης για την παγκοσμιοποίηση. Η αύξηση του αριθμού των χωρών που συμμετέχουν στον παγκοσμιοποιημένο κόσμο, οδήγησε στην αύξηση της ανησυχίας αναφορικά με την παγκοσμιοποίηση και τις επιπτώσεις της στις διάφορες πτυχές της ζωής. Κατά τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίον η παγκοσμιοποίηση μας επηρεάζει, προκύπτει ανάγκη για τη μέτρηση της παγκοσμιοποίησης, όχι μόνο για να γνωρίζουμε τις επιπτώσεις του, αλλά και για να μπορέσουμε να το διαχειριστούμε (Samimi, Lim & Buang, 2011:1). Έχει προταθεί ένας αριθμός μετρήσεων παγκοσμιοποίησης. Στη συνέχεια, παρέχουμε μια ταξινόμηση, η οποία κατηγοριοποιεί τις πρόσφατες μετρήσεις της παγκοσμιοποίησης με βάση τον ορισμό της σε ενιαία και συνθετικές ενδείξεις. Στη συνέχεια περιγράφονται οι δείκτες, η μέθοδος και η διαθεσιμότητα των δεδομένων, και αναλύονται ορισμένες από τις ατέλειές τους.

4.1. Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης KOF.

Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης KOF αποτελεί έναν γενικό δείκτη, ο οποίος καταγράφει και αναλύει τις τρεις βασικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης για κάθε χώρα ξεχωριστά και πιο συγκεκριμένα :

(α) την οικονομική, η οποία χαρακτηρίζεται από ροές εμπορευμάτων, κεφαλαίων και υπηρεσιών, οι οποίες καλύπτουν μεγάλες αποστάσεις, καθώς και τις σχετικές πληροφορίες και αντιλήψεις που συνοδεύουν τις ανταλλαγές της αγοράς.

(β) την πολιτική, η οποία χαρακτηρίζεται από τη διάχυση των κυβερνητικών πολιτικών και

(γ) την κοινωνική, που εκφράζεται ως η εξάπλωση των ιδεών, των πληροφοριών, των εικόνων και των ανθρώπων.

Βάσει του δείκτη KOF η παγκοσμιοποίηση ορίζεται ως μια διαδικασία κατάργησης των εθνικών συνόρων και ενσωμάτωσης μιας χώρας στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Οι Clark (2000), Norris (2000) και Keohane & Nye (2000), ορίζουν την παγκοσμιοποίηση ως μια διαδικασία δημιουργίας δικτύων των συνδέσεων μεταξύ των φορέων σε πολυ-ηπειρωτικές αποστάσεις, με τη μεσολάβηση μιας ποικιλίας ροών συμπεριλαμβανομένων των ατόμων, των πληροφοριών, των ιδεών, των κεφαλαίων και των αγαθών. Ως εκ τούτου, η συμμετοχή μιας χώρας

στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης υπολογίζεται βάσει των ακόλουθων μεταβλητών :

- ◆ Οικονομικές ροές
- ◆ Οικονομικοί περιορισμοί
- ◆ Δεδομένα σχετικά με τις ροές πληροφοριών, ιδεών, κεφαλαίων και αγαθών
- ◆ Δεδομένα αναφορικά με τις διαπροσωπικές σχέσεις
- ◆ Δεδομένα αναφορικά με την πολιτισμική εγγύτητα

Εν προκειμένω θα πρέπει να σημειωθεί ότι Ο δείκτης KOF δεν προσαρμόζεται στα γεωγραφικά χαρακτηριστικά των χωρών (Samimi, Lim & Buang, 2011: 9).

Τα αποτελέσματα του δείκτη KOF δημοσιοποιήθηκαν και αναλύθηκαν για πρώτη φορά από τον Dreher (2002, 2006, 2008). Τα δε διαθέσιμα δεδομένα αφορούσαν την περίοδο από το 1970 έως και το 2008.

Σήμερα ο δείκτης KOF αφορά συνολικά 180 χώρες και εισάγει μια ενημερωμένη έκδοση του αρχικού δείκτη, χρησιμοποιώντας πιο πρόσφατα στοιχεία και όχι όσα ήταν διαθέσιμα στο παρελθόν. Ειδικότερα, η οικονομική πτυχή του KOF εξετάζει τους όγκους εμπορίου και τις ροές επενδύσεων που δέχεται μια χώρα αλλά και αναμειγνύεται μια χώρα, δηλαδή εξετάζει και τις εισροές και τις εκροές επενδύσεων, αλλά και τις εισαγωγές και εξαγωγές εμπορίου (προϊόντων και υπηρεσιών και μετακίνηση κεφαλαίου). Επομένως, αναλύει και τους εμπορικούς περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίου που πιθανόν να υπάρχουν. Επιπλέον, αντανακλά και την αντίληψη που υπάρχει για τα χρηματιστήρια. Επομένως, συνάγονται συμπεράσματα αναφορικά με τα μέτρα προστατευτισμού της εγχώριας οικονομίας σε όρους εμπορίου και κίνησης κεφαλαίου που ενδεχομένως να υφίστανται για κάθε μια χώρα ξεχωριστά (Μπιτζένης, 2014:261-262).

Όσον αφορά την πολιτική πτυχή της παγκοσμιοποίησης, για την εκτίμησή της λαμβάνεται υπόψη ο αριθμός των ξένων πρεσβειών σε μία χώρα, ο αριθμός των διεθνών οργανισμών στους οποίους μία χώρα είναι μέλος και ο αριθμός των ειρηνευτικών αποστολών του ΟΗΕ, στους οποίους συμμετείχε μία χώρα.

Παραπέρα, η κοινωνική πτυχή του δείκτη μέτρησης της παγκοσμιοποίησης του KOF

αντανακλά το μέγεθος των ιδεών και της πληροφόρησης που ανταλλάσσονται σε κοινωνικό επίπεδο μεταξύ δύο ή παραπάνω χωρών και πιο συγκεκριμένα μετρά το εύρος διάχυσης των ιδεών, της πληροφόρησης, των εικόνων και των ανθρώπων, ενώ η πολιτική πτυχή του δείκτη μέτρησης της παγκοσμιοποίησης του KOF αντανακλά το βαθμό πολιτικής συνεργασίας μεταξύ δύο ή παραπάνω χωρών, καθώς και τη διάχυση των κυβερνητικών πολιτικών (Μπιτζένης, 2014:261-262).

Τέλος, ο γενικός δείκτης μέτρησης της παγκοσμιοποίησης του KOF αναλύεται σε μία κλίμακα από το 1 έως το 10 και είναι αποτέλεσμα μιας έκφρασης της ανάλυσης των 23 μεταβλητών πάντοτε σταθμισμένες με ειδικό βάρος η κάθε μία (Μπιτζένης, 2014:261-262). Μεγαλύτερη τιμή κάθε μεταβλητής υποδηλώνει μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Κατά συνέπεια, όταν οι υψηλότερες τιμές της αρχικής μεταβλητής υποδηλώνουν μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στην παγκοσμιοποίηση για τον μετασχηματισμό των μεταβλητών χρησιμοποιείται ο τύπος $V_i - V_{min} / V_{max} - V_{min} \times 10$, ενώ αντίθετα στην περίπτωση που υψηλότερες τιμές της αρχικής μεταβλητής υποδηλώνουν χαμηλότερο ποσοστό συμμετοχής στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης για τον μετασχηματισμό των μεταβλητών, χρησιμοποιείται ο τύπος $V_{max} - V_i / V_{max} - V_{min} \times 10$.

Οι 30 χώρες παγκοσμίως που σύμφωνα με τον δείκτη KOF του 2016 είναι οι πιο παγκοσμιοποιημένες φαίνονται στον ακόλουθο πίνακα με κορυφαία επίδοση από την Ολλανδία, έπεται η Ιρλανδία, το Βέλγιο, η Αυστρία και η Ελβετία. Η Κύπρος καταλαμβάνει τη 14η θέση, ενώ η Ελλάδα την 22η θέση. Η Ιταλία βρίσκεται στην 24η θέση, ενώ η Γερμανία έχει πέσει στην 27η θέση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4-1 : ΟΙ 30 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΓΕΝΙΚΟ ΔΕΙΚΤΗ ΚΟF INDEX OF GLOBALIZATION 2016

Rank	Country	Globalization Index
1	Ολλανδία	91.70
2	Ιρλανδία	91.64
3	Βέλγιο	90.51
4	Αυστρία	89.83
5	Ελβετία	87.01
6	Σιγκαπούρη	86.93
7	Δανία	86.44
8	Σουηδία	85.92
9	Ουγγαρία	85.78
10	Καναδάς	85.67
11	Φιλανδία	85.47
12	Πορτογαλία	85.08
13	Νορβηγία	84.24
14	Κύπρος	84.07
15	Ισπανία	83.73
16	Σλοβακία	83.62
17	Δημοκρατία της Τσεχίας	83.60
18	Λουξεμβούργο	83.55
19	Γαλλία	82.61
20	Ηνωμένο Βασίλειο	81.97
21	Αυστραλία	81.93
22	Ελλάδα	80.40
23	Πολωνία	79.90
24	Ιταλία	79.59
25	Μαλαισία	79.14
26	Εσθονία	78.46
27	Γερμανία	78.24
28	Ν. Ζηλανδία	78.15
29	Λιθουανία	77.26
30	Βουλγαρία	77.16

Αμέσως παρακάτω αναλύουμε όλες τις πτυχές του δείκτη ΚΟΦ : οικονομική, πολιτική και κοινωνική παγκοσμιοποίηση (βλ. Πίνακες 4-2, 4-3, και 4-4 αντίστοιχα).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4-2: ΟΙ 50 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΟΦ INDEX OF ECONOMIC GLOBALIZATION 2016		
Rank	Country	Economic Globalization
1	Σιγκαπούρη	96.06
2	Ιρλανδία	93.08
3	Λουξεμβούργο	91.80
4	Ολλανδία	90.89
5	Μάλτα	90.28
6	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	88.39
7	Ουγγαρία	86.85
8	Εσθονία	86.11
9	Βέλγιο	85.95
10	Μπαχρέιν	85.51
11	Μαυρίκιος	85.23
12	Σλοβακία	83.63
13	Αυστρία	83.25
14	Κύπρος	83.11
15	Δημοκρατία της Τσεχίας	82.89
16	Γεωργία	82.56
17	Φιλανδία	82.23
18	Μαλαισία	81.46
19	Πορτογαλία	81.35
20	Δανία	81.17
21	Ν. Ζηλανδία	81.05
22	Παναμάς	80.87
23	Λατβία	80.79

24	Σουηδία	80.56
25	Μπρουνάι - Νταρουσαλάμ	79.33
26	Ομάν	79.23
27	Ελβετία	77.78
28	Χιλή	77.42
29	Κατάρ	77.22
30	Βουλγαρία	77.02
31	Νορβηγία	76.76
32	Μοντενέγκρο	76.37
33	Σεϋχέλλες	76.16
34	Καναδάς	76.12
35	Τρινιντάντ και Τομπάγκο	75.97
36	Πολωνία	75.72
37	Λιθουανία	75.48
38	Ισπανία	74.80
39	Ισλανδία	74.56
40	Σλοβενία	74.37
41	Μογγολία	74.14
42	Ισραήλ	73.68
43	Αυστραλία	73.64
44	Κροατία	72.79
45	Περού	72.30
46	Μπαρμπέιντος	71.80
47	Ελλάδα	71.39
48	Ταϊλάνδη	70.69
49	Παπούα – Νέα Γουινέα	70.02
50	Σουαζιλάνδη	70.00

Πηγή: 2016 KOF Index of Globalization

Όπως παρατηρούμε στην οικονομική πτυχή της παγκοσμιοποίησης το 2016 στην πρώτη θέση βρίσκεται για μια ακόμη χρονιά η Σιγκαπούρη, ενώ ακολουθούν η Ιρλανδία, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία και η Μάλτα. Η Κύπρος κατέχει την 14η θέση, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται αρκετά παρακάτω στον πίνακα κατάταξης και συγκεκριμένα στην θέση 47.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4-3: ΟΙ 30 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΟF INDEX OF POLITICAL GLOBALIZATION 2016

Rank	Country	Political Globalization
1	Ιταλία	97.53
2	Γαλλία	97.29
3	Βέλγιο	96.51
4	Αυστρία	96.37
5	Ισπανία	95.99
6	Ηνωμένο Βασίλειο	94.95
7	Σουηδία	94.65
8	Βραζιλία	94.31
9	Ολλανδία	94.01
10	Ελβετία	93.41
11	Καναδάς	93.17
12	Αίγυπτος	93.01
13	Αργεντινή	92.88
14	Τουρκία	92.53
15	Νορβηγία	92.26
16	ΗΠΑ	92.19
17	Δανία	92.12
18	Ρωσική Ομοσπονδία	92.10
19	Ελλάδα	92.05
20	Γερμανία	91.94
21	Φιλανδία	91.89
22	Ινδία	91.78
23	Ουγγαρία	91.19
24	Νιγηρία	90.72
25	Ιρλανδία	90.69
26	Αυστραλία	90.64
27	Δημοκρατία της Κορέας	90.14
28	Ρουμανία	90.05

29	Μαρόκο	89.82
30	Ιαπωνία	89.41

Πηγή: 2016 KOF Index of Globalization

Όσον αφορά στην πολιτική πτυχή της παγκοσμιοποίησης, στην πρώτη θέση διακρίνουμε την Ιταλία. Ακολουθούν η Γαλλία, το Βέλγιο, η Αυστρία, η Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η Ελλάδα βρίσκεται στη θέση 19 και μια θέση κάτω από αυτή εντοπίζουμε τη Γερμανία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4-4: ΟΙ 30 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟ ΔΕΙΚΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ KOF INDEX OF SOCIAL GLOBALIZATION 2016

Rank	Country	Social Globalization
1	Αυστρία	91.30
2	Σιγκαπούρη	91.15
3	Ελβετία	91.10
4	Ιρλανδία	90.98
5	Ολλανδία	90.77
6	Βέλγιο	90.45
7	Πουέρτο Ρίκο	90.36
8	Καναδάς	89.26
9	Κύπρος	88.21
10	Δανία	87.29
11	Γαλλία	87.14
12	Ηνωμένο Βασίλειο	86.08
13	Πορτογαλία	85.59
14	Νορβηγία	85.49
15	Σουηδία	84.63
16	Γερμανία	84.53
17	Φιλανδία	83.84
18	Αυστραλία	83.43
19	Ισπανία	83.23
20	Σλοβακία	82.63
21	Δημοκρατία της Τσεχίας	82.40
22	Λιθουανία	80.89
23	Ουγγαρία	80.79
24	Ελλάδα	80.43

25	Κατάρ	79.54
26	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	79.52
27	Κουβέιτ	79.40
28	ΗΠΑ	79.15
29	Λιχτενστάιν	79.03
30	Λουξεμβούργο	78.73

Πηγή: 2016 KOF Index of Globalization

Στην κοινωνική πτυχή της παγκοσμιοποίησης πρώτη χώρα στον πίνακα κατάταξης του KOF είναι η Αυστρία και ακολουθούν η Σιγκαπούρη, η Ελβετία, η Ιρλανδία, η Ολλανδία και το Βέλγιο. Η Κύπρος καταλαμβάνει την 9η θέση, η Γαλλία την 11η, η Γερμανία τη 16η, ενώ η Ελλάδα την 24η θέση.

4.2. Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης A.T. Kearney/Foreign Policy.

Ένας εξίσου σημαντικός δείκτης παγκοσμιοποίησης είναι ο A.T. Kearney, ο οποίος ρίχνει φως σε σημαντικά ζητήματα που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση σε 62 βασικές προηγμένες και αναδύομενες αγορές σε όλο τον κόσμο. Ο δείκτης A.T. Kearney εξετάζει 84 πόλεις από όλες τις ηπείρους (δείκτης των παγκόσμιων πόλεων). Ο δε υπολογισμός του βαθμού ένταξής τους στην παγκοσμιοποίηση γίνεται βάσει 26 δεικτών, οι οποίοι καλύπτουν 5 κύριες διαστάσεις : (α) την επιχειρηματική δραστηριότητα, (β) το ανθρώπινο κεφάλαιο, (γ) την ανταλλαγή πληροφοριών, (δ) την πολιτιστική εμπειρία και (ε) την πολιτική συμμετοχή.

Πιο αναλυτικά, η επιχειρηματική δραστηριότητα καταγράφεται βάσει του αριθμού των επιτελείων σημαντικών παγκόσμιων επιχειρήσεων, των τοποθεσιών κορυφαίων εταιρειών παροχής επιχειρηματικών υπηρεσιών, την αξία των αγορών κεφαλαίων μιας πόλης, τον αριθμό των διεθνών συνεδρίων και τη ροή των αγαθών μέσω λιμανιών και αεροδρομίων. Η στάθμιση στα αποτελέσματα του συνολικού δείκτη είναι 30 %.

Το ανθρώπινο κεφάλαιο εκτιμά την ικανότητα μιας πόλης να προσελκύει ταλαντούχους επαγγελματίες, καθώς και φοιτητές, η οποία υπολογίζεται βάσει του αριθμού των κατοίκων που είναι ξένοι υπήκοοι, της ποιότητας των πανεπιστημίων τους και τον αριθμό του διεθνούς φοιτητικού πληθυσμού. Η στάθμιση στο συνολικό δείκτη του ανθρώπινου κεφαλαίου είναι 30%.

Η ανταλλαγή πληροφοριών εξετάζει το πόσο εύκολα διαδίδονται τα νέα και οι πληροφορίες στο εσωτερικό μιας πόλης, αλλά και πέρα από αυτή, βάσει ορισμένων δεδομένων, όπως για παράδειγμα η πρόσβαση σε μεγάλα τηλεοπτικά δίκτυα, η διαδικτυακή παρουσία της πόλης, ο αριθμός των ειδησεογραφικών πρακτορείων εντός της πόλης, η ελευθερία της έκφρασης του Τύπου κλπ. Η στάθμιση στο συνολικό δείκτη είναι 15 %.

Η πολιτιστική εμπειρία καταγράφει τον αριθμό ενδιαφερόντων που υπάρχουν σε μια πόλη όπως για παράδειγμα ο αριθμός σημαντικών αθλητικών γεγονότων που λαμβάνουν χώρα στην πόλη αυτή, ο αριθμός των μουσείων, των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων, ο αριθμός των διεθνών τουριστών κλπ. Η στάθμιση στο συνολικό δείκτη είναι 15 %.

Η πολιτική συμμετοχή εκτιμά πώς η πόλη επηρεάζει τον παγκόσμιο πολιτικό διάλογο βάσει του αριθμού των ξένων πρεσβειών και προξενείων, διεθνών οργανισμών αλλά και τοπικών με διεθνή επιρροή, καθώς και τον αριθμό των πολιτικών συνεδρίων που φιλοξενεί μια πόλη.

Ειδικότερα, χρησιμοποιώντας ένα μοναδικό στατιστικό μετρητή, ο δείκτης A.T. Kearney κατατάσσει τις πόλεις με βάση τα επίπεδα της οικονομικής, κοινωνικής, τεχνολογικής και πολιτικής ολοκλήρωσής τους συγκριτικά με τον υπόλοιπο κόσμο. Ωστόσο, ο τρόπος εκτίμησης του βαθμού παγκοσμιοποίησης κάθε πόλης ανανεώνεται συνεχώς, ούτως ώστε να αντικατοπτρίζει με μεγαλύτερη ακρίβεια την εξέλιξή τους.

Στον Πίνακα (Πίνακας 4-5) που ακολουθεί καταγράφονται οι πενήντα περισσότερο παγκοσμιοποιημένες πόλεις σύμφωνα με τον δείκτη A.T. Kearney για το διάστημα 2008 -2016 .

ΠΙΝΑΚΑΣ 4-5. ΟΙ 50 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ Α. Τ. KEARNEY ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 2008-2016 -Α.Τ. KEARNEY GLOBAL CITIES 2016

City Rank						City
2016	2015	2014	2012	2010	2008	

1	2	2	2	2	2	Λονδίνο
2	1	1	1	1	1	Νέα Υόρκη
3	3	3	3	4	3	Παρίσι
4	4	4	4	3	4	Τόκιο
5	5	5	5	5	5	Χονγκ Κονγκ
6	6	7	6	7	6	Λος Άντζελες
7	7	6	7	6	8	Σικάγο
8	8	8	11	8	7	Σιγκαπούρη
9	9	15	14	15	12	Πεκίνο
10	10	-	-	-	-	Ουάσινγκτον
11	11	11	8	10	9	Σεούλ
12	12	14	9	11	13	Βρυξέλλες
13	16	13	18	17	14	Μαδρίτη
14	15	16	12	9	16	Σίδνεϊ
15	19	21	32	-	-	Μελβούρνη
16	17	18	20	16	17	Βερολίνο
17	13	10	16	14	10	Τορόντο
18	14	-	-	-	-	Μόσχα
19	18	17	13	18	18	Βιέννη
20	21	26	21	21	20	Σανγκάι
21	20	19	22	22	33	Μπουένος Άιρες
22	25	23	26	29	23	Άμστερνταμ
23	22	20	17	12	15	Σαν Φρανσίσκο
24	23	22	15	19	29	Βοστώνη
25	29	29	37	41	28	Κωνσταντινούπολη
26	27	25	24	26	-	Μπαρτσελόνα

27	24	24	30	31	-	Μόντρεαλ
28	26	27	29	27	27	Ντουμπάι
29	28	28	23	20	21	Φρανκφούρτη
30	31	30	36	34	32	Μαϊάμι
31	30	31	25	24	26	Ζυρίχη
32	33	32	27	23	24	Στοκχόλμη
33	38	36	31	33	35	Μόναχο
34	32	38	33	35	31	Σάο Πάολο
35	36	37	28	28	30	Ρώμη
36	40	43	35	32	-	Γενεύη
37	39	39	-	-	-	Βανκούβερ
38	34	33	38	38	-	Χιούστον
39	35	35	34	30	25	Μεξικό
40	37	34	39	40	37	Ατλάντα
41	43	44	43	36	22	Μπανγκόκ
42	45	40	42	37	36	Κοπεγχάγη
43	44	45	40	39	34	Ταϊπέι
44	41	42	45	46	49	Βομβάη
45	42	41	41	42	39	Μιλάνο
46	51	49	-	-	-	Πράγα
47	46	-	-	-	-	Φιλαδέλφια
48	48	47	44	44	44	Δουβλίνο
49	47	46	49	48	40	Κουάλα Λουμπόρ
50	53	54	53	49	47	Ρίο ντε Τζανέιρο

Όπως παρατηρούμε, σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα η περισσότερο παγκοσμιοποιημένη πόλη για το 2016 είναι το Λονδίνο, ενώ ακολουθεί η Νέα Υόρκη, η οποία κατά τα προηγούμενα έτη ήταν στην 1η θέση. Στην κατάταξη έπονται το Παρίσι, το Τόκυο και το Χονγκ Κονγκ. Εκτός από το

Παρίσι το οποίο βρίσκεται στην 3η θέση, η επόμενη ευρωπαϊκή πόλη βρίσκεται στη θέση 12 και είναι οι Βρυξέλλες. Στην 13η θέση ακολουθεί η Μαδρίτη, στη 16η το Βερολίνο, στη 19η η Βιέννη, στην 22η το Άμστερνταμ. Όσον αφορά την Ελλάδα, καμία πόλη της χώρας μας δεν συμπεριλαμβάνεται στον παραπάνω πίνακα.

4.3. Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης Ernst & Young.

Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης Ernst & Young ερευνάται και αναπτύσσεται από την Ομάδα Πληροφοριών του Περιοδικού Economist για λογαριασμό της Ernst & Young. Ο δείκτης αυτός κατατάσσει τις 60 μεγαλύτερες χώρες ανάλογα με το βαθμό συμμετοχής τους στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, ο οποίος υπολογίζεται βάσει του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) τους. Ο δείκτης μετρά «σχετική» και όχι «απόλυτη» παγκοσμιοποίηση. Δεν μετρά δηλαδή την απόλυτη αξία του εμπορίου, των επενδύσεων, της τεχνολογίας, του προσωπικού και των ιδεών που ανταλλάσσει μια χώρα ή περιοχή, αλλά την αξία σε σχέση με το ΑΕΠ. Κατά συνέπεια ο δείκτης καταγράφει το βαθμό της παγκοσμιοποίησης μιας οικονομίας όπως γίνεται αντιληπτός μέσα από τη χώρα ή περιοχή.

Ο δείκτης Ernst & Young αναλύθηκε για πρώτη φορά το 2009, λαμβάνοντας υπόψη τις πέντε κύριες συνιστώσες της παγκοσμιοποίησης (υποδείκτες) και συγκεκριμένα: (α) τον βαθμό ανοίγματος του εμπορίου, (β) τις ροές κεφαλαίων, (γ) την ανταλλαγή ιδεών, τεχνολογικών καινοτομιών και επιστημονικών ανακαλύψεων, (δ) τις μετακινήσεις του ανθρώπινου δυναμικού και (ε) την πολιτισμική ενσωμάτωση.

Μετά την τελευταία τροποποίηση του δείκτη Ernst & Young το 2012 συντελέστηκαν σημαντικές αλλαγές στον τρόπο υπολογισμού του βαθμού συμμετοχής της κάθε χώρας στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, προκειμένου να απεικονίζονται με μεγαλύτερη ακρίβεια οι ραγδαίες μεταβολές που συντελούνται σε παγκόσμιο επίπεδο εξαιτίας αυτής. Ως εκ τούτου, για τον υπολογισμό του βαθμού παγκοσμιοποίησης κάθε χώρας με τον δείκτη Ernst & Young λαμβάνονται πλέον υπόψη και οι ακόλουθες μεταβλητές :

◆ το μερίδιο των βασικών εμπορικών εταίρων της κάθε χώρας στο συνολικό παγκόσμιο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών ως ποσοστό του ΑΕΠ

◆ το εμπόριο στον τομέα της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών, ως ποσοστό

του ΑΕΠ

- ◆ το απόθεμα των άμεσων ξένων επενδύσεων, ως ποσοστό του ΑΕΠ
- ◆ ο συνολικός όγκος της διεθνούς τηλεφωνικής δραστηριότητας

Σύμφωνα με τους εμπνευστές του δείκτη Ernst & Young, η ανανεωμένη αυτή μεθοδολογία υπολογισμού καταγράφει με μεγαλύτερη σαφήνεια τις μεταβολές που συντελούνται εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης σε διεθνή κλίμακα, ενώ παράλληλα παρέχει τη δυνατότητα έγκαιρης αναγνώρισης σημαντικών ευκαιριών και προκλήσεων, όπως αυτές διαμορφώνονται στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον.

Στον πίνακα που ακολουθεί καταγράφονται οι 60 περισσότερο παγκοσμιοποιημένες χώρες σύμφωνα με τον δείκτη παγκοσμιοποίησης Ernst & Young:

ΠΙΝΑΚΑΣ 4-6 : Η ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ERNST & YOUNG (2012 GLOBALISATION INDEX)

Rank	Country	Globalization Index
1	Χονγκ Κονγκ	7,81
2	Σιγκαπούρη	6,31
3	Ιρλανδία	5,63
4	Βέλγιο	5,49
5	Ελβετία	5,3
6	Ολλανδία	5,19
7	Σουηδία	4,96
8	Δανία	4,94
9	Ουγγαρία	4,75
10	Ηνωμένο Βασίλειο	4,74
11	Γερμανία	4,72
12	Σλοβακία	4,66
13	Φινλανδία	4,62

14	Γαλλία	4,58
15	Καναδάς	4,55
16	Ισραήλ	4,55
17	Ταϊβάν	4,55
18	Τσεχία	4,53
19	Αυστρία	4,51
20	Ισπανία	4,45
21	Νέα Ζηλανδία	4,44
22	Βουλγαρία	4,37
23	Νορβηγία	4,36
24	Αυστραλία	4,34
25	ΗΠΑ	4,33
26	Μαλαισία	4,28
27	Πολωνία	4,23
28	Χιλή	4,22
29	Πορτογαλία	4,21
30	Ιταλία	4,2
31	Ρουμανία	4,1
32	Ταϋλάνδη	4,07
33	Νότιος Κορέα	4,02
34	Φιλιππίνες	3,94
35	Ελλάδα	3,9
36	Βιετνάμ	3,83
37	Μεξικό	3,76
38	Περού	3,62
39	Σρι Λάνκα	3,62

40	Κολομβία	3,59
41	Σαουδική Αραβία	3,58
42	Αίγυπτος	3,56
43	Ιαπωνία	3,54
44	Κίνα	3,53
45	Βραζιλία	3,51
46	Τουρκία	3,46
47	Ουκρανία	3,31
48	Ρωσία	3,24
49	Εκουαδόρ	3,23
50	Πακιστάν	3,21
51	Αζερμπαϊτζάν	3,19
52	Νότιος Αφρική	3,19
53	Αργεντινή	3,17
54	Ινδία	3,17
55	Νιγηρία	3,16
56	Καζακστάν	3,12
57	Ινδονησία	2,98
58	Βενεζουέλα	2,88
59	Αλγερία	2,63
60	Ιράν	2,16

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα στην 1η θέση βρίσκεται το Χονγκ Κόνγκ και στη 2η η Σιγκαπούρη. Όσον αφορά τις χώρες που αποτελούν μέλη της ΕΕ, στην 3η θέση βρίσκεται η Ιρλανδία και στην 4η το Βέλγιο. Στις θέσεις 6 έως 14 συναντάμε την Ολλανδία, τη Σουηδία, τη Δανία, την Ουγγαρία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Γερμανία, τη Σλοβακία, τη Φιλανδία και την Γαλλία. Ακολουθούν στην 18η θέση η Τσεχία, στη 19η η Αυστρία, στην 20η η Ισπανία, στην 22η η Βουλγαρία, στην 27η η Πολωνία, στην 29η η Πορτογαλία, στην 30η η Ιταλία, στην 31η η

Ρουμανία και στην 35η η Ελλάδα, η λιγότερο παγκοσμιοποιημένη χώρα από όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ.

Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση που παρουσίασε η Ernst & Young η παγκοσμιοποίηση εξακολουθεί να κερδίζει έδαφος στις περισσότερες από τις 60 πιο ανεπτυγμένες οικονομίες του κόσμου, παρά τις ανησυχητικές προοπτικές της διεθνούς οικονομίας. Η τάση αυτή εμφανίζεται περισσότερο έντονη στις μεσαίου μεγέθους αναπτυσσόμενες οικονομίες όπως το Βιετνάμ, η Μαλαισία, το Μεξικό και η Κολομβία, αλλά και στις μικρότερες ευρωπαϊκές χώρες, όπως το Βέλγιο, η Δανία, η Σλοβακία και η Αυστρία. Οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο είναι οι μοναδικές μεγάλες οικονομίες όπου ο δείκτης προβλέπει μικρή υποχώρηση της παγκοσμιοποίησης για τα επόμενα τρία χρόνια. Τούτο οφείλεται κυρίως στην υιοθέτηση από τις χώρες αυτές περιορισμών στη ροή των μεταναστών, οι οποίοι θα επιδράσουν αρνητικά στις προσλήψεις ξένων εργαζομένων. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ernst & Young οι επιδόσεις των αναδυομένων αγορών, κυρίως της Βραζιλίας, Ρωσίας, Ινδίας και Κίνας, εξακολουθούν να αντισταθμίζουν τους υποτονικούς ρυθμούς ανάπτυξης στον ανεπτυγμένο κόσμο. Προβλέπεται δε ότι το ποσοστό της συμμετοχής των αναδυομένων αγορών στο παγκόσμιο ΑΕΠ - υπολογισμένο βάσει της ισοτιμίας της αγοραστικής δύναμης - θα εξακολουθήσει να αυξάνεται και ενδέχεται να ξεπεράσει αυτό των αναπτυγμένων οικονομιών, καθώς περίπου το 70% της παγκόσμιας ανάπτυξης στα επόμενα χρόνια θα προέρχεται από τις αναπτυσσόμενες χώρες και κατά 50% από την Κίνα και την Ινδία (Accountancy Greece, 2013).

Όσον αφορά τις χώρες της Ευρώπης η Ernst & Young προβλέπει ουσιαστικά μηδενική ανάπτυξη για τα επόμενα έτη, ακόμη και αν κατορθώσουν να ξεπεράσουν την κρίση δημοσίου χρέους. Τούτο οφείλεται στην κρίση του δημοσίου χρέους στην Ευρωζώνη και την κάμψη της διεθνούς ανάπτυξης, οι οποίες έχουν αυξήσει τις πιθανότητες μιας πιστωτικής συρρίκνωσης, καθώς οι τράπεζες μειώνουν τις χορηγήσεις με δεδομένη τη μειούμενη εμπιστοσύνη στις διατραπεζικές αγορές. Η εξέλιξη αυτή δημιουργεί σωρεία προβλημάτων για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, πολλές από τις οποίες δεν διαθέτουν την ευελιξία, την ταχύτητα αντίδρασης ή τις ικανότητες για να τις αντιμετωπίσουν. Προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις ως άνω συνθήκες οι επιχειρήσεις θα πρέπει να προσαρμοστούν σε μια νέα νοοτροπία προκειμένου να βρεθούν κερδισμένες μακροπρόθεσμα. Συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις πρέπει να αναπτύξουν εξαιρετικά ευέλικτα μοντέλα λειτουργίας που θα τους επιτρέψουν να ανταποκρίνονται στις νέες ευκαιρίες και προκλήσεις (Accountancy Greece, 2013).

Όσον αφορά στην Ελλάδα, ο Δείκτης Παγκοσμιοποίησης της Ernst & Young εξακολουθεί να

την κατατάσσει στην 35η θέση μεταξύ των 60 εξεταζομένων χωρών, θέση την οποία κατέχει από το 2009 και προβλέπεται να διατηρήσει για τα επόμενα τρία χρόνια. Σύμφωνα με την ανάλυση των στοιχείων που περιλαμβάνονται στην ετήσια έκθεση της Ernst & Young η Ελλάδα παρουσίασε έστω οριακά στη συνολική βαθμολογία, καλύτερες επιδόσεις αναφορικά με τη διακίνηση ανθρώπινου δυναμικού, την ανταλλαγή ιδεών και τεχνολογίας και την πολιτιστική ένταξη. Τούτο οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη μεγαλύτερη διείσδυση της ευρυζωνικότητας και την αύξηση των χρηστών του διαδικτύου. Επίσης, εμφάνισε καλύτερη επίδοση ως προς το μέγεθος των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) ως ποσοστό του ΑΕΠ. Επιπρόσθετα στην ίδια έκθεση αναφέρεται ότι μετά από 5 χρόνια οικονομικής ύφεσης, η Ελλάδα αντιμετωπίζει οικονομική συρρίκνωση εξαιτίας της διαρκούς δημοσιονομικής λιτότητας. Το εμπορικό ισοζύγιο θα συνεχίσει να βελτιώνεται, με ιδιαίτερα αδύναμες εισαγωγές λόγω της ύφεσης της εγχώριας ζήτησης, αλλά και καλύτερες εξαγωγικές επιδόσεις λόγω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας. Αξίζει ωστόσο να επισημανθεί πως το 1995, όταν ξεκίνησε η συγκεκριμένη έρευνα, η Ελλάδα καταλάμβανε τη 18η θέση, από την οποία έπεσε στην 30η μέχρι το 2000. Βέβαια η επίδοση της Ελλάδας σε απόλυτους αριθμούς δεν παρουσίασε σημαντικές μεταβολές, ωστόσο την ξεπέρασαν στο διάστημα αυτό μια σειρά από χώρες, οι οποίες βελτίωσαν αισθητά τις επιδόσεις τους (Ηγουμενίδη, 2013).

4.4. Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης Maastricht Globalization Index.

Ένα ακόμη σημαντικό εργαλείο απεικόνισης και παρακολούθησης του βαθμού παγκοσμιοποίησης των χωρών του πλανήτη αποτελεί και ο δείκτης παγκοσμιοποίησης Maastricht Globalization Index (MGI). Πρόκειται για έναν σύνθετο δείκτη, ο οποίος αποτελείται από επτά υποδείκτες. Ο δείκτης MGI αναπτύχθηκε από τους Martens & Raza (2009), τους Martens & Zywiets (2006) και Rennen & Martens (2003), ενώ εν συνεχεία εφαρμόστηκε από τους Martens & Amelung (2010) και Martens & Raza (2010).

Ο δείκτης MGI χρησιμοποιεί επτά ομάδες μεταβλητών : (α) την παγκόσμια πολιτική, (β) την οργανωμένη βία, (γ) το παγκόσμιο εμπόριο και την οικονομία, (δ) την κοινωνία, (ε) τον πολιτισμό, (στ) την τεχνολογία και (ζ) το περιβάλλον προκειμένου να καλυφθούν όλες οι διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης. Ο δείκτης αυτός ξεκίνησε να ερευνά το βαθμό παγκοσμιοποίησης των χωρών βάσει των υφιστάμενων δεδομένων κατά τα έτη 2000 έως και 2008. Αξίζει δε να επισημάνουμε πως ο δείκτης MGI είναι ο μόνος που συλλαμβάνει την περιβαλλοντική διάσταση της

παγκοσμιοποίησης, ενώ περιλαμβάνει επίσης και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά των χωρών που συμμετέχουν στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης.

Η τελευταία έκδοση του MGI το 2012 περιλαμβάνει δύο βασικές αλλαγές σε σχέση με την προηγούμενη έκδοση του 2008. Η πρώτη αλλαγή είναι η λογαριθμική μετατροπή των δεικτών, το οποίο περιλαμβάνεται για λόγους που εξηγούνται στον υπολογισμό τμήμα του MGI. Επιπλέον, αλλάζουν δύο υποδείκτες. Ο υποδείκτης τηλεφώνου αντικαθίσταται από το κινητό τηλέφωνο, καθώς ο αριθμός των εισερχόμενων και εξερχόμενων διεθνών κλήσεων μέσω αυτών κατά κεφαλήν παρουσιάζει ραγδαία αύξηση μέσα σε λίγα λεπτά. Επιπρόσθετα, το «οικολογικό αποτύπωμα» των εισαγωγών και εξαγωγών ως ποσοστό της βιολογικής ικανότητας αντικαθιστά το «οικολογικό έλλειμμα».

Πιο αναλυτικά, δείκτη για την μέτρηση της πολιτικής συνεκτικότητας μιας χώρας αποτελεί ο απόλυτος αριθμός των εντός της χώρας πρεσβειών, οι οποίες αποτελούν ζωτικής σημασίας διαύλους επικοινωνίας για τις διεθνείς σχέσεις. Δείκτη για τη μέτρηση της παγκόσμιας οικονομίας αποτελεί το εμπόριο ως ποσοστό του ΑΕΠ. Με τον τρόπο αυτό δίνεται μια καλή εικόνα για το πόσο η οικονομία μιας χώρας συμμετέχει στο διεθνές εμπόριο. Όσον αφορά τον υπολογισμό του πόσο παγκοσμιοποιημένη είναι μια κοινωνία κρίσιμο δείκτη αποτελεί ο αριθμός των μεταναστών που έχουν ενσωματωθεί στους κόλπους της. Κρίσιμο υποδείκτη μέτρησης της παγκοσμιοποίησης αποτελεί και η τεχνολογία, η οποία έχει γνωρίσει ραγδαία ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Οι σύγχρονοι τρόποι επικοινωνίας και μεταφοράς προσώπων και αγαθών έχουν οδηγήσει σε συρρίκνωση του χρόνου και των αποστάσεων. Ωστόσο, λόγω της έλλειψης διαθεσιμότητας των σχετικών δεδομένων, ο MGI περιορίζεται στην μελέτη των δεδομένων που αφορούν την τεχνολογία της επικοινωνίας.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, οι πολυδιάστατοι δείκτες αγνοούν τον βαθμό της παγκοσμιοποίησης στον περιβαλλοντικό τομέα. Οι Held et al. (1999) ερευνούν την παγκόσμια περιβαλλοντική υποβάθμιση και τις αντίστοιχες πολιτικές και κοινωνικές αντιδράσεις. Σύμφωνα με τους παραπάνω συγγραφείς η ανάπτυξη του εμπορίου μπορεί να οδηγεί σε αύξηση της συνολικής ευημερίας, παράλληλα όμως επιτρέπει και την εξωτερική του περιβαλλοντικού κόστους της παραγωγής και της κατανάλωσης. Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό πως το Οικολογικό Αποτύπωμα αποτελεί σημαντικό υποδείκτη στον υπολογισμό της παγκοσμιοποίησης των χωρών και πρέπει να θεωρείται συμπληρωματικός του εμπορίου. Το «οικολογικό αποτύπωμα» το οποίο αντικατέστησε το «οικολογικό έλλειμμα» συνιστά ένα εργαλείο το οποίο μετρά το κατά πόσο μια περιοχή της βιολογικά παραγωγικής γης απαιτεί από μια οικονομική μονάδα ή δραστηριότητα να

παράγει όλους τους πόρους που καταναλώνει και να απορροφά τα απόβλητα που παράγει, χρησιμοποιώντας μεθόδους και πρακτικές της σύγχρονης τεχνολογίας και της διαχείρισης των φυσικών πόρων.

Στον πίνακα (Πίνακας 4-7) που ακολουθεί παρουσιάζονται οι περισσότερο παγκοσμιοποιημένες χώρες σύμφωνα με τον δείκτη MGI (2012):

ΠΙΝΑΚΑΣ 4-7: ΟΙ 50 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΕΙΚΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ MAASTRICHT GLOBALIZATION INDEX 2012 (MGI 2012)

Country	Rank 12	Score 2000	Score 2008	Score 2012
Βέλγιο	1	67.86	77.25	81.42
Ολλανδία	2	69.22	78.72	78.12
Ελβετία	3	65.72	73.78	74.69
Ηνωμένο Βασίλειο	4	58.79	71.18	73.21
Αυστρία	5	61.55	72.11	72.81
Γερμανία	6	61.26	68.97	72.22
Ιρλανδία	7	58.11	68.17	70.94
Σουηδία	8	60.82	69.49	70.74
Μαλαισία	9	54.89	65.79	70.69
Γαλλία	10	59.65	68.60	69.91
Νορβηγία	11	56.72	67.77	69.71
Ιορδανία	12	55.71	66.70	69.57
Δανία	13	59.58	70.20	68.73
Ισραήλ	14	58.40	66.24	68.29
Ισπανία	15	55.17	66.41	68.23
Ιταλία	16	57.25	65.25	68.04
Σαουδική Αραβία	17	49.66	63.37	67.95
Πορτογαλία	18	52.45	64.06	67.43
Τσεχική Δημοκρατία	19	51.91	65.45	66.76
Σλοβενία	20	50.19	61.89	66.74
Κουβέιτ	21	54.51	64.85	64.80
Ουγγαρία	22	51.65	64.62	64.43
Δημοκρατία της Κορέας	23	52.89	63.93	64.33

Καναδάς	24	56.90	61.34	64.13
Κροατία	25	44.04	61.00	63.84
Σλοβακία	26	45.49	62.06	62.87
Φινλανδία	27	56.88	61.09	62.72
Πολωνία	28	45.05	59.56	62.66
Ιαπωνία	29	49.47	59.25	62.43
Εσθονία	30	53.21	61.08	62.31
ΗΠΑ	31	55.00	61.41	62.18
Λιθουανία	32	43.99	58.89	61.74
Νέα Ζηλανδία	33	52.25	60.33	61.59
Ελλάδα	34	52.26	61.56	61.59
Λετονία	35	43.95	59.73	60.81
Βουλγαρία	36	43.16	61.52	60.66
Αυστραλία	37	50.78	58.67	60.59
Ουκρανία	38	43.70	56.92	60.09
Ρωσία	39	40.88	54.39	59.92
Τρινιτάντ & Τομπάκο	40	45.77	55.05	57.56
Παναμάς	41	42.56	51.85	57.47
Αλβανία	42	31.98	51.61	57.22
Αρμενία	43	39.08	43.98	55.71
Χιλή	44	42.45	52.45	55.58
Τζαμάικα	45	46.82	56.81	55.49
Καζακστάν	46	47.57	50.94	55.00
ΠΓΔΜ	47	40.92	52.62	54.56
Μαυρίκιος	48	46.51	53.36	54.34
Ρουμανία	49	38.87	53.63	53.78
Τουρκία	50	39.10	51.45	53.64

Πηγή : MGI 2012

Όπως παρατηρούμε η περισσότερο παγκοσμιοποιημένη χώρα σύμφωνα με τον MGI 2012 είναι το Βέλγιο και ακολουθούν η Ολλανδία, η Ελβετία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Αυστρία. Στην 6η θέση βρίσκεται η Γερμανία, στην 8η η Σουηδία, στη 10η η Γαλλία, στη 13η η Δανία, στη 15η η Ισπανία, στην 16η η Ιταλία, στη 18η η Πορτογαλία, στη 19η η Τσεχία, στην 20η η Σλοβενία, στην 22η η Ουγγαρία, στην 25η η Κροατία, στην 26η η Σλοβακία, στην 27η η Φινλανδία, στην 28^η η Πολωνία, στην 30η η Εσθονία, στην 31η η Λιθουανία, στην 33η η Ελλάδα, στην 35η η Λετονία,

στην 36η η Βουλγαρία και στην 49η η Ρουμανία.

4.5. Ο δείκτης παγκοσμιοποίησης CSGR Globalization Index.

Ο Δείκτης CSGR μετρά σε ετήσια βάση τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης 62 χωρών για την περίοδο 1982-2004. Ο δείκτης αυτός φέρεται να είναι συμπληρωματικός προς τον ΚΟΦ, γι' αυτό και χρησιμοποιείται συμπληρωματικά για την επίτευξη βέλτιστης στατιστικής στάθμησης και ελέγχου. Η διαδικασία υπολογισμού είναι ίδια με εκείνη του ΚΟΦ.

Τόσο ο δείκτης CSGR όσο και οι υποδείκτες αυτού είναι κατασκευασμένοι έτσι ώστε να είναι συνεπείς τόσο με το χρόνο όσο και από χώρα σε χώρα. Οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του δείκτη ανά έτος και για κάθε χώρα, κανονικοποιούνται κάθε φορά ανάλογα με τα διαθέσιμα δεδομένα, ούτως ώστε να παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες και αξιόλογα συμπεράσματα. Έτσι, ο δείκτης CSGR παρέχει τη δυνατότητα να δοθούν απαντήσεις σε ερωτήματα όπως : είναι σήμερα μια συγκεκριμένη χώρα πιο παγκοσμιοποιημένη από ό,τι ήταν είκοσι ή τριάντα χρόνια πριν; Ποιες ήταν οι περισσότερο και ποιες οι λιγότερο παγκοσμιοποιημένες χώρες την τελευταία δεκαετία; κλπ. Επίσης, αυτή η συγκρισιμότητα επιτρέπει να διερευνηθεί σε βάθος η σχέση μεταξύ παγκοσμιοποίησης και βασικών οικονομικών μεταβλητών, όπως η οικονομική ανάπτυξη, η ανισότητα και οι δημόσιες δαπάνες.

Στους πίνακες που ακολουθούν καταγράφονται οι περισσότερο παγκοσμιοποιημένες χώρες κατά την χρονική περίοδο 1982-2004.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 -8 : ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΕΙΚΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ CSGR GLOBALIZATION INDEX 1982-2004

Countries	Rank			Score		
	2004	1992	1982	2004	1992	1982
Σιγκαπούρη	1	4	-	0,95	0,68	-
Βέλγιο	2	1	1	0,9	0,89	0,53
Καναδάς	3	2	4	0,9	0,74	0,39
Ηνωμένο Βασίλειο	4	8	3	0,87	0,58	0,39
ΗΠΑ	5	6	5	0,87	0,6	0,37
Αυστρία	6	-	-	0,85	-	-

Σουηδία	7	9	8	0,84	0,57	0,32
Ελβετία	8	3	-	0,83	0,68	-
Γαλλία	9	5	2	0,82	0,63	0,43
Δανία	10	13	-	0,78	0,46	-
Ιρλανδία	11	7	12	0,76	0,6	0,22
Γερμανία	12	11	-	0,75	0,5	-
Ιταλία	13	12	7	0,67	0,47	0,34
Μαλαισία	14	23	18	0,67	0,32	0,14
Φιλανδία	15	16	9	0,66	0,4	0,27
Αυστραλία	16	15	10	0,63	0,42	0,25
Ολλανδία	17	10	6	0,62	0,53	0,34
Νέα Ζηλανδία	18	22	-	0,62	0,32	-
Ρωσία	19	-	-	0,6	-	-
Δημοκρατία της Κορέας	20	43	-	0,58	0,2	-
Ιαπωνία	21	25	11	0,57	0,3	0,23
Ισπανία	22	19	14	0,52	0,35	0,21
Κίνα	23	21	-	0,52	0,34	-
Ιορδανία	24	-	-	0,52	-	-
Μάλτα	25	41	31	0,52	0,2	-
Νορβηγία	26	14	13	0,52	0,42	0,22
Πολωνία	27	-	-	0,5	-	-
Ισλανδία	28	52	-	0,48	0,14	-
Αίγυπτος	29	17	15	0,46	0,37	0,21
Ισραήλ	30	53	23	0,45	0,14	0,11
Πορτογαλία	31	29	-	0,45	0,25	-
Ουγγαρία	32	-	-	0,43	-	-
Ρουμανία	33	-	-	0,42	-	-
Ινδία	34	18	-	0,42	0,36	-
Κουβέιτ	35	47	-	0,41	0,18	-
Εσθονία	36	-	-	0,39	-	-
Αργεντινή	37	20	-	0,38	0,35	-
Χιλή	38	31	19	0,38	0,24	0,14
Πακιστάν	39	28	-	0,38	0,26	-
Ελλάδα	40	39	21	0,37	0,21	0,14
Κύπρος	41	46	-	0,37	0,19	-

Ουρουγουάη	42	50	-	0,36	0,18	-
Κένυα	43	34	-	0,35	0,22	-
Βουλγαρία	44	-	-	0,35	-	-
Νιγηρία	45	24	-	0,35	0,31	-
Βραζιλία	46	27	17	0,35	0,27	0,15
Μπαρμπέτος	47	57	-	0,34	0,11	-
Νότια Αφρική	48	-	-	0,34	-	-
Μπαχρέιν	49	-	-	0,34	-	-
Ταϋλάνδη	50	40	-	0,32	0,2	-

Πηγή: CSGR GLOBALISATION INDEX 1982-2004

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα (βλ. Πίνακα 4-8) στις πρώτες πέντε θέσεις κατά την χρονική περίοδο 1982-2004 βρίσκονται οι χώρες Σιγκαπούρη, Βέλγιο, Καναδάς, Ηνωμένο Βασίλειο και οι ΗΠΑ. Μάλιστα όπως παρατηρούμε το Βέλγιο παραμένει σταθερά επί μια εικοσαετία σχεδόν στην κορυφή της κατάταξης (1η και 2η θέση). Τις μεγαλύτερες διακυμάνσεις παρουσιάζουν η Μάλτα, η Νορβηγία, η Ισλανδία, η Αίγυπτος, το Ισραήλ και η Χιλή. Πολλές είναι επίσης και οι χώρες εκείνες που κατέκτησαν μια θέση μέσα στις πρώτες 50 παγκοσμιοποιημένες χώρες από το 2000 και μετά, όπως π.χ. η Αυστρία, η οποία καταλαμβάνει μάλιστα την 6η θέση. Και η Ελλάδα, όμως, από την 20η θέση στην οποία κατατάσσονταν το 1982 έπεσε μέσα σε 20 περίπου χρόνια στην 40η θέση. Στην αμέσως επόμενη θέση συναντάμε την Κύπρο, η οποία κατόρθωσε μετά το 2000 να ανέβει στην 40η θέση από την 46η που καταλάμβανε το 1992.

Όσον αφορά τις περισσότερο οικονομικά παγκοσμιοποιημένες χώρες κατά την περίοδο 1982-2004, σύμφωνα με τον CSGR Economic Globalization Index τις πέντε πρώτες θέσεις καταλαμβάνουν οι χώρες Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Σιγκαπούρη, Χονγκ Κόνγκ και η Ιρλανδία ως οι περισσότερο παγκοσμιοποιημένες χώρες σε επίπεδο οικονομίας. Η Ελλάδα καταλαμβάνει το 2004 μόλις την 104η θέση ενώ το 1982 βρισκόταν στην 59η. Λίγο πιο πάνω στη θέση 84 συναντάμε και την Κύπρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 -9 : ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟ ΔΕΙΚΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ - CSGR ECONOMIC GLOBALIZATION INDEX 1982-2004

Countries	Economic Globalization Rank			Countries	Economic Globalization Rank		
	2004	1992	1982		2004	1992	1982
Λουξεμβούργο	1	-	-	Μεξικό	56	47	45
Ολλανδικές Αντίλλιες	2	-	-	Ολλανδία	57	8	6
Σιγκαπούρη	3	1	1	Δανία	58	38	40
Χονγκ Κονγκ	4	-	-	Τζαμάικα	59	13	38
Ιρλανδία	5	9	16	Ν. Αφρική	60	-	-
Μαλαισία	6	5	7	Μποτσουάνα	61	21	8
Βέλγιο	7	3	4	Γκαμπόν	62	-	-
Γουιάνα	8	2	13	Ιταλία	63	48	31
Σουαζιλάνδη	9	6	5	Κόστα Ρίκα	64	66	32
Ταϊλάνδη	10	11	26	Ρουμανία	65	-	-
Αγκόλα	11	-	-	Πορτογαλία	66	56	44
Μπαχρέιν	12	-	-	Ομάν	67	-	-
Ουγγαρία	13	-	-	Παραγουάη	68	35	64
Μάλτα	14	7	11	Αλγερία	69	61	37
Φιλιππίνες	15	15	28	Κουβέιτ	70	22	12
Μολδαβία	16	-	-	Μάλι	71	-	-
Εσθονία	17	-	-	Ισραήλ	72	58	27
Ουκρανία	18	-	-	Λιβύη	73	-	-
Κονγκό	19	-	-	ΗΠΑ	74	43	39
Καμπότζη	20	-	-	Τόγκο	75	53	9
Μογγολία	21	-	-	Σεϋχέλες	76	84	-
Παναμάς	22	4	3	Φινλανδία	77	64	50
Παπούα	23	14	18	Μαλάουι	78	40	48
Νίγηρας	24	74	51	Αίγυπτος	79	23	14
Κίνα	25	12	17	Λάτβια	80	-	-
Αρούμπα	26	-	-	Αρμενία	81	-	-
Βουλγαρία	27	-	-	Μαυρίκιος	82	19	-
Αυστρία	28	27	24	Κένυα	83	39	36
Γερμανία	29	24	19	Κύπρος	84	44	-

Καζακστάν	30	-	-	Τρινιντάντ	85	69	53
Αζερμπαϊτζάν	31	-	-	Βραζιλία	86	57	47
Ελβετία	32	18	-	Σάο Τομ	87	91	70
Ιορδανία	33	-	-	Σενεγάλη	88	67	30
Ηνωμένο Βασίλειο	34	16	10	Μπαγκλαντές	89	60	-
Ρωσία	35	-	-	Βενεζουέλα	90	36	41
Καναδάς	36	34	35	Μπαχάμες	91	71	2
Τυνησία	37	20	20	Πακιστάν	92	33	-
Ινδονησία	38	17	21	Νορβηγία	93	51	29
Λιθουανία	39	-	-	Ζάμπια	94	-	-
Υεμένη	40	-	-	Μπελίτζε	95	46	-
Ακτή Ελεφαντοστού	41	37	23	Λάος	96	76	-
Ινδία	42	26	-	Μαυριτανία	97	-	-
Σουηδία	43	52	34	Ιαπωνία	98	54	33
Μοζαμβίκη	44	-	-	Αργεντινή	99	82	61
Γαλλία	45	25	22	Καμερούν	100	73	
Δημοκρατία της Κορέας	46	28	15	Εκουαδόρ	101	55	57
Χιλή	47	42	49	Γεωργία	102	-	-
Μαρόκο	48	30	-	Ελ Σαλβαντόρ	103	78	55
Ισπανία	49	50	43	Ελλάδα	104	77	59
Πολωνία	50	-	-	Ισλανδία	105	88	68
Ναμίμπια	51	-	-	Ν. Ζηλανδία	106	65	
Βανουάτου	52	-	-	Κολομβία	107	63	58
Σρι Λάνκα	53	31	25	Αυστραλία	108	68	60
Ονδούρα	54	49	56	Γουινέα	109	-	-
Δομινικιανή Δημοκρατία	55	-	-	Νιγηρία	110	10	-

Πηγή: CSGR ECONOMIC GLOBALISATION INDEX 1982-2004

Όσον αφορά την πολιτική παγκοσμιοποίηση των χωρών κατά την χρονική περίοδο 1982-2004, σύμφωνα με τον CSGR Political Globalization Index τις πέντε πρώτες θέσεις καταλαμβάνουν η Γαλλία, οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Κίνα και το Ηνωμένο Βασίλειο. Γερμανία, Ιταλία, Σουηδία, Αυστρία καταλαμβάνουν τις θέσεις 9 έως 12 αντίστοιχα. Η Ελλάδα βρίσκεται στην 39η θέση έναντι της 29ης που βρισκόταν το 1982 (βλ. Πίνακα 4-9). Σύμφωνα πάλι με τον CSGR Social Globalization

Index για την κοινωνική παγκοσμιοποίηση των χωρών τις πέντε πρώτες θέσεις καταλαμβάνουν οι Βερμούδες, η Σιγκαπούρη, το Χονγκ Κονγκ, η Ελβετία και η Ν. Ζηλανδία, ενώ η Ελλάδα πέφτει το 2004 στην 56η θέση από την 25η που βρισκόταν το 1982 (Βλ. Πίνακα 4-10).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 -10 : ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΔΕΙΚΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ - CSGR GLOBALIZATION INDEX 1982-2004

Countries	Political Globalization Rank			Countries	Social Globalization Rank		
	2004	1992	1982		2004	1992	1982
Γαλλία	1	2	1	Βερμούδες	1	-	-
ΗΠΑ	2	4	2	Σιγκαπούρη	2	3	-
Ρωσία	3	12	13	Χονγκ Κονγκ	3	4	8
Κίνα	4	18	18	Ελβετία	4	1	1
Ηνωμένο Βασίλειο	5	7	3	Ν. Ζηλανδία	5	17	4
Καναδάς	6	1	6	Αυστρία	6	-	-
Βέλγιο	7	3	4	Καναδάς	7	5	3
Αίγυπτος	8	11	17	Ολλανδικές Αντίλλες	8	-	-
Γερμανία	9	10	8	Σουηδία	9	12	13
Ιταλία	10	6	5	Δανία	10	8	-
Σουηδία	11	5	7	Ηνωμένο Βασίλειο	11	11	11
Αυστρία	12	8	9	Μάλτα	12	18	-
Ινδία	13	14	19	Ισλανδία	13	16	-
Πολωνία	14	20	39	Βέλγιο	14	2	2
Μαλαισία	15	30	72	Αυστραλία	15	10	6
Πακιστάν	16	35	27	Φινλανδία	16	21	14
Δανία	17	24	11	Ολλανδία	17	7	5
Νιγηρία	18	23	23	ΗΠΑ	18	9	12
Ιορδανία	19	46	69	Μπαρβέιντος	19	22	-
Τουρκία	20	50	34	Ιρλανδία	20	6	9
Ιρλανδία	21	31	13	Ισραήλ	21	35	20

Ρουμανία	22	55	37	Γερμανία	22	14	-
Ιαπωνία	23	22	12	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	23	82	-
Κένυα	24	38	43	Σλοβενία	24	23	-
Ελβετία	25	28	25	Μακάο	25	53	26
Αργεντινή	26	9	20	Δημοκρατία της Κορέας	26	59	-
Γκάνα	27	34	50	Κατάρ	27	95	-
Ουρουγουάη	28	41	54	Γαλλία	28	13	7
Ισπανία	29	17	16	Κουβέιτ	29	37	-
Τσεχία	30	44	58	Κύπρος	30	20	16
Βραζιλία	31	21	26	Νορβηγία	31	15	15
Δημοκρατία της Κορέας	32	47	61	Ιταλία	32	26	17
Φινλανδία	33	15	10	Ιαπωνία	33	39	24
Μπαγκλαντές	34	31	66	Εσθονία	34	-	-
Νότια Αφρική	35	112	112	Τσεχία	35	-	-
Νεπάλ	36	79	109	Αρούμπα	36	-	-
Ουκρανία	37	112	-	Σλοβακία	37	-	-
Πορτογαλία	38	40	24	Ισπανία	38	25	18
Ελλάδα	39	43	29	Μπαχρέιν	39	64	-
Κροατία	40	149	-	Λάτβια	40	-	-
Αυστραλία	41	25	15	Μπρουνέι	41	19	10
Ολλανδία	42	19	14	Μαλαισία	42	51	29
Νορβηγία	43	16	21	Τζαμάικα	43	52	-
Ινδονησία	44	35	47	Σάντα Λουτσία	44	24	-
Ουγγαρία	45	37	67	Άγιος Χριστόφορος & Νέβις	45	-	-
Ζάμπια	46	78	73	Πορτογαλία	46	28	-
Σενεγάλη	47	42	56	Κροατία	47	-	-
Μαρόκο	48	45	46	Δομινικά	48	30	-
Χιλή	49	32	30	Ιορδανία	49	41	19
Περού	50	64	45	Σεϋχέλες	50	27	-
Βολιβία	51	89	-	Λιθουανία	51	-	-
Αλγερία	52	29	22	Χιλή	52	40	-

Τυνησία	53	39	51	Κόστα Ρίκα	53	48	-
Φιλιππίνες	54	60	59	Ουγγαρία	54	42	-
Σλοβακία	55	72	-	Βουλγαρία	55	-	-
Ταϊλάνδη	56	52	63	Ελλάδα	56	43	25
Βουλγαρία	57	62	-	Πολωνία	57	50	-
Παραγουάη	58	104	104	Ομάν	58	67	-
Αιθιοπία	59	66	-	Γρανάδα	59	29	-
Ιράν	60	42	49	Μπελίτζε	60	44	-

Πηγή: CSGR POLITICAL & SOCIAL GLOBALISATION INDEX 1982-2004

4.6. Ο δείκτης TOP 100 COUNTRIES GLOBALISATION INDEX.

Ο δείκτης TOP 100 COUNTRIES GLOBALISATION INDEX – λαμβάνοντας υπόψη τα στατιστικά στοιχεία του δείκτη παγκοσμιοποίησης KOF - στοχεύει στη μέτρηση του ρυθμού της παγκοσμιοποίησης σε χώρες ανά τον κόσμο. Για το έτος 2017 ο εν λόγω δείκτης καταγράφει την εξέλιξη της παγκοσμιοποίησης σε 50 χώρες TOP 50 COUNTRIES GLOBALISATION INDEX. Ο δείκτης αυτός – όπως άλλωστε και οι προηγούμενοι - βασίζεται σε τρεις διαστάσεις ή σε βασικά σύνολα δεικτών: οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό. Μέσω αυτών των τριών διαστάσεων, ο γενικός δείκτης της παγκοσμιοποίησης προσπαθεί να εκτιμήσει τις τρέχουσες οικονομικές ροές, τους οικονομικούς περιορισμούς, τα στοιχεία για τις ροές πληροφοριών, τα δεδομένα για τις προσωπικές επαφές και τα δεδομένα σχετικά με την πολιτιστική εγγύτητα στις χώρες που ερωτήθηκαν.

Πιο αναλυτικά, η παγκοσμιοποίηση ορίζεται για αυτόν τον δείκτη ως μια διαδικασία δημιουργίας δικτύων συνδέσεων μεταξύ φορέων σε πολυκοινοτικές αποστάσεις, με τη μεσολάβηση διαφόρων ροών, συμπεριλαμβανομένων ανθρώπων, πληροφοριών και ιδεών, κεφαλαίου και αγαθών. Πρόκειται για μια διαδικασία που διαβρώνει τα εθνικά σύνορα, και ενσωματώνει τις εθνικές οικονομίες, τους πολιτισμούς, τις τεχνολογίες και τη διακυβέρνηση, δημιουργώντας

περίπλοκες σχέσεις αμοιβαίας αλληλεξάρτησης.

Στον πίνακα (βλ. Πίνακα 4-11) που ακολουθεί καταγράφονται οι 50 περισσότερο παγκοσμιοποιημένες χώρες σύμφωνα με τον ως άνω Γενικό Δείκτη Παγκοσμιοποίησης .

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 - 11: ΟΙ 50 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΔΕΙΚΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ TOP 50 COUNTRIES GLOBALIZATION INDEX 2017 & TOP 100 COUNTRIES GLOBALIZATION INDEX 2016

Rank	Country	Index Globalization 2017	Index Globalization 2016
1	Ολλανδία	92.84	91.7
2	Ιρλανδία	92.15	91.64
3	Βέλγιο	91.75	90.51
4	Αυστρία	90.05	89.83
5	Ελβετία	88.79	87.01
6	Δανία	88.37	86.44
7	Σουηδία	87.96	85.92
8	Ηνωμένο Βασίλειο	87.26	81.97
9	Γαλλία	87.19	82.61
10	Ουγγαρία	86.55	85.78
11	Καναδάς	86.51	85.67
12	Φινλανδία	86.3	85.47
13	Πορτογαλία	85.04	85.08
14	Κύπρος	85	84.07
15	Τσεχία	84.88	83.6
16	Γερμανία	84.57	78.24
17	Ισπανία	84.56	83.73
18	Σλοβακία	84.36	83.62
19	Λουξεμβούργο	84.21	83.55
20	Σιγκαπούρη	83.64	86.93
21	Νορβηγία	83.5	84.24
22	Αυστραλία	82.97	81.93
23	Ιταλία	82.19	79.59

24	Κροατία	81.39	75.59
25	Πολωνία	81.32	79.9
26	Ελλάδα	80.6	80.4
27	ΗΠΑ	79.73	75.71
28	Εσθονία	79.27	78.46
29	Κατάρ	78.49	77.04
30	Νέα Ζηλανδία	78.29	78.15
31	Μαλαισία	78.14	79.14
32	Λιθουανία	77.47	77.26
33	Σλοβενία	76.91	76.24
34	Βουλγαρία	76.89	77.16
35	Ρουμανία	76.51	75.09
36	Μάλτα	75.86	75.04
37	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	75.29	75.92
38	Ισραήλ	72.88	72.81
39	Ιαπωνία	72.26	67.86
40	Χιλή	72.23	71.18
41	Λάτβια	71.45	70.97
42	Τουρκία	71.33	69.95
43	Μπαχρέιν	70.8	69.99
44	Ταϊλάνδη	70.76	70.45
45	Ουκρανία	70.24	70.71
46	Σερβία	69.49	68.62
47	Ιορδανία	69.19	68.31
48	Ρωσία	68.25	69.40
49	Κουβέιτ	68.09	67.69
50	Ισλανδία	67.9	67.50

Πηγή : Globalization Index - top 50 countries 2017

Σύμφωνα με τον πίνακα (Πίνακας 4-12) που ακολουθεί, η Σιγκαπούρη, η Ιρλανδία, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία και η Μάλτα καταλαμβάνουν τις πέντε πρώτες θέσεις στο δείκτη της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται στην 52η θέση, την τελευταία μεταξύ των χωρών – κρατών της Ένωσης, ενώ αντίθετα η Κύπρος στη 14η. Όπως παρατηρείται δε οι χώρες που θεωρούνται πιο παγκοσμιοποιημένες οικονομικά είναι εκείνες με χαμηλούς δασμούς στις

εισαγωγές, περισσότερες συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών, ρυθμίσεις που φιλοξενούν τις ξένες επενδύσεις και χαμηλότερα μη δασμολογικά εμπόδια στο εμπόριο, όπως είναι οι κανονισμοί ασφαλείας για τις εισαγωγές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 - 12: ΟΙ 55 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΡ 100 COUNTRIES ECONOMIC GLOBALIZATION INDEX 2017

Rank	Country	Economic Globalization
1	Σιγκαπούρη	97.77
2	Ιρλανδία	94.65
3	Λουξεμβούργο	94.06
4	Ολλανδία	93.06
5	Μάλτα	91.74
6	Βέλγιο	90.08
7	Ουγγαρία	88.75
8	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	88.06
9	Μαυρίκιος	88.01
10	Εσθονία	87.54
11	Μπαχρέιν	87.37
12	Σλοβακία	87
13	Τσεχία	86.9
14	Κύπρος	86.64
15	Δανία	85.76
16	Αυστρία	85.5
17	Σουηδία	85.48
18	Φινλανδία	84.2
19	Γεωργία	83.01
20	Ηνωμένο Βασίλειο	82.99
21	Λάτβια	82.8
22	Ελβετία	82.76
23	Πορτογαλία	82.71
24	Μοντενέγκρο	81.79
25	Κατάρ	81.45
26	Σεϋχέλες	81.22

27	Ομάν	81.02
28	Ν. Ζηλανδία	80.97
29	Χιλή	80.18
30	Γαλλία	79.41
31	Καναδάς	79.08
32	Μπρουνέι	78.66
33	Παναμάς	78.25
34	Γερμανία	78.06
35	Μαλαισία	77.93
36	Σλοβενία	77.89
37	Ισπανία	77.5
38	Βουλγαρία	77.18
39	Πολωνία	77.06
40	Ισραήλ	76.48
41	Αυστραλία	76.17
42	Ισλανδία	76.02
43	Τρινιντάντ & Τομπάκο	75.94
44	Λιθουανία	75.54
45	Κροατία	75.37
46	Μογγολία	75.31
47	Περού	75.05
48	Ιταλία	73.43
49	Νορβηγία	73.39
50	Λίβανο	73.3
51	Ονδούρα	72.9
52	Ελλάδα	72.13
53	Ρουμανία	71.94
54	ΗΠΑ	71.58
55	Ταϊλάνδη	71.2

Πηγή : Economic Globalization Index - top 100 countries 2017

Παρόλα αυτά, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας δεν καταγράφει ολόκληρη την εικόνα όσον αφορά τις διαδικασίες παγκοσμιοποίησης και τις επιπτώσεις τους στις χώρες. Ως εκ τούτου, οι αναλυτές έδωσαν ιδιαίτερη προσοχή στις κοινωνικές και πολιτικές επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης όπως φαίνεται στον δείκτη για την κοινωνική και πολιτική παγκοσμιοποίηση.

Στον πίνακα (βλ. Πίνακα 4-13) που ακολουθεί καταγράφονται οι 30 περισσότερο παγκοσμιοποιημένες χώρες στον τομέα της πολιτικής παγκοσμιοποίησης για το έτος 2017.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 - 13: ΟΙ 30 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΡ 100 COUNTRIES ECONOMIC GLOBALIZATION INDEX 2017

Rank	Country	Political Globalization
1	Γαλλία	97.29
2	Ιταλία	97.25
3	Βέλγιο	95.79
4	Σουηδία	95.56
5	Ολλανδία	95.41
6	Ισπανία	95.23
7	Αυστρία	95.15
8	Ηνωμένο Βασίλειο	94.67
9	Βραζιλία	94.3
10	Ελβετία	93.4
11	Δανία	92.84
12	Νορβηγία	92.74
13	Αργεντινή	92.61
14	Αίγυπτος	92.46
15	Καναδάς	92.45
16	Φινλανδία	92.34
17	Τουρκία	91.88
18	Γερμανία	91.71
19	ΗΠΑ	91.43
20	Ρωσία	91.34
21	Ελλάδα	91.33
22	Ινδία	91.23
23	Ουγγαρία	90.94
24	Νιγηρία	90.79
25	Ιρλανδία	90.47
26	Πορτογαλία	90.24
27	Αυστραλία	90.17

28	Ρουμανία	89.82
29	Δημοκρατία της Κορέας	89.58
30	Μαρόκο	89.5

Πηγή : Political Globalization Index - top 100 countries 2017

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 4-13), τις πρώτες θέσεις στον τομέα της πολιτικής παγκοσμιοποίησης καταλαμβάνουν οι χώρες: Γαλλία, Ιταλία, Βέλγιο, Σουηδία και Ολλανδία. Η Ελλάδα βρίσκεται σε αρκετά υψηλή θέση, στην 21η θέση.

Στον πίνακα που ακολουθεί (Πίνακας 4-14) παρουσιάζονται οι 30 περισσότερο παγκοσμιοποιημένες χώρες στον τομέα της κοινωνικής παγκοσμιοποίησης. Την πρώτη θέση καταλαμβάνει η Σιγκαπούρη, ενώ ακολουθούν η Ελβετία, η Ιρλανδία, η Ολλανδία, η Αυστρία και το Βέλγιο. Η Κύπρος βρίσκεται στην 10η θέση και αμέσως παρακάτω η Γαλλία, η Νορβηγία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Κροατία, η Φινλανδία, η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Τσεχία, ενώ στην 24η θέση βρίσκεται η Ελλάδα και στην 29η η Ιταλία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 - 14: ΟΙ 30 ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΔΕΙΚΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ TOP 100 COUNTRIES GLOBALIZATION INDEX 2017

Rank	Country	Social Globalization
1	Σιγκαπούρη	91.61
2	Ελβετία	91.13
3	Ιρλανδία	90.99
4	Ολλανδία	90.71
5	Αυστρία	90.62
6	Βέλγιο	90.34
7	Πουέρτο Ρίκο	89.98
8	Καναδάς	89.22

9	Δανία	87.54
10	Κύπρος	87.17
11	Γαλλία	87.11
12	Νορβηγία	86.31
13	Ηνωμένο Βασίλειο	85.83
14	Γερμανία	85.49
15	Κροατία	85.29
16	Σουηδία	84.66
17	Αυστραλία	84.13
18	Φινλανδία	83.81
19	Πορτογαλία	83.39
20	Ισπανία	83.38
21	Σλοβακία	82.76
22	Τσεχία	82.19
23	Ουγγαρία	81.16
24	Ελλάδα	80.74
25	Λιθουανία	80.72
26	Κατάρ	80.05
27	Πολωνία	79.82
28	Λουξεμβούργο	79.39
29	Ιταλία	79.37
30	ΗΠΑ	78.82

Πηγή : Social Globalization Index - top 100 countries 2017

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Κατόπιν της ανάλυσης που προηγήθηκε γίνεται αντιληπτό πως η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα πολυσύνθετο φαινόμενο, το οποίο επεκτείνεται σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης ζωής : στο οικονομικό, το πολιτικό, το επιστημονικό, το κοινωνικό, το πολιτιστικό, το ηθικό, το θρησκευτικό και το πνευματικό. Με άλλα λόγια, πρόκειται για τη διαδικασία μετατροπής της οικουμένης σε μια ενιαία οικονομική, πολιτική και πολιτιστική επικράτεια, μέσω της σταθερής πτώσης της σημασίας των εθνικών πολιτικών ορίων και της γεωγραφικής απόστασης (Μπιτζένης, 2009:347). Η ηλεκτρονική επανάσταση, η επανάσταση του διαδικτύου, η κατάρρευση του υπαρκτικού σοσιαλισμού, η πολιτικοποίηση της ιδέας της παγκοσμιοποίησης, οι πολυεθνικές εταιρείες, οι ΜΚΟ, οι Παγκόσμιοι Οικονομικοί Θεσμοί, η κινητικότητα του κεφαλαίου, η δραστική μείωση του μεταφορικού και τεχνολογικού κόστους έχουν καταργήσει τις αποστάσεις μεταξύ των πολιτών και των αγορών συμβάλλοντας αποτελεσματικά στην επιτάχυνση του φαινομένου.

Πολλοί συνδέουν, λανθασμένα, την παγκοσμιοποίηση μόνο με την οικονομία, γιατί στον τομέα αυτό παρουσίασε ραγδαία εξέλιξη και είναι περισσότερο εμφανή τα αποτελέσματά της. Πιο συγκεκριμένα, στην οικονομική της διάσταση η παγκοσμιοποίηση οδήγησε στην αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών και συνακόλουθα την ενιαία λειτουργία της οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Στο πλαίσιο της οικονομικής παγκοσμιοποίησης οι κανόνες της αγοράς επικρατούν της πολιτικής με στόχο την ενοποίηση και ολοκλήρωση μέσω της απελευθέρωσης των αγορών, της χρήσης της νέας τεχνολογίας και της ελεύθερης μεταφοράς κεφαλαίου, με ταυτόχρονη απελευθέρωση του εμπορίου και των επενδύσεων. Διεθνείς θεσμοί και οργανισμοί, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ και ο ΠΟΕ διευκολύνουν, πραγματοποιούν και επιταχύνουν την παγκοσμιοποίηση, ενώ κυρίαρχο μοχλό αποτελούν και οι πολυεθνικές (Μπιτζένης, 2009:343).

Πέρα όμως από την οικονομική παγκοσμιοποίηση εμφανής είναι και η τεχνολογική, πολιτική, πολιτισμική, κοινωνική και θεσμική παγκοσμιοποίηση. Η παγκοσμιοποίηση εμφανίζεται λοιπόν στην πολιτική, στα ΜΜΕ και την πληροφόρηση, στις επιστήμες, στην καθημερινή ζωή, στη μόδα, στα χρηματιστήρια, στις κεφαλαιαγορές, στο εμπόριο, στις επενδύσεις και στην εργασία (Μπιτζένης, 2009:344).

Η παγκοσμιοποίηση, ωστόσο, αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο με θετικές και αρνητικές

διαστάσεις. Έτσι πολλές ομάδες ακτιβιστών στρέφονται ενάντια σε πτυχές της παγκοσμιοποίησης που θεωρούνται ζημιογόνες. Η αλήθεια είναι ότι τα αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης δεν ήταν αυτά που προβλέφθηκαν όταν ξεκίνησαν οι προσπάθειες για την απελευθέρωση του εμπορίου και ότι πολλοί οργανισμοί που είναι αναμεμειγμένοι στο σύστημα της παγκοσμιοποίησης δεν λαμβάνουν υπόψη τα συμφέροντα των φτωχότερων χωρών, της εργατικής τάξης και του φυσικού περιβάλλοντος (O. Lerche III, 1998). Οι πολέμιοι της παγκοσμιοποίησης εκλαμβάνουν το φαινόμενο ως την προώθηση συμφερόντων των εταιρειών με πρόθεση να περιοριστούν ατομικές ελευθερίες στο όνομα του κέρδους. Όπως υποστηρίζουν μάλιστα, η αυξανόμενη αυτονομία και δύναμη των εταιρειών καθορίζει την πολιτική των κρατών. Επιπρόσθετα, οι ίδιες δομές που απελευθερώνουν τη διακίνηση προϊόντων και υπηρεσιών διευκολύνουν και την διακίνηση των ναρκωτικών. Το διαδίκτυο απελευθερώνει τη διακίνηση των πληροφοριών, ωστόσο διευκολύνει και την διακίνηση πορνογραφικού υλικού. Ακόμα και η επιβολή λιγότερων περιορισμών στην μετακίνηση των τουριστών και τη μετανάστευση ευνοεί τη μετακίνηση των τρομοκρατών (Μπιτζένης, 2009:345-346).

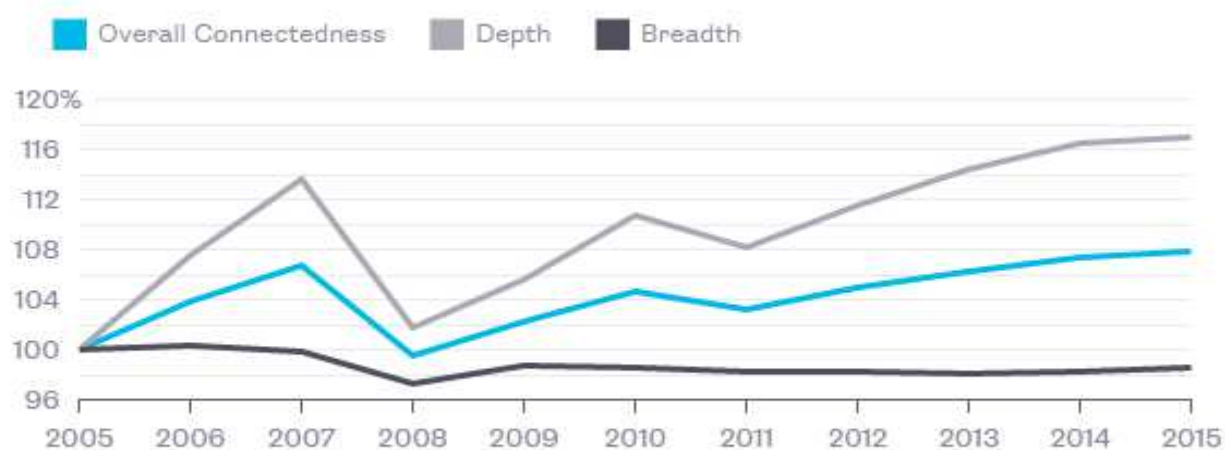
Ο Ritchie (1996) ισχυρίζεται επίσης ότι οι αρνητικές διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης δημιουργούν τόσο πρωτοφανείς κρίσεις (όπως η εξάντληση του όζοντος, η αλλαγή του κλίματος και τα ογκώδη μεταναστευτικά κύματα) και υπονομεύουν την ικανότητα των κρατών και των λαών να συνεργάζονται διασυνοριακά για να αντιμετωπίσουν αυτά τα ζητήματα. Για εκείνον η πεποίθηση ότι η ευημερία κάθε γείτονα, ανεξάρτητα από το πόσο μακριά βρίσκεται, μας επηρεάζει όλους είναι το μόνο δυνατό όπλο για την αντιμετώπιση της οικολογικής και κοινωνικής εξάρθρωσης που προκαλείται από την αχαλίνωτη παγκοσμιοποίηση, της πολιτικής βίας του πολέμου και της προσωπικής βίας του εγκλήματος, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Όπως υποστηρίζει ο συγγραφέας, καθώς η παγκοσμιοποίηση προκαλεί μεγαλύτερη φτώχεια και πείνα, τροφοδοτεί την ακούσια μετανάστευση, η οποία με τη σειρά της μπορεί να οδηγήσει σε ρατσισμό και φόβο μεταναστών. Έτσι από τη μία πλευρά, οι επιχειρήσεις – ηγέτες και, σε κάποιο βαθμό, οι κυβερνήσεις, θεωρούν την παγκοσμιοποίηση ως το κύμα του μέλλοντος το οποίο, αν και απαιτεί προσαρμογή, υπόσχεται νέες ευκαιρίες για όλους. Από την άλλη πλευρά, υφίσταται ποικιλία ομάδων και ατόμων που υποστηρίζουν πως η παγκοσμιοποίηση συνιστά ένα όχημα οικονομικής και πολιτιστικής καταστροφής.

Το μεγάλο αυτό χάσμα δημιούργησε πόλωση στη συζήτηση σχετικά με την προέλευση και τα αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης, δίνοντας βήμα σε κάποιες ακραίες απόψεις. Σταδιακά, πληθαίνουν οι φωνές των εθνικιστών που ισχυρίζονται πως η παγκοσμιοποίηση συρρικνώνει τον

ρόλο των εθνών κρατών στη διεθνή πολιτική, ενώ οι δράσεις των ΜΚΟ τα αποδυναμώνουν. Η παγκοσμιοποίηση έχει εδραιωθεί στον χώρο των κεφαλαιαγορών χρηματιστηρίων, όπου υπάρχει πλήρης ενοποίηση των αγορών αυτών και πλήρης αλληλεξάρτησή τους (Σέρμπος, 2016· Πολυχρονίου, 2010).

Γίνεται, λοιπόν, κατανοητό πως η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο για το οποίο δεν μπορεί κανείς να αποφανθεί για το αν τελικά συμβάλλει ή όχι στην αύξηση της ανισότητας μεταξύ των χωρών. Κάποιος μηχανισμός της παγκοσμιοποίησης μπορεί να μειώνει την ανισότητα και κάποιοι άλλοι να την αυξάνουν. Κάποιες χώρες που συμμετέχουν στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης μπορεί να κατορθώνουν να μειώνουν την απόσταση σε σχέση με τις πλούσιες χώρες, όπως π.χ. αυτές της ΝΑ Ασίας, ενώ άλλες να γίνονται πιο φτωχές είτε γιατί παρουσιάζουν μικρή ανάπτυξη είτε γιατί σε σύγκριση με την ανάπτυξη των πλούσιων χωρών, η δική τους είναι ασήμαντη (Μπιτζένης, 2009:345).

Κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους τα ΜΜΕ σε όλο τον κόσμο προέβαλαν ειδήσεις αναφορικά με την επιβράδυνση ή ακόμη και το τέλος της παγκοσμιοποίησης. Κύρια ένδειξη αυτού αποτέλεσε το γεγονός ότι ο όγκος του διεθνούς εμπορίου φαίνεται να μην αυξάνεται πια, κάτι που σπάνια συμβαίνει εκτός ύφεσης. Ωστόσο, αν παρατηρήσει κανείς πιο προσεκτικά τη συνολική εικόνα, θα διαπιστώσει ότι το τρένο της παγκοσμιοποίησης συνεχίζει να κυλά έστω και με αργούς ρυθμούς.

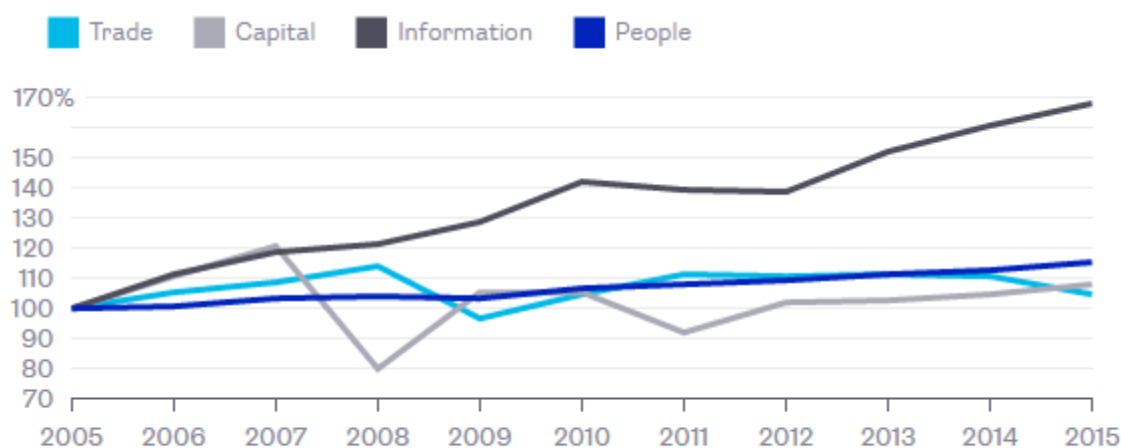

Source: DHL Global Connectedness Index

Διάγραμμα 3. Παγκόσμια διασυνδεσιμότητα σε σχέση με το 2005

[Το γράφημα προέρχεται από τον Δείκτη Παγκόσμιας Διασυνδεσιμότητας της DHL, ο οποίος καταρτίζεται ανά διετία από το Κέντρο για την Παγκοσμιοποίηση της Εκπαίδευσης και της Διοίκησης της Σχολής Διοίκησης Επιχειρήσεων Stern του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης].

Στο παραπάνω διάγραμμα αποτυπώνονται οι παγκόσμιες ροές του εμπορίου, του κεφαλαίου, των ανθρώπων και των πληροφοριών σε βάθος (δηλαδή όγκο) και σε εύρος (δηλαδή πόσο ευρέως κατανέμονται οι ροές ανά τον κόσμο). Τόσο το βάθος όσο και το σύνολο της διασυνδεσιμότητας ανέκαμψαν και με το παραπάνω από την απότομη πτώση του 2008, όμως το εύρος της δεν έχει μεταβληθεί πολύ. Εάν εστιάσει όμως κανείς στις ροές που συνθέτουν το δείκτη του βάθους, προκύπτει μια ακόμα διαφοροποίηση:

Source: DHL Global Connectedness Index

Διάγραμμα 4. Βάθος παγκόσμιας διασυνδεσιμότητας σε σχέση με το 2005

Όπως φαίνεται στο παραπάνω διάγραμμα οι ροές των πληροφοριών έχουν εκτιναχθεί στα ύψη, ενώ οι ροές του εμπορίου και των κεφαλαίων παραμένουν χαμηλότερα από την προ-υφεσιακή αιχμή τους.

Αυτό λοιπόν που πρέπει να γίνει κατανοητό είναι ότι η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης είναι μη αναστρέψιμη, δηλαδή δεν υπάρχουν εύλογα σενάρια για την απο-παγκοσμιοποίηση του πλανήτη και η τυχόν προσπάθεια αναστροφής της πολύ πιθανόν να είναι καταστροφική για την οικονομία. Το φαινόμενο δεν μπορεί αποτραπεί, απλώς άλλοτε επιταχύνεται και άλλοτε εξελίσσεται με αργούς ρυθμούς. Από αυτή την άποψη, οι συγκρούσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω αντανakλούν την αποφασιστικότητα των λαών του κόσμου να προωθήσουν εναλλακτικές ατζέντες σε αυτές που οδηγούν σήμερα στην παγκοσμιοποίηση και έτσι να συμμετέχουν στις αποφάσεις που

διαμορφώνουν το μέλλον του πλανήτη τους. Μόνο η «σκληρή δουλειά» για τη διαχείριση της παγκοσμιοποίησης - χωρίς να παραγνωρίζονται οι εσωτερικές πολιτικές παράμετροι - θα μπορούσε να συμβάλει στη διάσωσή της (Ο. Lerche III, 1998). Σύμφωνα δε με την επικεφαλής του ΔΝΤ, Κρ. Λαγκάρντ, όσοι στηρίζουν την παγκοσμιοποίηση οφείλουν να βρουν έναν νέο τρόπο να προωθήσουν τις ιδέες που αυτή φέρει μαζί της και να ικανοποιήσουν, παράλληλα, όσους θεωρούν ότι «έχουν μείνει έξω από το παιχνίδι».

Οι ανησυχίες που εκδηλώνονται τα τελευταία δύο χρόνια για την ασφάλεια των καταθέσεων στον Ελλαδικό χώρο, λόγω της χρηματοπιστωτικής και όχι μόνο κρίσης, είναι ενδεικτικές της επιρροής της παγκοσμιοποίησης στην πατρίδα μας. Εφόσον, όμως, η Ελλάδα επέλεξε αυτό το δρόμο και θέλει να συνεχίσει να αποτελεί μέλος της ΕΕ, τότε θα πρέπει να μάθει να λειτουργεί στο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης. Πρώτα απ' όλα, υποχρεούται να συνειδητοποιήσει ότι δεν ωφελεί να υποκρίνεται ότι αν αγνοήσει την παγκοσμιοποίηση, εκείνη θα εξαφανιστεί. Δεύτερον, να μη δίνει σημασία σε σενάρια περί κακόβουλων ξένων και αν πράγματι υπάρχουν τέτοιου είδους απειλές να τις αντιμετωπίζει ως πραγματική δύναμη. Τρίτον, να αναγνωρίσει ότι οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης εκτείνονται πολύ πέρα από τη σημερινή κρίση και μεταβάλλουν καθοριστικά την άσκηση πολιτικής (Αποστολόπουλος, 2015 · Featherstone, 2010).

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί πως η Ελλάδα καταλαμβάνει την τελευταία θέση στον κατάλογο με τις πιο παγκοσμιοποιημένες χώρες της ΕΕ. Θα πρέπει λοιπόν να προβεί σε ανάλογες προσαρμογές και σε άλλους τομείς, πέραν από αυτόν της οικονομίας. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί πως η Ελλάδα υπολείπεται σημαντικά των εταίρων της στην Ευρώπη, στον τομέα της επανεκπαίδευσης και διά βίου μάθησης.

Κατόπιν της ανάλυσης που προηγήθηκε, προέκυψαν σημαντικά ζητήματα, τα οποία απορρέουν από τα ευρήματα και τους περιορισμούς της συγκεκριμένης μελέτης, που δύναται να αποτελέσουν τη βάση για περαιτέρω έρευνα.

Καταρχήν, η παρούσα μελέτη επικεντρώθηκε στις κυριότερες μορφές παγκοσμιοποίησης, κυρίως δε στην οικονομική παγκοσμιοποίηση και τις επιπτώσεις αυτής στο χώρο της βιομηχανίας, των επιχειρήσεων και των επενδύσεων. Ωστόσο, υφίστανται πολλές ακόμη μορφές παγκοσμιοποίησης που αξίζει να μελετηθούν διεξοδικώς, όπως για παράδειγμα η παγκοσμιοποίηση στις υπηρεσίες υγείας ή η παγκοσμιοποίηση της τρομοκρατίας, καθώς και οι επιπτώσεις που δύναται να έχουν αυτές στο κοινωνικό σύνολο.

Επίσης, εξίσου ενδιαφέρουσα είναι και η έρευνα για την ανεύρεση λύσεων με στόχο τον περιορισμό των κοινωνικών και λοιπών προβλημάτων που καλείται να αντιμετωπίσει ο σύγχρονος παγκοσμιοποιημένος κόσμος και που σε μεγάλο βαθμό οφείλονται στην παγκοσμιοποίηση, αποτρέποντας έτσι την επιστροφή σε ένα καθεστώς διεθνούς προστατευτισμού, αλλά και την εμφάνιση κοινωνικών εντάσεων στο εσωτερικό των κρατών αλλά και στο πλαίσιο των διακρατικών οικονομικών και πολιτικών σχέσεων.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης μελέτης είναι η εξέταση της θέσης της Ελλάδας αλλά και των υπολοίπων ευρωπαϊκών κρατών σε συγκεκριμένους δείκτες παγκοσμιοποίησης (δείκτης KOF, δείκτης A.T. Kearney / Foreign Policy, δείκτης Ernst & Young, δείκτης CSGR, δείκτης MGI καθώς και ο δείκτης ETH), προκειμένου να εξακριβωθεί ο βαθμός συμμετοχής τους στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, όπως αυτή αποτυπώνεται στους δείκτες αυτούς. Θα μπορούσε, ωστόσο, να γίνει και έρευνα αναφορικά με τις παγκόσμιες διασυνοριακές ροές κεφαλαίων (χρηματοοικονομική παγκοσμιοποίηση) μέσα από τις ετήσιες εκθέσεις που δημοσιεύουν εταιρείες οικονομικών συμβούλων, όπως για παράδειγμα η εταιρεία συμβούλων McKinsey. Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται ραγδαία μείωση των διασυνοριακών εργασιών των τραπεζών της Ευρωζώνης, γεγονός που καταδεικνύει την προβληματικότητα του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος.

Τέλος, καθώς η παγκοσμιοποίηση και το διεθνές εμπόριο αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του σύγχρονου διεθνούς συστήματος και της παγκόσμιας οικονομίας, παρέχοντας πληθώρα ευκαιριών, αλλά συνάμα και προκλήσεων για το σύγχρονο διεθνές σύστημα και τα κράτη που συμμετέχουν σε αυτό, ίσως θα έπρεπε να διερευνηθούν και οι δυνατότητες που έχουν τόσο τα κράτη – μέλη όσο και οι σύγχρονοι διεθνείς και υπερεθνικοί οργανισμοί να διαμορφώσουν και να υιοθετήσουν κατάλληλες πολιτικές για την επαύξηση των δυνητικών ωφελειών που δύναται να προσφέρει η παγκοσμιοποίηση και την περισσότερο αποτελεσματική αντιμετώπιση των προκλήσεων που παρουσιάζονται. Σημαντική κρίνεται, εν προκειμένω, και η συμμετοχή της ΕΕ στη σχετική νομοπαραγωγική διαδικασία των κρατών-μελών.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Αλμπάνης, Ευστρ. (2014). Παγκοσμιοποίηση και πολυδιάσπαση / Ευστράτιος Β. Αλμπάνης, έκδ. Καλλιγράφος, Αθήνα.

Αλμπάνης, Ευστρ. (2003). Παγκοσμιοποίηση, εκδ. Libro, Αθήνα.

Ανδριανόπουλος, Α. (2000). Παγκοσμιοποίηση, Τα Νέα, 1/4/2000, σ. R14.

Αντωνίου, Μ. (2014). Η παγκοσμιοποίηση σε αριθμούς και διαγράμματα. (Ανακτήθηκε στις 10-02-2017). Ανακτήθηκε από το http://endogenis.blogspot.gr/2014/08/blog-post_27.html.

Αποστολόπουλος, Α. (2015). Η βύθιση της Ελλάδας στον ωκεανό της Παγκοσμιοποίησης, διαθέσιμο στο <https://www.patrasevents.gr/article/175507-i-vithisi-tis-elladas-ston-okeano-tis-pagkosmiopiisis>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 26/03/2017.

Beck, U. (2000). Τι είναι Παγκοσμιοποίηση;, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα.

Βεργόπουλος, Κ. (1999). Παγκοσμιοποίηση: Η μεγάλη χίμαιρα, Νέα Σύνορα – Λιβάνη, Αθήνα.

Bonface, P. (2004). Οι πόλεμοι του αύριο, μτφρ. Β. Ιακώβου, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

Boniface, B. (2001). Άτλας Διεθνών Σχέσεων, μτφρ. Ε. Καλαντζή, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Βοσκόπουλος, Γ. (2000). Παγκοσμιοποίηση, διαθέσιμο στο http://palio.antibaro.gr/international/boskopoulos_pagkosmiopoihsh.htm, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 23/11/2016.

Γαβαλά, Ε. (2012). Η Κοινωνία της Γνώσης στη Μεταβιομηχανική εποχή, Πανεπιστήμιο Πατρών.

Γκέκας, Γ. (2015). Αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες : Η περίπτωση της Ελλάδας,

δημοσιεύτηκε στις 11 Αυγούστου 2015, διαθέσιμο στο http://www.fooditerranean.com/2015/08/blog-post_11.html, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 04/01/2017.

Γραμματικός, Μ. και Κατσορίδας, Δ. (2001). Παγκοσμιοποίηση και σύγχρονη πραγματικότητα : ένα ιδεολόγημα ή μια πολιτική, Θέσεις 77, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2001, διαθέσιμο στο http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=755, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 13/12/2016.

Ευθυμίουπουλος, Η. & Μοδινός, Μ. (2002). Παγκοσμιοποίηση και Περιβάλλον, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Featherstone, K. (2010). Ελλάδα και Παγκοσμιοποίηση, διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/718518/opinion/epikairothta/arxeio-monimes-sthles/ellada-kai-pagkosmiopoihsh>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 26/11/2016.

Foray, D. (2010). Οικονομία της Γνώσης, μτφρ. Κ. Παπαγιώργης, Αθήνα: Εξάντας.

Ζανιάς, Γ. (2000). Η πορεία προς τη Νέα Οικονομία, Το Βήμα, 25/3/2000.

Ζηζιούλας, Ι. (2003). Πολιτιστικές Ταυτότητες και Παγκοσμιοποίηση : Ομιλία στο συνέδριο "Πολιτιστικές ταυτότητες και παγκοσμιοποίηση" που έγινε στην Αθήνα το 2003 στα εκπαιδευτήρια Κωστέα Γείτονα", διαθέσιμο στο <http://www.ideotopos.gr/posts/politismos/117-pagkosmiopoiisi.html>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 13/01/2017.

Hard, M. & Negri, A. (2002). Αυτοκρατορία, εκδ. SCRIPTA, Αθήνα.

Ηγουμενίδη, Τ. (2013). Την 35η θέση στο Δείκτη Παγκοσμιοποίησης 2012 κατέχει η Ελλάδα, διαθέσιμο στο <http://www.infocom.gr/2013/01/25/35h-sto-deikth-pagkosmiopoihsh-katexei-h-ellada/8517/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/03/2017.

Hobsbawm, E. (2010). Η μετάβαση από τον φεουδαλισμό στον καπιταλισμό, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα.

Καθημερινή (8 Ιουλίου του 2016). Βροχή οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ευρώπη, ξηρασία στην Ελλάδα, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας Καθημερινή

<http://www.kathimerini.gr/866684/article/oikonomia/epixeirhseis/vroxh-oi-ameses-3enes-ependyseis-sthn-eyrwph-3hrasia-sthn-ellada>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/01/2017.

Κάππου, Μ. Παγκοσμιοποίηση: Ενοποίηση της Οικουμένης, διαθέσιμο στο http://www.mariakappou.gr/analiseis_ennoiwn/docs/triti_lykeiou/%CE%A0%CE%91%CE%93%CE%9A%CE%9F%CE%A3%CE%9C%CE%99%CE%9F%CE%A0%CE%9F%CE%99%CE%97%CE%A3%CE%97.pdf.

Κατράκης, Α. (2012). Πολιτισμική παγκοσμιοποίηση η Ευρώπη μπροστά στην πρόκληση της ισλαμικής μετανάστευσης, διαθέσιμο στο <http://www.enromiosini.gr/arthrografia/%cf%80%ce%bf%ce%bb%ce%b9%cf%84%ce%b9%cf%83%ce%bc%ce%b9%ce%ba%ce%b7-%cf%80%ce%b1%ce%b3%ce%ba%ce%bf%cf%83%ce%bc%ce%b9%ce%bf%cf%80%ce%bf%ce%b9%ce%b7%cf%83%ce%b7-%ce%b7-%ce%b5%cf%85%cf%81%cf%89%cf%80/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/01/2017.

Κοτταρίδη, Κ. & Γιακούλας, Δ. (2013). Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα: Οι Επιπτώσεις της Κρίσης και ο Ρόλος των Θεσμών, Ερευνητικό Κείμενο, Νο. 5, Ιούνιος 2013, ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, διαθέσιμο στο http://crisisobs.gr/wp-content/uploads/2013/06/Ερευνητικό-Κείμενο_5_Κοτταρίδη_Γιακούλας1.pdf, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 23/12/2016.

Λιάμπας, Ν. (2014). Παγκοσμιοποίηση και έθνος-κράτος : ανάλυση της παγκοσμιοποίησης αν αποτελεί συστημικό φαινόμενο και κατά πόσο ωφελεί το έθνος – κράτος, ΠΑΜΑΚ, Θεσσαλονίκη.

Λυμπεράκη, Α. (2003). Παγκοσμιοποίηση: νέα αδυσώπητη πραγματικότητα ή κυνήγι μαγισσών;, στο Η. Κατσούλης, Μ. Ανασιάδη και Στ. Ιωαννίδης, Παγκοσμιοποίηση: Οικονομικές, πολιτικές, πολιτισμικές όψεις, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σσ. 121-144.

Μανώλη, Π. & Μαρής, Γ. (2015). Εισαγωγή στην Διεθνή Πολιτική Οικονομία, Ελληνικά Ακαδημαϊκά και ελληνικά συγγράμματα, Κάλλιπος, Αθήνα.

Μανώλη, Π. (2012). Υπο-περιφερειακή συνεργασία: Θεωρία και Πράξη, στο Κόντης, Α. & Τσαρδανίδης, Χ. (επιμ.). Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία, δομή και προκλήσεις της παγκόσμιας οικονομίας, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σσ. 451-468.

Μελάς, Κ. (2007). Η παγκοσμιοποίηση του παραγωγικού υποδείγματος και οι άμεσες ξένες επενδύσεις, δημοσιεύτηκε στις 8 Φεβρουαρίου 2007, διαθέσιμο στο http://www.kostasmelas.gr/2007/02/blog-post_8.html, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 23/12/2016.

Μελάς, Κ. (1999). Παγκοσμιοποίηση, εκδ. ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα.

Μήτρου, Α. (2002). Το δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

Μουζέλης, Ν. (2007). Παγκοσμιοποίηση, μύθοι και πραγματικότητες, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=184159>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 09/12/2016.

Μουστάκα, Μ. (2013). Η παγκοσμιοποίηση στη σύγχρονη μορφή της, διαθέσιμο στο http://commediama.blogspot.gr/2013/04/blog-post_4.html, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 09/12/2016.

Μπαλάτσου, Β. (2000). Η παγκοσμιοποίηση ως νέα πραγματικότητα, ΤΕΙ Μεσολογγίου, Μεσολόγγι.

Μπιτζένης, Α. (2009). Παγκοσμιοποίηση, Πολυεθνικές, Επενδύσεις και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση στο Νέο Παγκόσμιο Οικονομικό Σύστημα, εκδ. Σταμούλη.

Μπιτζένης, Α. (2003). Η δυναμική των Βαλκανικών αγορών και η μετάβαση των χωρών της ανατολικής Ευρώπης στην οικονομία της αγοράς, τομ. Α', εκδ. Σταμούλη, Αθήνα.

Μποζίνης, Η. (2006). Εφαρμογές και Επιπτώσεις των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών στις Διεθνείς Οικονομικές και Πολιτικές Σχέσεις: Ηλεκτρονική Οικονομική Παγκοσμιοποίηση & Ηλεκτρονική Δημοκρατική Διακυβέρνηση, Διδακτορική Διατριβή, ΠΑΜΑΚ, Θεσσαλονίκη.

Nye, J. (2003). Το παράδοξο της αμερικανικής δύναμης, μτφρ. Ι. Παπαστάμου, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

Παπανδρόπουλος, Αθ. (2016). Οι ξένες άμεσες επενδύσεις πηγαίνουν όπου είναι καλοδεχούμενες,

δημοσιεύτηκε στις 13 Νοεμβρίου του 2016, διαθέσιμο στο <http://bankingnews.gr/bankingnews-questions-and-answers1/στον-παλμό-της-επικαιρότητας/item/280276-οι-ξένες-άμεσες-επενδύσεις-πηγαίνουν-όπου-είναι-καλοδεχόμενες.html>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 10/01/2017.

Πεσμαζόγλου, Β. (2015). Πολιτική οικονομία της ανάπτυξης, (ηλεκτρ. βιβλ.), Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα, διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5859>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 11/01/2017.

Πολυχρονάκης, Μ. (2005). Η έννοια της παγκοσμιοποίησης, διαθέσιμο στο http://phestos.blogspot.gr/2011/12/blog-post_1.html, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/10/2016.

Πολυχρονίου, Κ. (2010). Ελληνική οικονομία, εθνική ταυτότητα και παγκοσμιοποίηση, διαθέσιμο στο <http://www.koinwnia.com/2010-01-14-18-06-37/2010-02-10-12-18-45-488/2010-02-10-12-18-45/1404-2016-04-07-17-37-40>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 26/02/2017.

Ρήγας, Π. (2012). Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στην Ελλάδα, Πανεπιστήμιο Πειραιά, Πειραιάς.

Rodrick, D., Sachs, J. & Krugman, P. (2000). Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση, επιμ. Θ. Πελαγίδης, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

Σέρμπος, Σ. (2016). Ελίτ, Ευρώπη και Παγκοσμιοποίηση, διαθέσιμο στο <http://www.liberal.gr/arthro/102961/apopsi/arthra/elit-europi-kai-pagkosmiopoiisi.html>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 22/02/2017.

Stiglitz, J. (2003). Η μεγάλη αυταπάτη, μτφρ. Γ. Θεοδωρόπουλος, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα.

Συλλογικό Έργο (2003). Αθλητισμός και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα.

Φωτόπουλος, Τ. (2003). Ομιλία σε συνέδριο του Πανεπιστημίου Πειραιά τον Μάη του 2003 με θέμα: Οι Αντιτιθέμενες Απόψεις για την Παγκοσμιοποίηση και ο Μύθος του Τέλους της Παγκοσμιοποίησης, διαθέσιμο στο http://www.inclusivedemocracy.org/fotopoulos/greek/grspeeches/globalisation_speech_2003.htm, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 12/10/2016.

Χατζηγιάννη, Ε. (2018). Αθλητική Διακυβέρνηση, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

A.T. Kearney (2016). Global Cities 2016. (*Retrieved 21/12/2016*). Retrieved from <https://www.atkearney.com/documents/10192/8178456/Global+Cities+2016.pdf/8139cd44-c760-4a93-ad7d-11c5d347451a>.

Balassa, B. (1962). The Theory of Economic Integration, Allen and Unwin, London.

Bitzenis, A. (2004). Is globalization consistent with accumulation of FDI inflows in the Balkan countries? Regionalisation for the case of FDI inflows in Bulgaria, European Business Review, Vol.16, No. 4, pp. 406-425.

Bordo, M. & Eichengreen, B. (1993). A Retrospective on the Bretton Woods System, National Bureau of Economic Research Project Report, Chicago.

Castells, M. (1989). The Informational City, Oxford: Basil Blackwell.

Donnelly, P. (1996). The local and the global: globalization in the sociology of sport. J Sport Soc Issue, Vol. 20, pp. 239–257.

Drucker, P. (1997). The Global Economy and the Nation-State, Foreign Affairs, September 1997, Vol.76, Is. 5, pp. 159–171.

Duce, M. & De Espana, B. (2003). Definitions of Foreign Direct Investment (FDI): a methodological note, Final draft July 31, 2003. (*Retrieved 21/12/2016*). Retrieved from <https://www.bis.org/publ/cgfs22bde3.pdf>.

Duncan, S. (2010). The Greatest Story Oversold: Understanding Economic Globalization, Orbis Books, New York.

Dunning, J. H. (1993). Multinational Enterprises and the Global Economy, Addison-Wesley,

Harlow.

- Economou, F. & Hassapis, C.** (2015). Foreign direct investment inflows determinants in four South European economies. *Investment Management and Financial Innovations*, Vol. 12, Iss. 3, pp.182-186. (Retrieved in 12/11/2016). Retrieved from https://businessperspectives.org/journals_free/imfi/2015/imfi_en_2015_03%20cont_Economou.pdf.
- Gartzke, E. & Li, Q.** (2003). War, Peace, and the Invisible Hand: Positive Political Externalities of Economic Globalization, *International Studies Quarterly*, December 2003, Vol. 47, No. 4., pp. 561–586.
- Giddens, A.** (2002). *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*, Profile Books, London.
- Giddens, A.** (1990). *The Consequences of Modernity*, Stanford University Press, Stanford.
- Gilpin, R.** (2001). *Global Political Economy*, Princeton University Press, Princeton.
- Groom, A.J.R. & Taylor, P.** (1994). *Frameworks for International Cooperation*, Pinter, London.
- Greider, W.** (1997). *One World ready or Not : The Manic Logic of Global Capitalism*, Harvard University Press, Cambridge.
- Harvey, J & Houle, F.** (1994). Sport, world economy, global culture, and new social movements. *Sociol Sport J.*, Vol. 11, pp.337–355.
- Filipenko, A.** (2010). The Nature of Economic Globalization, (*Retrieved 21/12/2016*). Retrieved from <http://sugarhoover.co.uk/articulosrecibidos/Filipenko.pdf>.
- Fisher, S.** (2003). *Globalization and Its Challenges. A revised version of the Ely Lecture presented at the American Economic Association meetings in Washington, DC on January 3 2003.* (Retrieved 23/12/2016). Retrieved from <https://pie.com/fischer/pdf/fischer011903.pdf>.
- Frankel, J.** (2000). Globalization of the Economy, Working Paper 7858. (Retrieved 21/12/2016). Retrieved from <http://www.nber.org/papers/w7858.pdf>.

Franco, C., Rentocchini, F. & Marzetti, G. (2008). Why do firms invest abroad? An analysis of the motives underlying Foreign Direct Investments. (Retrieved 13/12/2016). Retrieved from <http://www.etsg.org/ETSG2008/Papers/Franco.pdf>.

Friedman, L. (2005). "It's a Flat World After All", New York Times Magazine, 3rd April 2005. <https://www.linkedin.com/pulse/ten-basic-characteristics-globalization-prof-jagdish-khatri>.

Haas, E.B. (1970). The Study of Regional Integration. *International Organization*, Vol. 24, no. 4, pp. 607-646.

Held, A. & McGrew, D. (2000). *The Global Transformations Reader*, Polity Press, Cambridge.

Hirst, P. & Thompson, G. (1996). *Globalization in Question*, Polity Press, Cambridge.

Hopkins, A. (2002). *Globalization In World History*, Pimlico, London.

Hutton, W & Giddens, A. (2000). *On the Edge: Living with Global Capitalism*, Vintage, Random House.

Jagdish, K. (2015). The basic characteristics of globalization, in the <https://www.linkedin.com/pulse/ten-basic-characteristics-globalization-prof-jagdish-khatri>.

Kapstein, E. (1994). *Governing the Global Economy: International Finance and the State*, Harvard University Press, Cambridge.

KOF Index of Globalization (2016a). Detailed Rankings. (Retrieved in 12/01/2016). Retrieved from http://globalization.kof.ethz.ch/media/filer_public/2016/03/03/rankings_2016.pdf.

KOF Index of Globalization (2016b). Method of Calculation. (Retrieved in 12/01/2016). Retrieved from http://globalization.kof.ethz.ch/media/filer_public/2016/03/03/method_2016.pdf.

Kozlow, R. (2006). *Globalization, Offshoring, and Multinational Companies: What Are the Questions, and How Well Are We Doing in Answering Them?*, American Economic Association

Allied Social Science Associations 2006 Annual Meeting, Boston, MA January 6, 2006. (Retrieved in 23/12/2016). Retrieved from <https://www.bea.gov/papers/pdf/06AEAMNCpaperFinal.pdf>, ημέρα τελευταίας επίσκεψης 5/1/2016.

Krifa-Schneider, H. και Matei, I. (2010). Business Climate, Political Risk and FDI in Developing Countries: Evidence from Panel Data, *International Journal of Economics and Finance*, November 2010, Vol. 2, No. 5 , pp. 54-65.

Lechner, F. (2001a). The Globalization Theories: World-System Theory, in The Globalization Website <http://sociology.emory.edu/faculty/globalization/theories01.html#analysis>.

Lechner, F. (2001b). The Globalization Theories: World Polity Theory, in The Globalization Website <http://sociology.emory.edu/faculty/globalization/theories02.html#analysis>.

Lechner, F. (2001c). The Globalization Theories: World Culture Theory, in The Globalization Website Emory University <http://sociology.emory.edu/faculty/globalization/theories03.html#analysis>.

Levitt, T.(1983). The Globalization of Markets, *Harvard Business Review*, May-June 1983, pp. 99-102.

Mann, M. (2013). *The Sources of Social Power: Volume 4: Globalizations, 1945-2011*, Cambridge University Press, Cambridge.

Milberg, W. (2004). The changing structure of trade linked to global production systems: What are the policy implications?, *International Labour Review* 2004 , Vol. 143, No. 1-2, pp. 45-90. (Retrieved 08/12/2016). Retrieved from <https://static1.squarespace.com/static/53ce7840e4b01d2bd01192ee/t/53e8f8a5e4b0b053addadd1f/1407776933063/Changing-Structure-of-Trade-Linked-to-Global-Production-Systems.pdf>.

Mohandas, S. (2002). Market Fundamentalism: A review of Joseph Stiglitz's Globalization and Its Discontents. (Retrieved 08/11/2016). Retrieved from <http://www.cfr.org/globalization/market-fundamentalism-review-joseph-stiglitzs-globalization-its-discontents/p4663>.

- Mohr, P.** (2011). Indexes of Globalization, (Retrieved 05/01/2017). Retrieved from <http://www.whatsglobalization.com/indexes.html>.
- Nye, J.** (1968). International Regionalism: Readings, Little Brown and Company, Boston.
- O'Rourke, K. & Williamson, J.** (2002). When did globalisation begin?, *European Review of Economic History* 2002, Vol.6, No.1, pp.23-50.
- Phister, U.** (2012). Globalization, EGO, European History Online, pp.1-14. (Retrieved 23/12/2016). Retrieved from <http://ieg-ego.eu/en/threads/backgrounds/globalization#ThePeriodoftheAtlanticEconomyca18501931>.
- Puza, M.** (2016). Globalization Types: Economic and Cultural Globalization. (Retrieved 14/12/2016). Retrieved from <http://www.yourarticlelibrary.com/globalization/globalization-types-economic-and-cultural-globalization/30736/>.
- Rajan, R.** (2001). Economic Globalization and Asia : Trade, Finance and Taxation. (Retrieved 21/12/2016). Retrieved from <https://www.adelaide.edu.au/cies/documents/papers/0150.pdf>.
- Reinicke, W.** (1998). Global Public Policy, Brookings Institution, Washington.
- Ritzer, G.** (2010). Globalization: A Basic Text, Blackwell Publishing, Oxford.
- Robertson, R.** (1992). Globalization: Social Theory and Global Culture, SAGE Publications, London.
- Ruggie, J.** (1993). Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations, *International Organization*, Vol. 47, No. 1, pp. 139–174.
- Russett, B.** (1967). International Regions and the International System. A Study in Political Ecology, Rand McNally, Chicago.
- Samimi, P., Lim, GC., Buang, A.** (2011). Globalization Measurement: Notes on Common Globalization Indexes, Is. 7, December 2011. (Retrieved 21/12/2016). Retrieved from

http://www.scientificpapers.org/wp-content/files/1216_Parisa_Samimi_Globalization_Measurement_Notes_on_Common_Globalization_Indexes.pdf.

Samir, (2011). Globalization is primarily of three types: Economic, Cultural and Political. (Retrieved 21/12/2016). Retrieved from <http://www.preservearticles.com/2011091313321/globalization-is-primarily-of-three-types-economic-cultural-and-political.html>.

Sangquan, G. (2000). Economic Globalization: Trends, Risks and Risk Prevention. (Retrieved 21/12/2016). Retrieved from http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_background_papers/bp2000_1.pdf.

Scholte, J.A. (2005). Globalization: A Critical Introduction, Palgrave MacMillan, New York.

Shmukler, S. (2004). Benefits and Risks of Financial Globalization: Challenges for Developing Countries. (Retrieved 21/12/2016). Retrieved from <http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/BenefitsandRisksofFinancialGlobalizationShmukler.pdf>.

Stiglitz, J. (2003). Globalization and Its Discontents, Penguin Books, London.

Strange, S. (1996). The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy, Cambridge University Press, Cambridge.

Tomlinson, J. (2007). Cultural Globalization in The Blackwell Companion to Globalization, Blackwell Publishing, Oxford.

O. Lerche, III C. (1998). The Conflicts of Globalisation. (Retrieved 21/02/2017). Retrieved from http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol3_1/learch.htm.

UNECE, (2000). Globalization: A European Perspective, UNCTAD X Meeting, Bangkok, United Nations Economic Commission for Europe, Geneva.

Van de Walle, N. (1998). *Economic Globalization and Political Stability in Developing Countries*, Rockefeller Brothers Fund, New York.

Veseth, M. (1998). *Selling Globalization: The Myth of the Global Economy*, Lynne Rienner Pub, Boulder.

Wade, R. (1996). *Globalization and Its Limits: Reports of the Death of the National Economy Are Greatly Exaggerated*, in S. Berger, R. Dore (ed.), *National Diversity and Global Capitalism*, Cornell University Press, New York, pp. 60–88.

Wallace, W. (1997). *Regionalism in Europe: model or exception?* In Fawcett, L. & Hurrell, A. (Ed.). *Regionalism in World Politics, Regional Organizational Order*, Oxford University Press, New York, pp. 201-227.

Waltz, K. (1999). *Globalization and Governance*, *Political Science and Politics*, Vol. 32, Is. 4, pp. 693–700.

Waters, M. (1995). *Globalization*, Routledge, London.

Wright, G. (2010). *Sport and Globalization. Economy*. (Retrieved 10/12/2018). Retrieved in <https://pdfs.semanticscholar.org/d6d1/857f21589c37ef4cbf87f7267b9afee3b7f8.pdf>.

WTO, (2016a) :World trade statistical review 2016, (Retrieved 27/12/2016). Retrieved in https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts2016_e.pdf.

WTO, (2016b) :World trade statistical review 2016 : Table A2 : Growth in the volume of world merchandise trade by selected region and economy, 2010-2015. (Retrieved 27/12/2016). Retrieved in https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts16_chap9_e.htm.

WTO, (2016c) :World trade statistical review 2016 : Table A6: Leading exporters and importers in world merchandise trade, 2015. (Retrieved 27/12/2016). Retrieved in https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts16_chap9_e.htm.

WTO, (2016d) :World trade statistical review 2016 : Table A8: Leading exporters and importers in world trade in commercial services, 2015. (Retrieved 27/12/2016). Retrieved in

https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts16_chap9_e.htm.

WTO, (2012). International Trade Statistics 2012. (Retrieved 27/12/2016). Retrieved in https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its12_world_trade_dev_e.pdf.

Wunderlich, J.-U. & Warrier, M. (2009). A Dictionary Of Globalization, Routledge, London.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Accountancy Greece : Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΕΡΔΙΖΕΙ ΕΔΑΦΟΣ ΠΑΡΑ ΤΟ ΑΒΕΒΑΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΛΙΜΑ (ERNST & YOUNG), διαθέσιμο στο <http://www.accountancygreece.gr/%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%83/%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%83-06-2/%CE%B7-%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B5%CF%81%CE%B4%CE%B9%CE%B6%CE%B5%CE%B9-%CE%B5%CE%B4%CE%B1%CF%86%CE%BF%CF%83-%CF%80%CE%B1/>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 18/03/2017.

Κριστίν Λαγκάρντ: Χρειαζόμαστε ένα νέο μοντέλο παγκοσμιοποίησης, διαθέσιμο στο <http://www.newmoney.gr/bloomberg/310387-lagkarnt-xreiazomaste-ena-neo-montelo-pagkosmioiioisis>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/03/2017.

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΓΙΑ ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕΙ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ;, διαθέσιμο στο <http://www.dynati-ellada.gr/index.php/diethni/item/15408-ti-prepei-na-ginei-gia-na-stamatisei-i-pagkosmioiioisi>, ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 15/03/2017.

